

2016 Onmisbare stijliconen

2016 Onmisbare stijliconen

Eerste week van 2016 is de slechtste beursweek ooit (AEX 420).

De aandelenbeurs van China is twee keer stilgelegd. In China is 80% van de aandelen in handen van particulieren die de godsganse dag naar de schermen kijken en handelen. Dus heel gevoelig.

De prijs van ruwe olie daalt verder (\$ 30 per vat), het laagste prijspeil in twaalf jaar.

11 januari

Stijlicoon Bowie (69) overlijdt aan leverkanker. De media hebben dagen werk.

Landbouwexport record. Minder faillissementen, meer verkochte huizen.

15 januari

AEX tikt de 400 puntengrens aan.

Dag met MeejAnder/AvantSpirit in Emmausklooster.

60 miljoen vluchtelingen.

China de-industrialiseert richting diensteneconomie. Lage groei (7%). Hogere werkloosheid, grotere verschillen tussen arm en rijk.

20 januari

Tweede Kamer Commissie Schouten over de “cie. Stiekem” (staatsveiligheidszaken).

Uit de media blijkt dát er gelekt is (wat natuurlijk niet mag), maar de commissie Schouten kan met de beschikbare juridische kaders (wet uit 1855) niet vaststellen dát iemand (lid TK of regering) heeft gelekt.

Herhaalt daarom advies uit 2010 (Publieke zaak) dat die wet gemoderniseerd moet worden. Status quo: verbeter het instrumentele mechanisme om wel diepgaand onderzoek te kunnen doen als dat nodig blijkt.

Paradox van de waarheidsvinding: zolang niemand zegt dat hij of zij het heeft gedaan, is er geen strafbaar feit – maar de journalisten die wéten wie het is, beschermen uiteraard ook hun bron.

Politiek scheidt zo zelf mede een psychisch klimaat dat succesvol geëxploiteerd kan worden door allerlei partijen voor hun eigen belangen (en niet voor de publieke zaak).

Nu is Schouten intelligent en tactisch sterk. Dus ik verwacht dat deze of gene hier of daar nog wel in een (procedurele) val stapt, die ze bedacht heeft om inderdaad waarheid te vinden binnen de geldende kaders.

(wie is er vóór deze cie. startte, plotseling uit de TK gestapt als fractieleider of bewindspersoon? O.a. de fractieleider van Schouten’s eigen partij...CU)

21 januari

AEX onder de 400 (China, olie overschot).

Werkloosheid NL – 55.000 (in groep 20-40 jarigen).

22 januari

AEX weer terug op 420.

Vermeulen SVB ontslagen ivm. slechte resultaten PGB uitvoering. Lazeroms neemt waar. (Zie RMa waar naamgenoten eveneens de directie vormen.)

Een paar (slot)stellingen:

Filosofie

Filosofie als een aan een objectief gebied transcendente activiteit van een redelijk subject dat existeert brengt zowel de samenhangende als de fragmentarische kenmerken van ervaring in de sociale werkelijkheid ter sprake.

Dialektieken

De dialektiek van heer en knecht bij Hegel als kernbegrip van de burgerlijke maatschappij, haar opvolger de dialektiek van kapitaal en arbeid bij Marx in de socialistische maatschappij en daar weer bij aansluitende dialektieken (man-vrouw, consument-producent, ontwikkelde-onderontwikkelde landen, klimaatvervuilend-klimaatneutraal et.) blijven bestaan en werken door in de kenmerkende dialektiek van beveiligde en vluchteling in de actualiteit.

Onbegonnen werk

Aan het begin van het bewuste leven overstemt de gretigheid, de lust van het denken, de zorg die besteed moet worden aan het logische en aan techniek.

Op het eind, als je – ondanks de logische en technische tekortkomingen - denkt het eindelijk allemaal te gaan begrijpen, hindert de melancholie je teveel.

Objectivering

De conditie van de cultuur wordt filosofisch steeds in met de tijd wisselende woorden uitgedrukt (Absolute geest, massacultuur, systeem).

Tegenover de conditie van de natuur blijft deze tweede natuur altijd in gebreke (interactie, organisatie, maatschappij).

Grootst mogelijk

De met wetenschappelijke kennis volgezogen systemen (als door waarnemers geselecteerde sets van variabelen over de sociale werkelijkheid) reduceren de complexiteit alleen afdoende wanneer de grootst mogelijke veelvoud van belangen en belanghebbenden weet heeft van de grootst mogelijke ordening (= reductie) door die systemen (veronderstelt kennis van de eigen structuur van een systeem, van de grens tussen systeem en omgeving en van de bijbehorende praktijken).

26 januari

Film over aanslag op Hitler.

Michel van Nieuwstadt kort in Lux ontmoet, uitleg aan A.: dat is de Nijmeegse Adorno (vond hij niet erg, bleek later uit email).

27 januari

Jaspers (1929 – Kierkegaard > Voegelin (Parsons))

|
Arendt – Voegelin (o.a. editie van Festschrift voor V)

|
Voegelin – Parsons (briefwisseling)

Zie Peter Brickey LeQuire (nu Cambridge)

|
Papers en artikelen op zijn website over Jaspers/Voegelin

4 februari

Jonathan Holslag voorspelt (VK) nieuwe recessie volgend jaar in Europa door de cumulatie van onopgeloste problemen.

6 februari

Buurtzorg NL neemt een deel van TSN over als de gemeenten 5 miljoen bijleggen uit een innovatiefonds om de manier van werken te innoveren naar zelfsturing.

De brancheorganisatie van Thuiszorgorganisaties is tégen (level playing field). Overigens is/was TSN eigendom van dezelfde holding als waar Asito onder valt. Ofwel: hier botsen ook bedrijven met een bepaald karakter op elkaar.

8 februari

Lachsalvo na het doorlezen van 442 bladzijden *Schrijvend leven*.

13 februari

Beurzen wereldwijd diep in het rood. AEX 383.

29 februari

Winkelketens V&D/Perry Sport failliet.

Nationale Politie gaat weer decentraliseren!

125 miljoen hulpvragers.

450.000 mensen in NL in de bijstand (300.000 in 2009), 600.000 mensen onder de armoedegrens.

3 maart

Naar aanleiding van ‘metafysische ervaring’ (Adorno/Zuidervaart)

Problemen waar oplossingen voor bestaan zijn niet interessant (zie Adorno GS 10.2, p. 600).

Rol van de speculatie, van het proberen woorden te geven aan wat het probleem is.

Speculatief denken is voorstellingen hebben *over* wat het geval is.

Gaat verder dan filosofie als grammaticale analyse.

Taal in je hoofd terwijl je aan filosofie doet, waarbij je afweegt, kennis gebruikt, verbanden zoekt, zonder tot proposities te komen.

Artikel over Apel tussen Heidegger en Habermas (van Gerhardt, 1975).

Maakt van filosofie ook een voortdurende oefening in de communicatieve competentie waarmee je al tot een reële gemeenschap behoort.

Maar zie ook Hacker II (2013) over bewustzijn, intentionaliteit, taal.

15 maart

A&O groep 44 gestart. Een aantal dinsdagavonden weer aan de bak.

16 maart

Werkloosheid gestegen.

17 maart

Europese oplossing vluchtelingen: € 6 miljard plus visumvrij reizen voor Turken in EU.

21 maart

Een 8 meter grote 3D metaalprinter van € 2 miljoen wordt door een klein NL bedrijf uit de regio Eindhoven geleverd aan Airbus. Die gaat er vliegtuigonderdelen mee printen (zoals armsteunen etc.).

Printer gaat nu in serieproductie en verdere levering.

Omkering: bij oude produktiemethode gaat grondstof verloren (al kan dat worden hergebruikt). Bij 3D printen wordt alleen gebruikt wat nodig is.

Vandaag heeft NL 17 miljoenste inwoner.

22 maart

Aanslag Brussel (vliegveld, metrostation). 30 doden, 200 gewonden.

Buzzwoord in de media: de informatiepositie (van inlichtingen- en veiligheidsdiensten).

23 maart

Nieuwe korpschef Nationale Politie geïnstalleerd.

Decentraliseren van de politie is nu al optie. Vooruitlopend op de

begrotingsonderhandelingen: er moet € 300 miljoen bij. 500 zeggen sommige politici.

24 maart

Johan Cruijff overleden, 68 jaar. Icoon van een tijd. Wereldwijd nieuws.

DNB begint jaarverslag 2015 met pessimisme over 2016 (China, VS, etc.)

14 april

Rapport over de stijgende armoede in Europa. Sinds 2010 zijn er 5 miljoen bij gekomen.

Hoogste AEX notering van dit jaar: 450

21 april

De huizenprijzen zijn in vergelijking tot april 2015 met 4,3% gestegen. Nu in totaal + 8,5% maar nog steeds 15% onder de hoogste prijs (augustus 2008).

24 april

De voedingsindustrie constateert zelf dat de consument vertrouwen heeft verloren in de juistheid van de informatie op de verpakkingen. Erkent de eigen tekortkomingen. En gaat daar wat aan doen.

18 mei

Algemene Rekenkamer: IT systemen van de Belastingdienst krijgen rode kaart. Zijn niet goed genoeg om de (aangekondigde) belastingstelselherziening mogelijk te maken (zie de affaire Weekers in voorgaande jaren). Uiteraard ontkent staatssecretaris Wiebes.

19 mei

Werkloosheid daalt licht tot 572.000. AEX onder de 430.

20 mei

Kritisch rapport over de recherche. Stroperig overleg, onprofessioneel gedrag en vrijblijvende cultuur.

25 mei

Tweede rapport van de cie. Oosting (Teevendael): het was een chaos bij Veiligheid en Justitie.

Minister in een reactie: cultuurverandering is al ingezet (transparantie, vertrouwen)

Schuld Griekenland bedraagt € 360 miljard.

27 mei

25 jarig jubileum van de ABK/RMa meegevierd. Sfeer als toen we begonnen in 1991. Veel energie en goed relatienetwerk dat zichzelf identificeert met deze groep mensen, respectievelijk deze opleidingen.

Perfekte lezing ook door Jos de Blok van Buurtzorg (sinds 2006 gegroeid tot nu 13.000 medewerkers). Je moet het niet moeilijker maken dan het is.

Jammer dat hij niet weet wat de relatie is met de Nijmeegse sociale bedrijfskunde (De Sitter) en dat de organisatoren dat ook niet meer weten.

30 mei

Laatste punt gezet in *Slotakkoord ontdaan van ik*. Naar aanleiding van Camus en Adorno.

2 juni

Sioo white paper over het slagen en falen van verandertrajecten.

‘Mislukt 70% van de verandertrajecten’? Een managersperspectief (A-P de Man, H. Tours), april 2016

Enquête onder 151 managers (ex deelnemers aan SVO traject van Sioo) levert op:

- 70% is moeilijk hard te maken (verschillen in wat gemeten wordt en adhv welke criteria wordt geoordeeld), maar bepaalde typen veranderingen kennen zeer hoge faalpercentages, andere geven een genuanceerder beeld.
- Gemiddeld haalt de helft de oorspronkelijke doelstelling (zij het met overschrijding van budget en tijd)
- Fusies, IT projecten en cultuurveranderingen falen vaak (beperkt lerend vermogen)
- Verandertrajecten worden niet goed doordacht, terwijl verandermanagement wel loont
-

h.1 achtergrond vraagstelling h.2 methode h.3 resultaten algemeen h.4 specifieke falen h.5 verandermgt loont (bias, ja; geven ze toe op blz 15: contaminatie met door Sioo zelf opgeleide verandermanagers {die hiermee impliciet ook zichzelf beoordelen?}) h.6 implicaties

1. 70% is getal uit de jaren '90. Slecht onderbouwd veel herhaald, geen overeenstemming over

Anno 2016 zijn er 5 ontwikkelingen geweest die positief of negatief gewerkt kunnen hebben:

- hoger kennisniveau bij managers
- nieuwe inzichten over verandermanagement
- toenemende veranderdruk (verandermoeheid)
- nieuwe organisatievormen
- nieuwe inzichten uit onderzoek

3. gedifferentieerd beeld maar: slechts 20% slaagt volledig (binnen tijd en budget)

4. typen verandering naar doelen:

Cultuurverandering 18%; procesverbetering of lean 16%; invoering nwe org str 16%; invoering nieuwe strategie 15%; krimp 12%

Komen vaak in combinatie voor (bijv IT met cultuurverandering en krimp)

Grote spreiding. Weinig leereffect

5. p. 14 zie figuur 2 en de uitleg eronder (waar zijn de bijbehorende data?)

p. 15 zelden evaluatie achteraf of monitoren tijdens

p. 17 taktieken om met veranderdrukte om te gaan (is dat de interessante kern van het verandervak? Willen mensen dat in de vingers leren krijgen?)

6. belangrijke gaten in onze kennis over hoe verschillende groepen het slagen/falen van verandering percipiëren en hoe organisatorische verandercapaciteit invloed heeft op individuele verandertrajecten

3 juni

Begonnen aan Kroniek van 2016 over te zetten van potloodaantekeningen naar document. AEX afgelopen 3 maanden tussen de 425 en 450

6 juni

Mohammed Ali (Cassius Clay) overleden. 73 jaar.

Vat olie \$ 49,84. DOW 17.750. Hang Song 20942. Nikkei 16.642

Vestia strafrecht zaak. OM past eis aan tegen gedaagden.

De corporatie is tussen 2008 en 2011 volgepompt met zo'n € 24 miljard aan risicovolle derivaten. Tussenpersonen en kasbeheerders zouden miljoenen aan commissie en steekpenningen hebben gekregen. Het kostte € 2 miljard om Vestia te redden (voor een deel opgebracht door de corporaties).

De verdediging van de aangeklaagden eiste dat ook de banken in de zaak gehoord zouden worden. Als reactie heeft het OM daarom een deel van de aanklachten gewijzigd (waarin staat dat de bankiers de commissie die zij aan verdachten betaalden op hun verzoek buiten de boeken hielden).

De verdediging wilde zo de banken bij de zaak betrekken.

Het OM wijzigt de aanklacht omdat er geen bewijs is gevonden en de zaak teveel tijd en geld zou kosten om dat allemaal uit te zoeken.

In totaal staan 7 verdachten voor de rechter (zie ook verslag van de hoorzittingen Parlem. Enq cie woningcorporaties):

Marcel de Vries (kasbeheerder) zou ruim 10 miljoen aan steekpenningen hebben verdiend

Arjan Greeven (tussenpersoon) deelde in de provisie en was klokkenluider

Vader en de ex-vrouw van Greeven deelden in het geld

Zakelijk partner van Greeven (Leroy van D.)

Financieel adviseur Jan-Hein G.

Jaks Groeneveld (voormalig bankier bij Vestia)

Begin 2016 trof voormalig bestuursvoorzitter Erik Staal een schikking met Vestia (€ 4,8 miljoen tegen intrekking van de zaak – hij had al € 3,5 miljoen vertrekpremie in de zak die de rechter in 2014 al definitief aan Staal had toegekend)

13 juni

De geplande bezuiniging van € 500 miljoen op de langdurige zorg (verpleeghuizen, gehandicaptenzorg) wordt geschrapt. Volgens staatssecretaris van Rijn is er veel veranderd in de zorg en is de zorg nu klaar voor de toekomst

14 juni

AEX op 420, olie onder de \$ 50, beurzen wereldwijd in de min, mogelijk als gevolg van een dreigende Brexit.

Labour MP Jo Cox (vrouw, 41) wordt door lonely wolf vermoord terwijl ze campagne voert tegen uittreding Gr Br uit EU. Strijd is hard. Peilingen 50/50. Goklust neemt toe.

Zie een debat over zorgprofielen in de Zorg van TK langskomen: zijn die profielen een indicatie van het hardnekkig economy of scale denken (en dus van hoge functionele concentratie in structuren van zorgorganisaties etc. in plaats van celstructuren met regelcapaciteit en waarden denken vanaf de klant?)

18 juni

Al eerder deze week aanslag in Colorado op homobar: 50 doden door 1 gek.

21 juni

Ortec Finance becijfert, in opdracht van de minister, dat de woningcorporaties nog € 37 miljard kunnen besteden aan de bouw van 250.000 huurwoningen van elk € 150.000. Naast of liever gezegd bovenop de verplichtingen die zij al zijn aangegaan voor lopende projecten. Eerder onderzoek in opdracht van o.a. de woningcorporaties, de koepel en huurdersverenigingen had aangetoond dat de corporaties (door de huurdersheffingen) juist niet in staat waren om extra huizen te bouwen.

Rara.

H.J.A. Hofland (88) overleden. “Journalist van de eeuw”. Tegels lichten.

23 juni

Dag dat de Britten kiezen om wel of niet in de EU te blijven.

Ik hoor van Birgit Hendriks dat Nijmegen gisteren gekozen is tot Green Capital of Europe 2018. Gaat een hoop extra's opleveren aan bezoekers en projecten.

De Solar Impulse heeft non stop in 2 dagen en 23 uur de 6200 km over de Atlantische Oceaan op zonne energie overgestoken. Start in New York, landing in Sevilla (omdat het weer boven Parijs ongunstig was).

Charles Lindbergh deed dat voor het eerst in 1927 (New York-Parijs) non stop in 33,5 uur. Kreeg daarmee heldenstatus en de vliegenier werd symbool van de 20^e eeuwse mens, die de aarde kon overstijgen. Amelia Earhart deed dat in 1932 als eerste vrouw. Overigens werd in 1927 ook het Maas-Waal kanaal geopend.

Het vliegen/vliegtuig inspireerde toen vele kunstenaars (Malevitch, Brecht, Hindemith, zie Conrad, 1999, 120 ev.).

Ik heb het afgesloten laatste hoofdstuk aan twee lezers (Gerhard Smid, Willem de Nijs) toegestuurd. Omdat ik hen allebei recent heb gesproken en niet kon nalaten iets te vertellen over dat hoofdstuk over Camus en Adorno.

Daarna ben ik gaan nadenken over een ‘infographic’ van alle vier de delen van *Schrijvend leven*. Ik kwam tot het besluit dat ik daarvoor het beste maar eens de sterk vergrote versie van wat in aan het begin tekende als de vermoedelijke af te leggen weg.

En daar bordjes en plaatsjes in hangen waarmee auteurs en onderwerpen vindbaar en aan elkaar relateerbaar zijn.

Verder heb ik bij herlezing van hoofdstuk 8 uit Nussbaum's *The Fragility of Goodness* geconstateerd dat Aristoteles de houding van empathische ervaring en rationaliteit – als combinatie van filosofisch inzicht in principes (sophia) en verstandigheid in praktische zaken (phronèsis) – ook al aanbeveelt.

Adorno is in zijn laatste colleges uitgebreid met Aristoteles' metafysica bezig geweest, al schijnt dat aan de hand van een toen al eeuw oud boek te zijn gebeurd, terwijl er al zoveel vernieuwend onderzoek van Aristoteles' werk was (*Metaphysik. Begriff und Probleme*, 1965). Voorzover ik begrijp was dat allemaal ten behoeve van het laatste gedeelte van zijn *Negative Dialektik*, de modellen. Waarvan het eerste over vrijheid gaat, als metakritiek op de praktische rede. Zie ook de derde (Meditationen zur Metaphysik) – waarin staat dat het fout geweest kan zijn dat na Auschwitz gedichten niet meer geschreven kunnen worden (p. 355). Allemaal nog te doen de komende tijd. Daarna eventueel nog het afgesloten hoofdstuk mee aanvullen. In de colleges uit 1962 en 1963 (*Philosophische Terminologie*, band 1 en 2, 1973) zegt Adorno trouwens dat hij de eerder door hem uitgedrukte gedachte dat een goed leven in de onwaarheid niet mogelijk is ('kein richtiges Leben ist im falschen möglich'), pas op een later tijdstip door hem bij Nietzsche is teruggevonden en dat hem dat met trots vervulde (I, 133).

24 juni

De Britten hebben gekozen: uit Europa (52% om 48%). In Azië zijn de beurskoersen al aan het kelderen. Het Britse pond stond vanochtend op een historisch laagtepunt sinds 1985 (€ 1,35? Als ik goed heb gehoord).

Premier Cameron kan waarschijnlijk niet aanblijven, maar heeft nu wel de taak om verdere paniek te voorkomen, in elk geval de paniek niet te vergroten.

En wat geeft dan de doorslag bij de stemmers vóór vertrek? Immigratie. Zelf de grenzen kunnen bewaken en bepalen wie er in komt.

Gaat het VK ook ten onder aan de enorm gegroeide kloof tussen arm en rijk? Aan frustratie over harmonisatie van Europese regelgeving waardoor lokaal niet de dingen kunnen gebeuren die moeten? Mensen hun zelfstandigheid terug willen om in een eigen politiek systeem te kunnen beslissen over wat er wel en niet moet gebeuren?

Het is koren op de molen van de andere nationalistische politici in Europa: Wilders, Le Pen en hoe ze verder allemaal mogen heten, tot in Hongarije en Polen toe.

Met op de grens van dit alles Rusland en Poetin die al heeft gezegd dat Europa bezig is een fout te herhalen die ook het begin van de Tweede Wereldoorlog was (een land economisch proberen te isoleren en aan de grenzen – nu in de bedreigde Balkanlanden – legeroefeningen gaan houden (de grootste Navo oefening ooit).

Inmiddels was de AEX sinds 16 juni in korte tijd weer terug van 420 naar 450. Benieuwd naar wat er vandaag gaat gebeuren.

Boek dat ik nu lees en een soort scharnier vormt tussen deze ontwikkelingen in en buiten Europa, met de dreiging van oorlogen om de geografische ruimte, met wie daar toe behoort en wie niet, wie het daar voor het zeggen heeft, in wiens belang, wat ik in het laatste hoofdstuk heb geschreven over empathische ervaring en rationaliteit en met wat ik nu bij Aristoteles en Adorno aan het lezen ben.

De thuiskomst van Bernard Schlink (uit 2005).

Nooit eerder gelezen, bijzondere verhaalvorm van (auto)biografie van een tijdgenoot en van fictieve biografie van iemand die uit de oorlog terugkeert (zoals er zovelen ooit terug zullen keren, met al hun trauma's, in werelden die totaal vernietigd of in elk geval veranderd zullen zijn). Het individuele leven in het grotere geheel.

Gemodelleerd naar het universele verhaal van Odysseus. Eerst op het niveau van het fragmentarische manuscript dat de ik figuur in zijn jeugd jaren (geluk bij opa en oma) ooit las en dat hij hardnekkig probeert te voltooien door de echte mensen uit dat verhaal op te zoeken. Wat verder loopt in zijn eigen biografie, omdat het via de mensen die hij opspoort, ook

gevolgen heeft voor de keuzes die hij in zijn eigen leven (en werk, van juridische uitgever tot docent recht; Schlink is em. hoogleraar recht) maakt.

Het is geschreven met precies de juiste mengeling van gevoel en verstand voor de vele en verschillende spanningsverhoudingen in een mensenleven: tussen orde en brute toevalligheden, van eigen keuzes en voldongen feiten waarmee je geconfronteerd wordt, van realisme en idealisme, tot in de oprechte karakterisering van eigen zwaktes toe, in het licht van een ideaalbeeld van het zelf, waar je helemaal niet bij in de buurt komt. Maar dat je wel nodig hebt om ooit in het deugdzame midden terecht te kunnen komen. Wat de kritische burger uiteraard nastreeft.

Existentieel slagen en falen, zagezegd. Prachtig.

Zo veranderlijk als het weer, waarin hitte en onweer met hagel elkaar afwisselen.

Steeds in het eigen volle leven staand, het als dat willen zien wat het is, mét een been erbuiten, in onwetendheid, samen met anderen voor wie dat ook geldt.

Cameron heeft inmiddels (9.40) zijn vertrek aangekondigd.

De AEX is meteen van 450 terug gedonderd naar 420 en staat op dit moment op 412.

Alle Europese beurzen vertonen deze karakteristiek.

Lemmens stuurt het programma van de Anthropos-Anthropotechnics-Anthropocene conferentie op 27 en 28 juni. Met een publieksdebat van Sloterdijk en Stiegler in de Vereniging op maandagavond. Waar ik maar eens naartoe moet.

Noosphere (van het griekse *nous*, sfeer van het bewustzijn) als opvolger van respectievelijk de geosphere (dode materie) en biosphere (levende wezens). Teilhard de Chardin, en vele andere (proces?)denkers.

Adorno moest eens weten dat Hegel's absolute geest in deze gedaante zou veranderen.

Om de wereld en onszelf daarin te kunnen begrijpen.

En (voor veel jonge filosofen en andere kunstenaars) een nieuwe plek met nieuwe taal om te kunnen experimenteren met het zelfontwerp.

29 juni

67

Aanslag op vliegveld van Istanboel: 41 doden, 150 gewonden.

Afgelopen maandagavond naar een teleurstellend debat van Sloterdijk met Stiegler. In een bijna volle schouwburgzaal.

Teleurstellend door de vragen ('wat kan ik weten' etc. ontleend aan Kant) en door de gespreksleider (Lisa Doedens).

Terwijl Radboud Reflects een goed college van Pieter Lemmens ter introductie van Sloterdijk en Stiegler 'klaar' had staan. Ik heb Lemmens gemaïld dat hij:

- beter het gesprek aan de hand van de (door hem gesuggereerde) vraag 'wat te doen' had kunnen leiden
- en zijn college voorafgaand aan het gesprek had moeten geven, met S & S erbij, om het gesprek te kaderen.

Sloterdijk en Stiegler blijven desondanks inspirerende denkers, uiteraard, een soort macrosociologen op een bedje van filosofie, schreef ik aan Jan A. Ze slagen er zelf nog nét in om te ontsnappen aan wat Sloterdijk de 'formaatstress' noemt. Daarom is hun werk ook zo omvangrijk en daarom is Sloterdijk's steeds terugkerende nachtmerrie dat hij zijn koffer kwijtraakt, met al zijn spullen erin.

Uit het college van Lemmens over Sloterdijk en Stiegler:

Sloterdijk (die ik al vanaf zijn *Kritik der zynischen Vernunft* volg)

Sferen trilogie, 'Innenraum', immunologie, formaatstress, verwijzing naar Buckminster Fuller: 'aan boord zijn', ruimteschip, onwetendheidstolerantie (! 'mijn' eerste O van het oorspronkelijke plan in project 2016, en bij nadere beschouwing ook van het laatste).

Wat kan een technologisch verrijkt lichaam doen. Biomimicry. Homeotechniek.

Is project 2016 mijn poging om om te gaan met de 'formaatstress'?

Stiegler (van wie ik pas via Lemmens hoorde en van wie ik wat filmpjes gezien heb)

Technics and Time trilogie (waarvan nog drie delen zullen verschijnen)

Techniek is pharmakon, gif én medicijn

Mens = technische conditie vuur (Prometheus)=techniek

Drie orgaansystemen (naar Aristoteles: organon = werktuig):

- psychosomatisch
- sociale organisatie
- technische organen

Transductief gerelateerd (de relata ontstaan in de relaties)

Alle orgaansystemen worden steeds toxischer en tasten de biosfeer aan.

Dat openbaart zich nu, tot en met de zelfdestructie van mensen en van de biosfeer toe (parallele crises in al onze orgaan(sub)systemen; apocalypse zonder god, noemt Lemmens dat, crisis als een nieuw soort god, zendt signalen uit over catastrofes).

Oplossing: van antropoceen naar negantropoceen, naar niet-destructieve organologische configuratie.

Bewustzijn over de negatieve potentie van de voorafgaande organologische configuratie (omvormen naar positieve configuratie)

Leven is negentropisch (orde scheppend), de rest is entropisch (tendeert naar verval)

Greep krijgen op technische (culturele) selectie – er is geen sprake van natuurlijke selectie

Informatie- en communicatietechnologieën onder kapitalistische verhoudingen zijn gekoloniseerd, leidt tot *global attention deficit disorder* (verlies van bewustzijn ten gunste van afleiding en prikkeling door games, films, we worden steeds driftmatiger, hebben steeds meer prikkels nodig) (is tragisch, Benjamin: ervaring versus beleving!)

(zie ook het werk van Jos de Mul hierover)

Connectieve, adaptieve en responsieve technosfeer (= homeotechniek bij Sloterdijk)

Er zijn therapieën nodig om dit om te vormen

Noosfeer gebruiken om dit om te vormen (nb. zien we daarom steeds meer 'profeten')

Concreet Stiegler's eigen real smart city project in Parijs en zijn Pharmakon, naar analogie van Plato's Academie, met boven de deur niet wiskunde maar grammatologie (zie filmpje op youtube)

Over een heel ander onderwerp breid ik hier de notitie verder uit: *De thuiskomst* van Bernard Schlink. Bij toeval onder ogen gekregen, het boek is al tien jaar geleden verschenen. Het zal wel met mijn laatste hoofdstuk te maken hebben, maar ik vind dit een geweldig boek, al is het een mislukking. Maar kon er na het internationale succes van *De voorlezer* iets anders

gebeuren? Het blijft knap dat Schlink zich aan zo'n constructie durfde te wagen, hij had kennelijk een hoop van zich af te schijven (zal door de literatuurwetenschap vast wel onderzocht zijn).

Jongen groeit op zonder vader, is wel slim, maakt geluk mee bij zijn grootouders die 's avonds boeken maken, waarvan hij het drukproefpapier gebruikt voor school, maar bij toeval ook eens de achterkant leest, fragmenten van een soldaat die terugkeert uit de oorlog. Parallel met de Odyssee. Zoon blijft identiteit van vader zoeken evenals de ontbrekende stukken van de roman en de (werkelijke) hoofdpersoon daaruit. Laat tevens tijdsbeeld zien van leven in de 20^e eeuw en zoektocht naar de ware vrouw.

Als medewerker van een uitgeverij krijgt hij een engels boek in handen: *The Odyssey of Law*, van een (bijna) naamgenoot. Een postmoderne interpretatie (Deconstructionist Legal Theory) van het recht die Schlink (zelf ook rechter en hoogleraar recht) helemaal uitschrijft (205 ev.). Gaat zonder zich bekend te maken, als verondersteld vertaler van het boek dat hem fascineert, bij de auteur college lopen in New York en wordt zo alsnog 'opgevoed' door zijn vader (wordt nergens tussen de twee expliciet gemaakt, maar er zijn overeenkomsten wat betreft het kwaad in je zelf die de een wel en de ander niet recht in de bek kijkt) in een kant van het recht die hij tot dan toe niet kent. Er is wel een verstandhouding (240). De onmogelijk vraag: wat is het goede in het kwaad (240, 241)? En een heel andere interpretatie: Odysseus wil niet naar huis (228), ook bij de odysse van het recht is alles voortdurend in beweging (230), '() het enige wat vaststond waren de abstracte grootheden recht en onrecht'.

Zo heb ik met dit boek, literatuur door een schrijver die de rechtspraktijk door en door kent, een aanvulling op het hoofdstuk 'Vijf jaar later: project 2016 in de achteruitkijkspiegel', (zie blz. 67 in deel 1), waar ik niet verder ga dan Sen en Witteveen.

Laat nu net vandaag in het nieuws zijn dat de twee hoogste Turkse rechtbanken hervormd worden. Het parlement heeft een wet aangenomen waarmee het merendeel van de 711 rechters van de hoogste rechtscolleges de laan uit worden gestuurd.

Volgens de AK-partij van president Erdogan om de rechtsgang te versoepelen (er liggen ruim 2 miljoen zaken nog op de plank). Volgens critici is de wet een manier om de president meer macht te geven, o.a. zou hij daardoor in de toekomst de grondwet makkelijker kunnen aanpassen en zijn macht als president te vergroten.

Er komt een snoeihard rapport door onderzoeksbureau (Alvarez & Marsal) uit over het toezicht van de AFM op de rentederivatenhandel. Waardoor duizenden MKB'ers die ze kochten van banken, benadeeld zijn en gecompenseerd moesten worden. Er is kennelijk een moment geweest dat de AFM terugkwam op het goedkeuren van die compensatie en (na toetsing van een aantal dossiers) banken dwong om de dossiers te herbeoordelen binnen de wettelijke kaders die daarvoor golden.

De vraag was: waarom wisselde de AFM plotseling van standpunt?

De complexiteit werd onderschat, de communicatie tussen banken en toezichthouder was slecht en er werden bij AFM teveel onervaren mensen ingezet, die geselecteerd werden op beschikbaarheid en niet op geschiktheid.

Zij bleken niet opgewassen tegen de ervaren juristen en experts van de banken, communicatie met banken werd niet systematisch vastgelegd zodat onduidelijk was welke afspraken met banken gemaakt waren (zie verder website AFM).

Naar analogie van Thompsons onderscheid van afhankelijke relaties en coördinatietypen: In het debat over mens en technologie onderscheidt Ihde (1990, 72-112) in zijn postfenomenologische benadering van 'human-technology relations' vier soorten relaties:

- embodiment relations
- hermeneutic relations
- alterity relations
- background relations.

Verbeek (2005, 122-127, 139-152) heeft daar aan toegevoegd:

- cyborg relations
- composite relations

Zie in *Philosophy & Technology* (free access deel) het recente artikel van Zwier, Blok en Lemmens, mei 2016, *Phenomenology and the Empirical Turn* (noot 3) – een discussie met en over Heidegger, Ihde, Verbeek, waarin auteurs argumenten aandragen voor een rehabilitatie van de ontologische dimensie van techniek.

5 juli

De Amerikaanse ruimtesonde Juno is met succes in een baan om de planeet Jupiter gebracht. Heeft er een jaar of vijf over gedaan, meer dan een miljard gekost en gaat nu 37 rondjes rond de planeet vliegen die elf keer zo groot is als de aarde en 4,5 miljard jaar geleden ontstaan is. Waaruit bestaat de atmosfeer van Jupiter? Hoeveel water zit er in de atmosfeer? Bestaat de kern uit gas of uit vast materiaal? Juno's missie is in 2018 voltooid, zal worden vernietigd om te voorkomen dat biologisch materiaal van de aarde op de manen van Jupiter terecht komt.

Aanslagen deze week in Bagdad, Irak (200 doden of misschien wel meer) en in de heilige plaats Medina. Tijdens de ramadan.

Hét contrast van deze tijd. In minder dan tien regels de superieure intelligentie in een missie die een grote kans had om te mislukken en de godsdienstwaanzin die voor terreur zorgt en vernietigt wat maar geraakt kan worden. Tot in het heilige toe.

In het niet valt een rapport van de Inspectie deze week dat 30% van alle verpleeghuizen kwalitatief onder de maat is ten aanzien van alsmaar complexer wordende zorgvragen van een steeds groeiend aantal ouderen.

Verrassend genoeg liggen de salarissen van directeuren in dit deel van de zorg in een groter aantal gevallen dan in andere delen van de zorg ook een stuk hoger....

Wie gaat nou eens wetenschappelijk adequaat uitzoeken of er oorzakelijke relaties bestaan tussen een en ander. Je kunt daar heel wat hypothesen over formuleren. Naarmate de prestaties slechter zijn, neemt de reputatiegevoeligheid toe en heb je een duurbetaalde 'communicator' nodig met goede relaties en invloed in de ambtenarij (inspectie) om de gevolgen onder de pet te kunnen houden (in weerwil van alle opgezette transparantie bevorderende instrumenten, monitoren, panels etc.).

Want, blijkt een dag later: in 2004 is ongeveer in dezelfde toonsoort een rapport verschenen en zijn er harde afspraken door de toenmalige bewindslieden gemaakt met de sector om (via scholing van te laag opgeleide professionals gezien de complexiteit van de zorgvragen) toekomstbestendig te zijn.

Wat 12 jaar later dus een wassen neus blijkt te zijn geweest.

19 juli

Een dag of tien als vervangboer gewerkt. En de heilzame schok verwerkt die dat werk voor de abstract gerichte geest had/heeft. *Tussenpersoon* moet een nieuw hoofdstuk worden, verwerking van die oorspronkelijke ervaring.

Vanochtend de reactie van GS op *Slotakkoord* ontvangen. Ook dat is stimulerend, zoals eigenlijk G's commentaar altijd wel ergens een haakje heeft waar iemand iets mee kan.

Wat is inmiddels de stand van gebeurtenissen?

Het straatbeeld wordt al enige tijd bepaald door op hun mobiel kijkende groepen meisjes en jongens die al lopend een pokemon proberen te vinden. Nieuwste rage met een wereldwijd alle culturen uniformerende, isomorfe, werking voor de spelende mens.

Want ook mijn overbuurman, in het dagelijks leven leidinggevende aan 300 mensen, begint zijn vakantieochtenden met het spel. En ouderenbegeleiders zullen er ongetwijfeld iets met hun cliënten mee gaan doen om ze te activeren (en er ook zelf op die manier mee bezig te kunnen zijn – naast wordfeud; houd je scherp in de ledigheid). Het goede aan deze pokemon go is wel dat je ervoor moet lopen: de pokemon wordt in een laag over de map gelegd van de omgeving waarin degene die de mobiel vasthoudt zich op dat moment bevindt.

Is het spel als afweer voor de om ons heen toenemende tegenstellingen en gevaren?

Vanochtend is de 100^e Vierdaagse van start gegaan. Met verscherpte veiligheidsmaatregelen voor dit evenement me anderhalf miljoen bezoekers. Politiehelicopter permanent in de lucht op de zondagavond van het vuurwerk op de Waal. Het wordt een hete week met temperaturen boven de 30 graden, dus het wordt voor de 47.000 wandelaars ook zwaar.

De Republikeinse conventie is van start gegaan om Donald Trump tot presidentskandidaat te benoemen. Er is binnen de partij felle oppositie, die vanaf de eerste dag tot reuring leidt. Gezien de recente incidenten met blanke politieagenten die zwarte burgers doodschieten en de wraak van zwarte mensen die blanke en zwarte politieagenten doodschieten, en het recht van Amerikanen op wapenbezit – door Trump ondersteund, door Obama en Clinton stevig bekritiseerd – gaat de VS een spannende tijd tegemoet. Waar Poetin en zijn Russisch nationalistische aanhang met genoeg naar zullen kijken.

Een Afghaanse (of kwam hij uit Pakistan?) asielzoeker van 17 begint gisteravond in een Duitse trein bij Würzburg om zich heen te hakken en te steken, met vier zwaar gewonden. Wordt door politie doodgeschoten.

In een rapport wordt aangetoond dat de Russische sportbond met steun van de staat en de geheime dienst een omvangrijk dopingprogramma heeft doorgevoerd met het oog op de vorige Olympische Spelen (zomer en winter). Zelfs met de dopingtesten in de laboratoria werd gefraudeerd: er waren lijsten van sporters die wel en niet gepakt mochten worden. Het IOC kan nu niet anders dan Rusland uitsluiten van de OS in Rio volgende maand.

In Turkije vond afgelopen weekend een coup poging plaats vanuit het leger om de uitholling van de democratie door het regiem Erdogan tegen te gaan. In een mum van tijd werden alle opstandelingen ingerekend, werden bijna 3.000 rechters ontslagen en wordt herinvoering van de doodstraf overwogen. De EU staat dat niet toe. Dus ondanks beleden steun aan Erdogan, ook hier zwaar weer. Met uitlopen in allerlei delen van Europa waar Turkse mensen wonen, met familie daar, die voor- of tegenstander van Erdogan zijn. Als brein van de coup wordt de in de VS wonende imam Gulen aangewezen. Dus heeft volgens Turkije de VS het gedaan en vragen ze om uitlevering.

Gulen zegt de opstandigen niet eens te kennen, laat staan het brein te zijn achter de opstand. Ondertussen groeit Erdogan's macht en zwaaien steeds meer Turkse mensen met de Turkse

vlag. Zelfs een student die het hertentamen A&O moest doen, was zo bezorgd over (familie in) Turkije, dat hij besloot niet eraan mee te doen.

Dan de ontzetting over de aanslag in Nice door een man die met een vrachtwagen inreed op mensen die op de boulevard naar het vuurwerk van de Quatorze Juillet stonden te kijken. Meer dan tachtig doden, vele gewonden en totale paniek over de kwetsbaarheid van alle grote evenementen.

Het kunnen analyseren van scripts uit geweldsfilms en detectiveseries (waarover ik al eerder in *Schrijvend leven* schreef, naar aanleiding van een promotie: zie) is een nuttige en noodzakelijke functie binnen de veiligheidsdiensten. Het geeft een overzicht van wat mensen allemaal kunnen bedenken, respectievelijk naar aanleiding van iets wat zij in een film of serie gezien hebben bedenken, aan variëteit in aanslagen. Eindeloos veel. [in december 2016 is het nieuws dat IS – dat steeds verder terug gedrongen wordt – duizenden potentiële doelwitten voor aanslagen in de wereld al heeft ‘klaar staan’].

Als dit een paar van de te memoreren gebeurtenissen zijn (de festivalverschijnselen naast deze oorlogen laat ik weg, want festivals zijn er momenteel overal, klein en groot) is het nu plaats en tijd om over de schokervaring van de vervangboer te gaan schrijven en een paar aantekeningen te maken over *Tussenpersoon*.

Of eerst maar even een half uur te gaan hardlopen in de hitte om het hoofd gereed te maken voor deze taak. Want de ervaring was al zwaar, maar ik verwacht dat het beschrijven ervan zeker nog eens zo zwaar is.

Waar gaat het over?

Van 6 tot en met 16 juli was ik weer vervangboer op Den Ouden Dam.

Dan neem ik de zorg over voor 13 kuikens in de pubertijd, een stuk of 10 overal lopende Brama's, 3 varkens, 22 geiten, nog eens 9 Barnevelders in een andere wei, een paartje sierkippen met 2 kuikens (bleken er 3 te zijn), een op 6 eieren broedend hennetje dat 's morgens en 's avonds van de eieren moet worden afgehaald en naar het eten en water toegebracht om te voorkomen dat het zichzelf doodbroed, 3 poezen (waarvan 1 met 5 kittens, dus met onstiltbare honger) en een hond in de pubertijd. Een grote moestuin waaruit van alles geplukt moet worden en veel gras om te maaien. Een bijenvolk in zes kasten tussen de twee natuurkampeerterrinen met gasten in tenten, caravans of campers, of in de gite en het appartement. En een douche- en toiletgebouw.

Natuurlijk kom ik regelmatig op de boerderij en werk er zo vaak mee dat ik het reilen en zeilen inmiddels wel van binnen uit ken.

Toch heb ik de eerste drie dagen daar dit keer (weer) als een schok ervaren, maar was de dieptewerking ervan veel heftiger dan bij eerdere keren.

Als een zelfkonfrontatie (zonder Hermans of ZKM) met mijn abstracte bestaan. Met een *schrijvend leven*.

Door op de boerderij vanaf de vroege ochtend met de handen bezig te zijn, in een programma dat wordt bepaald door vegetatieve systemen van dieren en planten, besef ik de afstand van mezelf tot het meest elementaire. Besef ik met al mijn lichamelijke deel te zijn van een immens geheel op en buiten die boerderij, zonder welke geen enkel mens kan leven. En besef ik dat ik van die conditie zelf, van al dat leven dat aan het mijne vooraf gaat en zelf weer afhankelijk is (ook van water en licht), helemaal niks weet. Of, iets positiever gezegd, waarover ik nog alles te leren heb.

Bij elk afzonderlijk dier, bij elke plant of bloem, bij een dierenverblijf of de grond waarin iets staat, bij elke vrucht (nieuw leven of een gewas of stuk fruit dat je kunt eten) springen de

vragen me tegemoet. Voor het eerst van mijn leven lijkt het wel. Wat absoluut niet zo is, want in het verleden nieuwsgierig genoeg geweest, als ik anderen ermee bezig zag.

Dit keer besef ik dat ik ook op dit gebied de verlichte romanticus ben, de literaire toegang ertoe is mij genoeg, voor de techniek ben ik te lui of niet gretig genoeg. Terwijl je daar niet zonder kunt in een volwaardig bestaan.

Schok hoogtepunt was dat ik moest vaststellen dat ik niet wist waar een kuiken in een ei eigenlijk van leeft, voordat het van binnenuit de eierschaal breekt en ter wereld komt. En blij was ik ook dat het breken pas gebeurde toen de baas er zelf al weer was. Want waar laat je uitgekomen kuikens en een moederhen, met eromheen vreetgrage poezen- en hondenbekken? Nou kan ik alleen maar denken: knap dat al die voeding ook al in het ei zit, voor het broeden begint. Hoe werkt dat in een kip die dat ei legt? Weet ik ook niet.

Enzovoort enzoverder.

Kortom: allemaal punten waarop ik niets blijkt te weten, met mijn handen iets moet doen, handen die ik wel vertrouw, dat is het punt niet, in dat opzicht ben ik wel weer praktisch genoeg, maar terwijl die handen doen wat ze moeten doen krijg ik de waarom vraag om de oren die ik niet kan beantwoorden.

Zo wordt je wel een leergierig jongetje, maar in mijn geval is de vertraging in de tijd (is dit een voorstadium van een hang naar techniek krijgen?) wel heel groot.

En die constatering maakt je zelfkritisch: waarom heb ik die impuls nooit eerder zo sterk gehad als nu? Was dat voor mijn evenwichtige ontwikkeling niet veel beter geweest dan de weg die ik nu heb afgelegd (waarover ik me overigens heel goed voel, ook omdat ik tóch nog de – achteraf onnodige - begrenzingen ervan inzie én ervaar).

[Terwijl ik dit schrijf op de dinsdagmiddag, de 1e dag van de 4-daagse, hoor ik heel regelmatig auto's met loeiende sirenes, vermoedelijk op weg naar lopers die door de hitte zijn bevangen = dit wordt bevestigd door een bericht op Nos.nl, het is beduidend meer dan in voorgaande warme jaren]

Ik zal de hele reeks van kleine ervaringen gedurende die eerste paar dagen niet herhalen. Feit was dat ze diep binnen drongen, me aan het denken zette over het geleide leven, over het belang daarin toegekend aan woorden, aan concepten en redeneringen – ook over de natuur. Terwijl dit gebeuren woordeloos is, voor zover wij weten. We verstaan ons ermee door ervoor te zorgen op de manier die bij hen past en die ons uitkomt. Op Den Ouden Dam is er geen economisch motief – behalve op de natuurkampeerterreinen en in de oogsten (waar weer produkten als sappen, olies, jams etc. van worden gemaakt), maar alle natuur wordt er gebruikt voor de mens, niks is er enkel voor het gevoel of de esthetiek. Al spelen die wel weer mee als het gaat om de omgang met de natuur die je zelf fraaier kunt maken, aangener voor mensen. Denk maar aan het hout waarmee zulke mooie hekken gemaakt kunnen worden, zoals ze dat vroeger ook deden.

Als je beseft wat er de afgelopen 23 jaar op die boerderij allemaal gebeurd is om het zo ver te krijgen als het nu is, dan weet je ook dat abstracte bezigheden (denk aan een ontwerp voor een stal, het maken van een houten hek etc.) daarin in dienst stonden van wat de natuur vroeg. En niet in dienst van wat daar aan betekenis, via de omweg van een theorie, aan te geven is. Zelfs boeken over ecologie of over vergroening zijn niet een doel op zich of leidend, wel behulpzaam bij het nemen van beslissingen.

Ik kom juist helemaal van de kant van de abstracte bezigheden op zich, iets wat iemand heeft geschreven of gezegd, weer opgevoed door en in gesprek met een ander die het ook over dat onderwerp heeft.

Al peinzend over de kloof tussen mijn abstracte wereld en die wereld daar, las ik hoofdstukken terug in Ton Lemaire's *Over de waarde van kulturen* (1976). Waarover ik in

1981 bij Ton het tentamen Cultuurfilosofie voor mijn doctoraal filosofie heb gedaan. Met deze ervaring op Den Ouden Dam erbij las ik ook die tekst met de ogen van toen en met die van nu. Wat de ervaringen eigenlijk alleen maar verhevigde, intensiverde. Want deels zag ik daarin nog mijn oorspronkelijke, diepstliggende script terug (denk aan Camus en Adorno) dat ik me in een bepaalde taal eigen gemaakt heb. Een taal die ik zelf ben gaan spreken, kun je zeggen, een structuur voor verdere gedachten en eruit voortvloeiende (taal)handelingen. En deels zie ik daarin nu, na deze ervaring en uiteraard vele andere meer in project 2016, een overschot aan betekenis dat ik er toen nog niet in kon zien.

Tussen die tekst en mij gebeurde destijds iets wezenlijks voor mijn manier van denken, en die tekst is nu opnieuw een inspiratiebron voor iemand met hele andere ervaringen en inmiddels opgeschreven redeneringen over filosofie, cultuur wetenschap en de wereld.

Mooi toch? Is het boek niet aan een herziene editie toe vanwege die basiswaarde voor mensen in culturen als de onze die zo met tegenstellingen en conflicten worden geconfronteerd?

Vraag ik me af.

Het is niet meer verkrijgbaar. Vernieuwt Lemaire in *De val van Prometheus* (2010) zijn oorspronkelijke inzichten? Wat betreft rationalisering stem ik in dit opzicht met hem overeen: de middelen zijn rationeel, maar de uitgangspunten en doeleinden zijn dat niet. Vandaar de betekenis van empathische ervaring, voeg ik eraan toe. Wat weer aansluit bij mijn lofzang op de accounting esprit aan het begin van deze Kroniek (2012).

'Dan is er even iets misgelopen in het systeem'

Zegt Kim van KPN als zij mij belt voor het vervangen van een modem en ik reageer met: dat staat voor maandag al in de agenda.

Ofwel: Kim kan niet zeggen dat een collega die gisteren die afspraak met mij maakte, vergeten is mijn naam af te vinken.

Nou maar eens afwachten of zij wel de afspraak bij de monteur in de agenda heeft gezet.

Als de telefoon daarna voor de tweede keer gaat en meteen weer wordt neergelegd, kan het ook zijn dat Kim last van de warmte heeft en niet goed meer overziet wie ze nu nog wel en wie niet moet bellen.

Kan zelfs zijn dat degene van de afspraak gisteren dezelfde is als Kim, de belster van net. Dan heeft Kim haar eigen systeem niet meer op orde.

En kunnen tussen monteurs en klanten gemaakte afspraken ook weer fouten bevatten.

Voorbeeld van een *tussenpersoon*.

Ik realiseer me dat ook de vol automatiserende boer, waarvan de koeien op het door hen zelf gekozen tijdstip naar de melkmachine gaan, die hun chip afleest en melkt, volume, kwaliteit etc. registreert, misschien zelfs een check up doet van de voeding die dit dier op tijdstip x nodig heeft, als tussenpersoon is aan te merken.

Tussenpersoon is een sociologische categorie waarvan ik wel eens graag een cultureel profiel zou willen maken. Je kunt er een alfabet van accountant tot therapeut van maken, met elk eigen kenmerken.

Maar wat is er nu gemeenschappelijk aan al die tussenpersonen?

Aan hun oriëntatie

Aan hun beleving

Aan hun zelfopvatting

Aan hun (ervaring van) koppeling met wat aan hun voorafgaat en na hun komt

Aan hun informatiewerk (functionaliteit, mate van specialisatie, type coördinatie, etc.)

Aan hun methoden en technieken, het vereiste opleidingsniveau

Aan hun samenwerking onderling en met anderen (al dan niet ook tussenpersonen)

Aan hun beroepstrots en al dan niet geregistreerd zijn ('Psycholoog NIP' bijvoorbeeld)
Aan hun autonomie en integriteit
Aan hun besef van de complexiteit waarin ze opereren
Aan hun morele capaciteit
Etc.

Vanuit elke mogelijke disciplinaire invalshoek kun je dit fenomeen belichten of door tussenpersonen zelf laten onderzoeken (als je ze daarvoor een handleiding of een zelfbeschrijvingsinstrument zou geven).

Je kunt ook proberen om

- vanuit Floridi informatiefilosofisch (infosfeer)
- vanuit Sloterdijk antropologisch (homeotechniek)
- (postfenomenologisch) vanuit Ihde/Verbeek (embodiment relations, hermeneutic relations, alterity relations, background relations; cyborg relations, composite relations)
- vanuit Stiegler orgaansystemen (naar Aristoteles: organon = werktuig): psychosomatisch; sociale organisatie; technische organen)
- vanuit Lemaire cultuurfilosofisch (werktuigen en symbolen van het burgerlijke authenticiteitsideaal) (cf De val van Prometheus) (> Levi Strauss' mythe en rede)
- etc.

het profiel van tussenpersonen te maken en bijvoorbeeld de vraag stellen of de tussenpersoon in de *noosfeer* een andere rol en betekenis heeft dan in de biosfeer en welke therapieën er voor die tussenpersonen nodig zijn om de transitie te maken van de ene naar de andere sfeer. Verandering van de veranderkundige inbreng.

Relatie van *tussenpersoon* met 'metaxis' (de mens als het 'tussen' – zie: *Philosophie des Zwischen*) bij Plato en Aristoteles (Voegelin? Nussbaum?)

21 juli

De werkloosheid in Nederland is gedaald tot 550.000 (6,1%). Was op zijn hoogtepunt in februari 2014 699.000, vorig jaar december nog 588.000. Ook het aantal ww uitkeringen nam af in de eerste helft van dit jaar af.

De AEX is al weer bij 450. Een vat olie nog steeds onder de \$ 50.

In Turkije is voor 3 maanden de noodtoestand uitgeroepen.

Duizenden mensen ('Gülen-aanhangers') worden uit hun banen bij de overheid gezet (vooral onderwijs, leger, rechterlijke macht).

Europa heeft er een groot probleem bij.

23 juli

Gisteren – de 5 jarige herdenkingsdag van Utøya, 69 doden door Breyvik – schiet een 18 jarige Iraanse Duitser in München 9 mensen dood. Een loner, depressief, zegt de politie.

Erdohan heeft duizenden onderwijsinstellingen, zorgcentra etc. laten sluiten, waar volgens hem Gülen-aanhangers de dienst uitmaken. Door de noodtoestand kan hij wetten aannemen zonder het parlement. Zoals de doodstraf. De situatie is kritiek.

Pokémon Go is niet alleen isomorf in alle culturen, maar ook uniform in het toepassen voor business doeleinden. Bedrijven, zoals AH, contracteren pokémons die in hun winkels

gevonden kunnen worden, andere bedrijven doen hetzelfde met produkten om klanten te lokken. Besef eens dat dit wereldwijd op dit moment gebeurt. Wat er sinds 1860 niet allemaal op communicatietechnologisch gebied is gebeurd, toen de telegraaf nog niet eens tussen Oost en West Amerika als draadje was gespannen om berichten te kunnen versturen (dat ging nog met de beroemde pony-expres).

27 juli

Neef B is vandaag 66 geworden. Straks op de fiets naar Baak om hem te feliciteren. Ik moet nog melden dat sinds eind juni de Italiaanse banken in heftige problemen verkeren (door de grote risico's die zij met slechte produkten hebben gelopen), net als de Italiaanse economie (die volgens het IMF pas in 2025 weer hersteld zal zijn). Door Brexit verder verslechterd, net als de UK economie erdoor verslechterd is. Discussie in Eurogroep over staatssteun aan banken. Dijsselbloem is tegen. Ook Portugal en Spanje kunnen niet aan de begrotingsregels voldoen en zullen waarschijnlijk soortgelijke zwakke banken als in Italië hebben. Nog eens uitzoeken. Hoe groot is inmiddels het herstel in heel Europa? Of hoe zwak zijn we nog (tussen Poetin en Erdogan).

IOC laat na om alle Russische sporters van de OS te weren. Verschuiven die beslissing naar de respectievelijke bonden (onder 'strikte' voorwaarden die wel poly interpretabel zijn), waarin uiteraard Russische bestuursleden zitten, zodat er toch ('zuivere') Russische sporters naar Rio zullen gaan. Zoals de waterpolovrouwen, waardoor NL definitief niet zal kunnen deelnemen.

Solar Impulse is deze week geland in Abu Dabi en heeft daarmee in een jaar op zonne energie de wereld rond gevlogen (35.000 km)

Er is in NL eindelijk een wet aangenomen die de cowboys onder de incassobureaus moet gaan aanpakken.

Fusie Ahold en Delhaize is definitief. Grootste winkelketen in Europa (?)

Op de eerdere aanslagen volgden aanslagen: eerst blies een zelfmoordterrorist zich in Ansbach op (10 gewonden), toen grote aanslagen in Kabul en in Bagdad (honderden doden) en gisteren een priester in een kerk in een Normandisch dorp (en een zuster zwaargewond). Daders doodgeschoten.

Rechtse politici profiteren.

Hilary Clinton is de officiële Democratische presidentskandidaat, ook de eerste vrouw in de geschiedenis van de VS. Ook hier machtsmisbruik in het dwarsbomen van de campagne van Bernie Sanders, maar die heeft zijn steun uitgesproken.

Sterk optreden van Michele Obama, wordt zij de eerste zwarte vrouwelijke presidentskandidaat na Hilary?

Met Peer S deze week het plan opgevat om Ton Lemaire een keer naar den Ouden Dam te halen en voor een select gezelschap terug te laten kijken op zijn oeuvre, maar in elk geval op *Over de waarde van kulturen*.

Schijnt dat Ton in Vlaanderen veel gevraagd is (en niet meer in NL, hoewel daar zijn boeken meestal wel gerecenseerd worden).

Met Jan A. het volgende onderwerp voor het 'drie-keer-nèks' groepje besproken: slechte oneindigheid. Vertoont in de aanpak van Jan veel overlap met mijn eigen belangstelling voor

de rol en betekenis van transcendentie (slechte oneindigheid begint volgens Jan bij de keuze van doelen die dat niet zijn, in de verdere differentiatie daarvan op allerlei gebied van het menselijk (samen)leven (politiek, cultuur, kunst, erotiek etc.). En grijpt per slot van rekening terug op het slechte in ieder van ons zelf. En op ons onvermogen (ondanks alle goede zelfopvoeding) om goed werkende mechanismen voor de selectie van echte doelen te ontwerpen en in praktijken onder te brengen.

Gesprek bracht me op het idee om Camus' verhaal *Jonas, of de artiest aan het werk* aan Jan te laten lezen (kende hij niet) (uit *L'Exil et le Royaume*, 1957) en zelf te herlezen.

Ga ik nu doen, alvorens vanmiddag naar Baak te fietsen.

28 juli

Het probleem van de Italiaanse banken staat niet op zichzelf, noch enkel samenhangend met de kritieke situatie in de Italiaanse begroting, respectievelijk de economie en de hoge werkloosheid.

Want tot in het IMF toe maakt men zich zorgen over de twee grootste Duitse banken en hun problemen, ondanks de welvarende economie en staat waar zij deel van uitmaken.

Bij Deutsche Bank nemen de problemen alsmaar niet af. De bij de 5 grootste banken in Europa horende instelling heeft sinds 2006 de waarde van haar aandeel zien slinken van € 100 naar minder dan € 20 per aandeel. De tier-1 ratio (reserves om de gevolgen van slechte leningen, hypotheek etc. te kunnen opvangen) is onder de norm van 11.75 gezakt (10.80) en de bank is in alle juridische gevechten betrokken die gevoerd worden over verwijtbaar handelen door banken (Libor etc.). Kan ook nog kapitalen gaan kosten. Bovendien neemt de omzet af en is de winst het afgelopen kwartaal geslonken van ruim 700 miljoen in hetzelfde kwartaal vorig jaar, naar 20 miljoen nu. Omdat er veel geld nodig is voor weer nieuwe reorganisaties.

Duitsland's tweede bank, Commerzbank, die acht jaar geleden al door de overheid was gered, heeft ineens een winst waarschuwing afgegeven. Daar zit de tier-1 ratio eveneens onder de 11.75 (11.50).

Als Duitse banken zouden omvallen....dus hebben Duitse ministers voorkomen dat Portugal en Spanje een boete krijgen omdat ze niet aan de begrotingsdiscipline voldoen. Wat tot voor kort een absolute no go was voor de die hards in Europa.

Misschien om daarmee de weg alvast te effenen voor het in de toekomst de hand lichten met een tweede no go in Europa: staatssteun aan de banken (in Italië, in..., in...).

De koers van ABNAMro schommelt rond de € 16,30, de resultaten zijn goed, maar wat was ook al weer de introductiekoers? (antwoord: zie pagina 183)

Ze zeggen dat het beter gaat...

De terreurdreiging, zeg maar het geweld waartoe steeds meer mensen bereid zijn (ook als ze door stadswachten waar dan ook in Europa gecorrigeerd worden, zo blijkt), leidt ertoe dat de betrokken diensten om de privacywetgeving heen willen kunnen werken.

Ik hoorde iemand zeggen dat ze persoonsinformatie, zonder dat iemand het merkt, in een afzonderlijke beveiligde omgeving kunnen zetten, zolang er verdenkingen zijn dat iemand gewelddadig kan worden (crimineel of politiek – links of rechts, agnost of islamist, etc.). Dan verhoog je de kans op preventie (al wordt het nooit 100%) en wordt de privacy wetgeving niet geschonden. Ik neem aan dat hier alvast achteraf vergiffenis wordt gevraagd voor een handelwijze die 'gezien de dringende noodzaak' al veel vaker voorkomt dan officieel zou mogen. (heb ik dezelfde redenering niet al eens eerder gehoord bij criminaliteitsbestrijding? Wij, de meerderheid die zwijgt, willen toch graag dat terroristen en boeven worden

uitgeschakeld voordat ze ons beschadigen? Dan mag daarvoor toch best een beetje democratische controle worden ingeleverd?)

Het COA gaat 15 tijdelijke opvanglocaties voor asielzoekers sluiten omdat er minder vluchtende mensen naar Nederland komen.

29 juli

Vandaag wil je een abonnement op een krant opzeggen. Dat komt er steeds maar niet van. Om half acht zie je op de website dat dat alleen telefonisch kan.

Vanaf 9 uur.

Je eerste telefoontje levert uiteraard een menu weergave op, kost tijd.

Wanneer je in het keuzemenu bij de opzegbalie aankomt, hoor je dat als je nu opzegt je abonnement op 10 oktober ophoudt.

Vreemd?

Nee, dat is zo bij alle kranten, krijg je te horen (want dat is door kranten onderling zo afgesproken en mag kennelijk: gedwongen winkelnering).

Nee, wij doen niet aan restitutie, wanneer het abonnement ophoudt.

Dan hoor je een emailadres noemen, waarvan je weet dat het van de nieuwe bewoners is (die kennelijk een abonnement bij dezelfde krant hebben). Dat corrigeer je maar even.

Omdat de krant op een oud adres staat, moet je 'm voor die nog lopende tijd naar je huidige adres laten omzetten.

Nee, dat kan niet bij de opzegbalie. Daar is weer de verhuisbalie voor.

Vanaf wanneer? vraagt die. Vanaf morgen, zeg je.

Nee, dat kan dan pas vanaf dinsdag (volgende onderlinge afspraak: al lever je een paar dagen niks, je mag het geld toch houden; zou AH ook wel willen)

Tien minuten van je dag weg.

Verwonderd, want denken ze nou bij de services van kranten écht dat ze daarmee klanten aan dit produkt blijven binden? Het is desastreus voor het imago.

We moeten een nieuwe term zien te vinden voor dit soort 'systeemfouten'.

1 augustus

Afgelopen vrijdagavond om 10 uur worden de resultaten bekend van een stresstest onder 53 Europese banken. Zodat de handel in aandelen wereldwijd niet meteen zal crashen als mocht blijken dat teveel banken die test niet doorstaan.

Het valt mee. De meeste banken doorstaan de test. De banken waarvan werd verwacht dat ze het niet zouden halen, halen het inderdaad niet (waaronder de eerste bank ooit, de Monte dei Paschi di Siena). Opvallend sterk zijn de NRW bank en de Bank Nederlandse Gemeenten, naast o.a.. Svenska Handelsbanken. De NL banken zitten waar ze moeten zitten. De Volkskrant heeft ze vandaag allemaal op een rijtje gezet. Ik heb de neiging om de tabel uit te knippen om de afzonderlijke banken te kunnen blijven volgen. En heb daarom het knipsel naast de infographic van de crisiskalender 2008 gehangen. Want wat het allemaal waard is, zal nog blijken. Al is de huidige recessie minder sterk dan toen.

In ieder geval reageren de aandelenbeurzen vandaag rustig op deze informatie.

Europa kijkt tegelijk naar Aleppo waar 300.000 Syriërs vastzitten tussen het leger van Assad/Poetin dat de stad volledig omsingeld heeft en door de lucht met bommen bestookt en de rebellen in de stad. Een humanitaire ramp dreigt want ze hebben er niks meer.

Vergelijkingen met Rwanda en Srebrenica worden al gemaakt.

De Erdohan revolutie in Turkije gaat keihard door. Binnen en buiten het land. Nu Turkije de vluchtelingenstroom volgens afspraak met de EU heeft weten tegen te houden, eist de Turkse

regering dat Turken vanaf oktober al zonder visum door Europa moeten kunnen reizen. Want dat was de andere kant van de afspraak.

Schiphol is afgelopen weekend en vandaag onder verscherpt toezicht in verband met terreurdreiging.

2 augustus

Vandaag heeft de onzekerheid de beleggers en de aandelenbeurzen toch in de greep gekregen. Overal dalen de beurskoersen, vooral die van banken. AEX nu onder de 440.

Natuurlijk is het zomer, is het economisch relatief rustig.

Maar de informatie over de stresstest van banken, de gevolgen van de brexit en de terreurdreiging doen hun werk.

Alarmerender is dat de wijkverpleging in de problemen komt. Er is een budgettaire probleem, mensen die mee zorg nodig hebben, krijgen dat niet (meer), er is een opstoppingsprobleem, ziekenhuizen kunnen patiënten niet naar huis sturen als ze geen verpleging daar kunnen krijgen en er is een werkdruk probleem: gewoon te weinig handen en hoofden voor het toenemende werk als gevolg van de vergrijzing.

Hoe die eruit ziet heb ik vorige week, fietsend door Montferland en Achterhoek nog eens met eigen ogen gezien. Overal oudere mensen die nog wat rond hun huizen scharrelen, aandoenlijk. En zo te zien ook nog steeds met genoeg, al zal deze of gene echt wel hulp nodig hebben en misschien ook wel krijgen. Zelf ben ik natuurlijk ook alleen maar een langfietsende oudere, zoals zij, die ik bekijk, er zoveel langs zien fietsen, werkend tegen de wind en de sterfelijkheid in, die beide niet te ontlopen zijn.

3 augustus

Nog zo'n fenomeen dat me terug doet denken aan het onderscheid tussen psychologisch en neurologisch mensbeeld: de opkomst van electroceutics naast de pharmaceuticals.

Microtechnologie om de elektrische activiteit tussen hersencellen (neuronen) te beïnvloeden: bijvoorbeeld bij Parkinson patiënten om foute circuits weer te herstellen.

Het schijnt dat dat met de nodige slimheid moet gebeuren, omdat de hersenen in de gaten kunnen hebben dat hun activiteiten (inclusief de zieke) omgeleid worden en ze daar weer tegen in kunnen gaan, dus de electroceutics (denk aan de alleroudste: de pacemaker) weer uitschakelen.

Is aanvullend aan de bestaande geneesmiddelen, zegt de hoogleraar uit Delft nog (in Met het oog op morgen), die bezig is met de electroceutics nog kleiner, betrouwbaarder en goedkoper te maken. Maar de farmaciegigant - - Kline gaat samen met een bedrijf uit de holding waartoe ook Google behoort, alvast flink investeren in het ontwikkelen van die electroceutics voor veel voorkomende (neurologische) ziekten.

Ander bericht over 2060 in hetzelfde programma: Japan, nu nog 129 miljoen inwoners, heeft er dan nog maar 85 miljoen, waarvan liefst 40% ouder dan 65. Als de huidige trend zich doorzet dat mensen die moeten werken om te kunnen leven (duur) geen kinderen nemen.

Aanhoudend slaagt Japan er niet in om economisch de weg omhoog weer te vinden, het gaat goed in de steden (waar de mensen naartoe trekken, Tokyo), en steeds minder goed in het achterland.

5 augustus

Deflatie, voor het eerst in 30 jaar. De prijzen dalen, het leven wordt goedkoper.

Alledaags racisme in Vlaanderen.

Erdoğan gaat de bedrijven van de Gulen beweging aanpakken om die aanhangers ook economisch uit te schakelen.

Olympische Spelen begonnen in Rio de Janeiro. Adidas verwacht topjaar.

De wereldeconomie in een notedop.

Lekenpraat.

Huis-, tuin en keukenpsychologie. Psychologie van de koude grond
Zondagsfilosoof.

Huiskamersociologie (J-P Geelen in VK van vandaag).

Toeval wil dat ik nu dagelijks een krant lees. En weer beseft waarom ik 'm buiten de deur wil houden. Teveel informatie om te verwerken. Voordat je zelf aan je werk kunt beginnen. Dus een filter uit noodzaak. Hoewel je niet zonder nieuws kunt. Waarom zou ik anders deze Kroniek schrijven?

Olaf Tempelman (column vandaag in VK): Over de paradox dat stress het hoogst is in landen waar mensen het doorgaans 'erg goed hebben'.

'Kwetsbaarheidsparadox' (Drückers): als het ergens goed gaat hakt het er blijkbaar érg hard in als het een keer mis gaat. Slijtage op aanpassingsvermogen.

Bart Preneel (Belgische encryptie expert met wereld status eveneens in de VK) over de iPhone introductie in 2008 waarmee mensen hun privacy opgeven: 'we hebben het systeem van de Stasi gebouwd en geloven tegelijkertijd dat politici het nooit zullen misbruiken'. Een one-liner.

Zie de zeer informatieve slides van zijn (publieks)lezingen (cybersecurity/Snowden/Big Data – data als de nieuwe 'olie') op de personal page (esat.kuleuven.be).

Daar staan ook een hele reeks quotes waarvan hij een liefhebber is:

If it's proven secure, it is probably not (Lars Knudsen)

Programming today is a race between software engineers trying to build bigger and better idiot-proof programs and the Universe trying to build bigger and better idiots.

So far the Universe is winning (Rich Cook)

1234567=127*9721 (klopt, is een plaatje)

Smart is when you believe only half of what you hear. Brilliant is when you know which half to believe.

If we knew what it was we were doing, it would not be called research, would it? (Einstein)

Zvizdal – videotheater installatie van Vlaams collectief Berlin, reist rond op festivals

Over twee oudjes die bij Chernobyl zijn blijven wonen en bij alles de veerkracht tonen (waar 'tussenpersonen' in de bubble lijdend aan de kwetsbaarheidsparadox– zie boven – niet meer toe in staat zijn...)

7 augustus

Mijn vader zou vandaag 99 geworden zijn. 'En langs het tuinpad van mijn vader....'

Vanochtend begin ik in het tweede deel van de Thibaults. In het zonnetje, kopje koffie erbij. Huilende kinderen naast ons bij de burens doorboren de zondagsrust (maar dat is elke dag zo). De schrijver portretteert Jacques in juni 1914 terwijl die stil zit te poseren voor de straatarme schilder... Van het maken van een schilderij wordt een schilderij met woorden gemaakt, je ziet het schilderij geschilderd worden mét de uiterlijke en innerlijke kenmerken van situatie en personen erbij.

Mooier geschreven sociologie is er niet.

Want het openingstaferaal loopt verder, microscopisch, naar de groep waarvan beide deel uitmaken, tot en met de gedeelde armoede en de manier waarop deze anarchisten en socialistes in Genève zich politiek uiten over de noodzakelijke veranderingen in de internationale wereld. Met een typering van de soort revolutionairen: de voorvechter, de vakman en de leider. Jacques is geen van drieën, maar wel een door iedereen geliefd luisterend oor aan wie je ook persoonlijke dingen durft te vertellen.

Roger Martin du Gard ontleent een, ook nu nog bruikbaar onderscheid aan Lamartine over verkeerde en goede vaderlandsliefde: de eerste als alle vooroordelen van volken, aangewakkerd door regeringen die baat hebben bij tweedracht, tegenover elkaar en de tweede als alle gelijke rechten van alle volken met elkaar. Zo kijkt in het begin van deze roman 1914 terug naar 1848, en als lezer kijk ik vanuit 2016 terug naar 1914 en zie dat hetzelfde mechanisme van verkeerd nationalisme nog steeds meer verdeeldheid zaait dan internationale solidariteit tot stand brengt.

Zo is ook dit boek literatuur over de oorlogsjaren 1914-1917, als aanvulling op mijn bestudering van 1900.

Ook aangeschaft: *Curiosity* van Roberto Manguel (2015). Een essay in de vorm van vragen over o.a. taal, waarbij hij de Divina Commedia van Dante gebruikt als leidraad.

Nieuwsgierigheid is de waarom vraag stellen. Zie ook het boek van Dreyfus en Dorrance Kelly, *All Things Shining* (2012, 118 ev) waarin de Divina Commedia eveneens een voorname rol speelt.

Ander thema dat op dit moment doorbreekt is het ten grave dragen van de neoklassieke orthodoxe economische wetenschap over het belang van de markt ('marktisme', De Swaan) en de opkomst van nieuwe ideeën over de actuele staat van de wereldeconomie. In kaart gebracht door VK redacteur Hans Wansink en gebundeld in een boek *Creatief na de crisis*.

8 augustus

Dat de boven geciteerde zin van Preneel een quote status waard is wordt op de maandagmorgen bevestigd door Grunberg die er zijn voorpagina column in de VK mee begint. Daar tegenover sluit hij af met een tegen-zin 'De meeste mensen geloven dat ze niets te verbergen hebben en stiekem vinden ze het ook fijn om in de gaten te worden gehouden'. Die tegen-zin zal de quote status niet halen. Want in die zin zit naar twee kanten toe nog de nodige rek. Ten eerste weten de meeste mensen wat ze te verbergen hebben en houden daar rekening mee, behalve de roekelozen die de kik zoeken en de hele slimme gebruikers die dat ook digitaal kunnen verbergen. En ten tweede vinden de meeste mensen het (daarom, ze weten het van zichzelf) stiekem wel fijn dat de anderen in de gaten worden gehouden.

31 augustus

Van 12-28 augustus heb ik in Baak in het huis van B&M een landelijk leven geleid.

Mooie plek met alle literatuur (vooral NL) om je heen die je kúnt pakken of kunt laten staan. Mooi weer ook, wat het verblijven helemaal een genoegen maakte.

Tussendoor naar Kesteren om te hooien en te maaien en gedurende de voorbij vliegende dagen gewerkt aan het register bij Schrijvend leven (monnikenwerk en een nieuwe manier om door de eigen tekst te gaan) en aan het voorbereiden van de workshop Luhmann in de Systeemweek van Sioo.

Ondertussen hebben de beurskoersen weer meebewogen op het economische en politieke nieuws (Brexit, Turkije, Syrië, de vluchtelingenstromen, TTIP, de economische boycot van Rusland, de presidentsverkiezingen in de VS).

In Baak herlas ik ook *de Pest* van Camus (in een oude vertaling van Willy Corsari). En ontdekte een Mercier (*La Peste*, 1947, p. 14). In dit verhaal is Mercier de directeur van de 'service communal de dératisation' met wie dokter Rieux een veelzeggend gesprekje voert over de vraag of de dienst moet ingrijpen in de toenemende rattensterfte.

Rieux vindt van wel, de directeur zegt: als jij vindt dat het nodig is...

Boeiend boek over een stad die de poorten (als in de ME) moet sluiten en zijn bewoners moet opsluiten om de pest die steeds meer om zich heen grijpt, het hoofd te bieden.

Immunisering terwijl het kwaad zich binnen de muren bevindt en verder woekert.

Het valt mij op dat Camus met grote precisie de wijze waarop de bureaucratie werkt haast voelbaar weet te maken, niet door uitroeptekens of waarschuwingsborden, maar door het gewone, dagelijkse karakter en het verloop ervan te beschrijven.

Door het voorbereiden van de workshop Luhmann van dit jaar ben ik me nog scherper dan al het geval was gaan realiseren wat de scheidslijn tussen rede en systeem en respectievelijk daarbij aanknopende stromingen in filosofie en wetenschap voor mij zelf betekent.

Ja, ik ben voorstander van een objectivisme, voor zover dat woord nog gebruikt kan worden. Of, anders gezegd, van een benadering waarin subjecten zich niet vergissen in het belang van hun eigen denken en handelen te midden van alles om hen heen. Dat is namelijk nauwelijks van belang, al kán de kracht van de rede hen daarin ernstig misleiden.

Hoe krachtig de rede en de taal (ook qua uitdrukking van kennis en het blijven zoeken naar verklaringen voor nog onbegrepen fenomenen) mogen zijn die het subject tot zijn beschikking heeft, goed begrepen (in de context van de eigen Verlichtingstraditie) is het een factor die op zijn best in de greep wordt gehouden om de drama's die er óók mee geproduceerd (kunnen) worden tot een minimum te beperken.

Daarom luistert een objectivisme à la Adorno naar wat 'objecten' te vertellen hebben, is niet de maker van kennis over dat object, waarmee het niet anders kan dan dat 'object' met geweld in de eigen categorieën onderbrengen en verminken wat er eigen aan is.

Mijn fascinatie voor andere objectbenaderingen, al kun je ze niet allemaal meer zo noemen wanneer ze systeemtheoretisch zijn à la Luhmann, komt daar uit voort: krijgt subjectiviteit de plaats toegemeten die het toekomst? Van daaruit kun je die alternatieven beoordelen (zoals Rands objectivisme waarin de rede mythisch wordt), of Luhmann voor wie systeemdenken niets minder is dan een breuk met de traditie van de Rede.

Autopoietische systemen hebben hun eigen elementen en structuren door middel waarvan ze zichzelf reproduceren en complexiteit reduceren. Doen ze dat niet meer, dan houden ze op te bestaan (systeem/omgeving).

Ik heb dit jaar in de workshop Luhmann heel erg benadrukt dat de aard van dit denken een haast existentiële stap van elke veranderaar vergt: dés te meer als je geneigd bent om constructivistisch of constructionistisch te denken en te handelen. En dat denken overheerst in het organiseren en veranderen.

Als je gewend bent met mensen in organisaties te werken (als coach, P&O of Arbo, begeleider van verandering etc.) is het haast onmogelijk om die stap zoals Luhmann die zet te zetten. En zul je dus eerder geporteerd zijn van benaderingen waarin systeem en interactie nog wel dynamisch interpreteerbaar zijn (Stacey?).

Maar ik geloof toch dat tijdens de workshop aan de hand van de voorbeelden, voor sommigen in echt complexe omgevingen (Belastingdienst, Nederlandsche Bank, Rijks Waterstaat) dóór

Luhmann wel begrijpelijker werd waarom veranderingsbenaderingen tot onbevredigende uitkomsten leiden. Je verandert nl. niks aan de organisatie.

Een analyse van functionele equivalenten vanuit Luhmann's systeemtheorie kan voor de verandering van hun organisatie, gegeven de complexiteit, wel meer waarde opleveren.

Door de setting (heet, dus buiten in de tuin) en door de deelnemers (Jaap, Leike, Brechtje, Shirine, Jan Bas en een paar andere deelnemers) werd de workshop toch meer uitdiepen van wat ik zelf als een (onoverkoombare) dramatische stap in het denken ervaar, dan het helemaal precies uitvlooiën van de begrippen (al is dat naar mijn mening wel voldoende gebeurd en is de uitgedeelde hand out voor mensen een goede teruglees en verder lezen ondersteuning).

Al met al niet onbevredigend, een levende interactie naar aanleiding van Luhmann. Maar volgende keer moet ik toch meer naar het bord, opschrijven, vasthouden, terug koppelen om op een gericht resultaat uit te komen. Als de Systeemweek in 2017 weer de laatste augustus maand is, weet ik nu al dat ik de donderdag 31-8 in die week het laatste college A&O aan groep 47 in Utrecht sta te geven.

Maar (niet onbelangrijk) heerlijk om weer zo'n dagdeel te midden van een paar hele dierbare collega's door te kunnen brengen met een verhaal en daar reacties op te krijgen die me altijd weer aan het verder denken zetten.

Op 11 augustus lees ik dat het aandeel Twitter een derde van de beurswaarde verloren is. Eerder in deze Kroniek (2013, p.86) werd Twitter naar de beurs gebracht en steeg het (al dure) aandeel met 78%.

Dan: in die weken te Baak ook mogen meemaken dat Grunberg in zijn column op de voorpagina van de VK van 16 augustus Adorno (Meinung, Wahn, Gesellschaft zie GS 10.2, p.573 ev) citeert naar aanleiding van een artikel in de Süddeutsche Zeitung (columnist zijn is commentaar geven bij stukken van anderen in dezelfde krant of in andere media...).

Vorige week maandag weer met J en J begonnen aan het volgende jaar met het (reeds aangekondigde) onderwerp: slechte oneindigheid. Een dikke map vol teksten die we gaan fileren vanuit de als volgt geformuleerde vraag:

Verbeter de vluchtpunten (van slechte oneindigheid) door het interpreteren van de geselecteerde teksten en verbeter de selectie en interpretatie van teksten over slechte oneindigheid.

En wat blijkt (gistermorgen): in zijn *Meditationen zur Metaphysik* (in Negative Dialektik, p.354-401) heeft ook Adorno het letterlijk over Fluchtpunkt (p.358). Volgende keer maar eens aan de boys laten zien.

Jan haalt het vluchtpunt uit de teken- en schilderkunst, waarin het wordt gebruikt als hulpmiddel bij het construeren van perspectivische vormen.

Nu naar een andere continuïteit in deze Kroniek: de PGB.

De krant heeft er gisteren en vandaag ettelijke bladzijden aan gewijd. Kennelijk zijn ze betrokken geraakt bij de politieke kwestie zelf, of bij een partij binnen de gehele constellatie, die het niet meer kan aanzien dat ingediende declaraties niet worden gecontroleerd. Die maatregel is in maart afgesproken om de vastgelopen uitbetalingen aan zorgverleners weer vlot te trekken. Maar nu komen er kennelijk zoveel gevallen langs van indieners waarbij je een vraag kan stellen, dat de maatregel betwist wordt.

Beknopt is dit het verslag (voorpagina VK 30 augustus) onder de kop **Helpt pgb-declaraties deugt niet** (en een toevoeging: In bijna alle gevallen gaat het volgens de SVB om administratieve fouten.)

Na de introductie van het nieuwe stelsel in januari 2015 raakten budgethouders verdoemd in de nieuwe bureaucratie. Zorgverleners klaagden dat ze maandenlang moesten wachten en dan vaak ook nog onvoldoende geld kregen.

Door de declaraties niet meer strikt te controleren kwamen de betalingen alsnog op gang. Een groot deel van de Tweede Kamer is inmiddels het vertrouwen in het huidige pb-systeem verloren. Ook enkele gemeenten hebben het systeem vorig jaar al 'failliet' verklaard.

De SVB kampt met grote ict-problemen en bovendien is het stelsel zeer complex. Gemeenten, zorgkantoren, pgb-houders en zorgverleners moeten allemaal informatie uitwisselen voordat de SVB tot betaling kan overgaan. Dat leidde steeds weer tot problemen. (maar de SVB houdt vertrouwen in het systeem)

De krant geeft ook voorbeelden van gevallen, ontleend aan een interne notitie (*Signalen van mogelijke fraude*). Want daar is men uiteraard wel scherp op gebleven. Het nieuwe systeem moest immers de fraude met het oude systeem voorkomen.

Wat te denken van een 15 jarig meisje dat € 6.448 per maand ontvangt om voor haar zus te zorgen en tegelijkertijd zelf een pgb aanvraagt omdat ze hulpbehoevend zou zijn.

Een man zegt elke dag een familielid in Bussum te verzorgen, hoewel hij zelf 165 km verderop in België woont en ook nog eens geld ontvangt van twee andere mensen met een pgb.

Wat gaan de staatssecretaris en de TK met deze informatie doen? met de nieuwe verkiezingen van volgend jaar in het vooruitzicht?

De vorige kritische rapporten over de invoering van het nieuwe systeem (in juni 2015 van de Rekenkamer en in maart 2016 van het Bureau ICT-toetsing) en de daaraan gekoppelde debatten in de TK leidden nog niet tot een definitieve crisis. Dit keer wel?

Kamerleden willen een systeem dat tegelijkertijd flexibel, eenvoudig én fraudebestendig is (tekent VK redacteur Frank Hendrickx op in zijn artikel op 31 augustus (p. 6, rubriek Ten eerste). Er blijkt ook een 'ketenbureau' te opereren – ketenpartners gemeenten, zorgkantoren, de club van kleine zorgverleners, de belangenvereniging van budgethouders, de SVB - (Victor Steultjes wordt als naam genoemd).

Gaan de controles per 1 oktober weer aan? En wordt het systeem nu écht een keer getest op de drie eisen van de TK?

[lees nog eens terug (in deel 2, p.59 in de paragraaf over Nussbaum nota bene, maar wel terecht, therapie gericht op excessieve gehechtheid aan geld, macht en eer) over de up-coderingsbedrijfjes die zorgverleners helpen bij maximalisatie....]

Wat gebeurt er als ze Luhmann eens zouden toepassen op het zoeken naar functionele equivalenten voor oplossingen voor problemen van dit sociaal systeem?

1 september

Een brede coalitie van zorgverleners, consumentenorganisaties etc. gaat onderzoek (laten) doen naar de wurgcontracten van de zorgverzekeraars.

Die hebben meteen laten weten dat ze het geld maar één keer kunnen uitgeven en dat ze ook vinden dat de klanten (en hun tevredenheid over de zorg die ze krijgen) meegenomen moeten worden. Ofwel: ze proberen mede opdrachtgever te gaan worden.

Kieken hoe dat afloopt....

7 september

De politieke partijen lopen nu al warm voor de verkiezingen in maart 2016.

De zorg en de vluchtelingen (respectievelijk de omgang met vreemden die best andere waarden mogen hebben, maar de onze niet mogen bedreigen...en toch ook weer niet waarden mogen hebben die in onze ogen onmenselijk zijn – zoals onvrijheid van vrouwen) worden centrale issues. Gaat de basisverzekering er komen? Verdwijnt het eigen risico? – dat voor het komend jaar alvast niet verhoogd wordt, dus er is nattigheid.

In het GL programma duikt de term empathie op (zie ook laatste hoofdstuk en Sennett, p. 55 en 67 van deze Kroniek).

De G20 zit in China bij elkaar. We krijgen brutale opkoopverhalen voorgeschoteld van Chinese (staats)bedrijven die voor heel veel geld robottechnologie-bedrijven opkopen en gekoppeld met Big Data willen laten uitmonden in een niet eerder vertoonde industrialisering 4.0. Waar de andere landen het nakijken (zullen) hebben door de onvergelykbare schaal van kapitaal en markt in dat land.

Fricities tussen inhoud en systeem zijn er altijd en overal, binnen bepaalde normen. Worden die overschreden dan gaan aan beide zijden de verliezen te hoog oplopen. En valt een organisatie om door de reeks van onoplosbare problemen.

Zou ik nu gevraagd worden om zorgorganisaties door te lichten op hun levensvatbaarheid dan zou ik beginnen met een diagnose van die fricties in zo'n organisatie.

Dat bedacht ik bij het afscheid van een therapeut/opleider die na bijna 40 jaar de ggz instelling verliet. De speeches waren stuk voor stuk op zich al interessant als graadmeter voor de stand van zaken intern en ten opzichte van de omgeving, maar dit terzijde.

Maak maar analyses van een aantal van dat soort bijeenkomsten (ook de 'welkomst') in zo'n instelling en je weet al een heleboel. In ieder geval ook waar je precies naar moet gaan kijken om tot een betrouwbare inschatting te komen van de levensvatbaarheid, de problemen en de duurzame oplossingen.

Wat in dit geval zich opdrong is dat de fricties tussen inhoud en systeem, tussen wat het doel van de organisatie is gezien vanuit degenen die het professionele werk verrichten en degenen die met de systemen proberen daar de voorwaarden voor in stand te houden en verder uit te bouwen, gedoogd kunnen worden zolang daarvoor de middelen beschikbaar zijn. Het blijft dynamisch zolang de verschillende werelden niet als twee kampen tegen over elkaar komen te staan en de loopgraven betrokken worden. Of dat gebeurt hangt wel degelijk af van de kwaliteiten die mensen mee brengen in de communicatie over de beslissingen die in organisaties genomen moeten worden.

Misschien wil de therapeut gewoon zijn vrijheid behouden om zelf te beslissen over het aantal sessies waar een therapie succesvol in kan zijn. Het nadeel daarvan is dat zo'n therapeut slecht stuurbaar is, en teveel middelen kan gebruiken in vergelijking met andere therapieën voor andere cliënten. Dat moet je vermijden.

Zoals je ook het uiterste moet vermijden dat alle gevallen volgens dezelfde standaard werkwijze behandeld moeten worden, want dan kan het wel eens ten koste van het doel gaan. Maar er is inmiddels zoveel behandeltechnologie dat dat langzamerhand in beheer is gekomen van de managers (die ook over de aanschaf ervan beslissen..)

En zo kun je de hele complexiteit van dit sociaal systeem verder in kaart brengen en bedenken welke structurele ombouw van informatie-, besturings- en werkprocessen zou passen bij de gewenste invulling van de inhoudelijke component van het werk. In zoveel mogelijk decentraal beheer van de professionals zelf naar het model van Buurtzorg of Svenska Handelsbanken. Jac C stuurde net een concept artikel over radicaal gedecentraliseerde (unit) structuren dat daarbij heel bruikbaar zou kunnen zijn.

In de nazit van dit afscheid kwam ik in gesprek met Ger Jonkergouw. Die had net een initiatief zien stranden om aansluitend bij Human programma's echte bijeenkomsten te organiseren waarin kijkers door konden praten over de informatie uit het programma. Als politieke actoren, maar wel in wat ik maar even noem de politiek leeg geworden ruimte, het vacuum waarin bestaande interpretaties van problemen en oplossingen letterlijk de kant en de wal niet meer raken en daarom niet werken.

Uit wat ik begreep van Ger's eerdere projecten (o.a. in Brainport Eindhoven etc.) werd me wel een zekere parallelliteit duidelijk tussen veel van zijn en veel van mijn opvattingen. Met van hem uit, gezien als psycholoog, ook veel interventie praktijken waar ik zo mijn bedenkingen bij heb als ze zonder structureel herontwerp worden uitgevoerd. Maar wel boeiend in zijn modelbouw, gebaseerd op vele auteurs over systeemcomplexiteit, maar o.a. ook op Scharmer. Laloux kende hij niet, dus die tip heb ik aan hem doorgegeven. Inmiddels heb ik ook een lange mail van hem terugontvangen met een verdieping van zijn ideeën, naar aanleiding van mijn feed forward van een bericht van Rombout van den Nieuwenhof (Zeno) over 'verbindend veranderen' waarin ik weer een aantal gelijkenissen zag met Ger's TripleHelix aanpak (interpersoonlijk, interactie, intrapersoonlijk). Wat door Ger wordt herkend.

Dat ik nog behoorlijk bezig ben met de stap van geest (en subject/bestaan?) naar systeem (zie eerder over de Luhmann workshop) blijkt ook uit mijn laatste hoofdstuk over Camus en Adorno. Daarvan heb ik overigens de afgelopen dagen de eerste vier bladzijden behoorlijk ingrijpend gewijzigd en daar ben ik ook veel tevredener over (al heb ik daar de concessie voor moeten doen vaker het woord ik te gebruiken, wat ik juist gezien de titel helemaal wilde vermijden, maar wat wel een te groot blok aan het been bleek bij het schrijven).

Mooi, ik geloof dat de AEX op de hoogste stand van het jaar terecht is gekomen (463). Met de beurzen blijft het goed gaan, met de vluchtelingen slecht. Dat is ook stabiliteit.

Zoals het ook een stabiel verschijnsel is dat steeds meer onderzoeken niet repliceerbaar blijken, in allerlei takken van wetenschappelijke sport. Ook in de sociale psychologie weer. Ofwel: vast staande feiten blijken geen (herhaalbare) feiten onder dezelfde onderzoekskenmerken.

Dus wat is er aan de hand met de wetenschap?

Weer een 'systeemfout' ervaren waar je zelf niks over weet maar wat je wel schade kan berokkenen. Zeker wanneer het om een verzekering gaat. In dit geval de woonruimteverzekering. Niet onbelangrijk toch?

Doordat ik niet de verwachte verzekeringsnota's in augustus kreeg, ben ik eens gaan mailen. 'Onskul', op zijn zweeds. Zeiden ze. Maar: een woonruimteverzekering hebt u niet. Iig. Niet bij ons. Willen we wel een offerte voor doen.

Pardon?

Wat heb ik dan elk jaar betaald onder polisnummer zusenmezo? Er is zelfs vorig jaar nog een schade op uitgekeerd.

Zoek zoek. Ik zie dat mijn collega uw verzekering per december heeft geroyeerd wegens verkoop van uw huis.

Weet ik niks van, huis is ook niet verkocht.

Blijkt een proces vanaf melding tot aan royement zonder controle te kunnen verlopen.

Zolang niemand reclameert weet het systeem van niks.

En mensen al helemaal niet. Al zocht deze polisbeheerder (tussenpersoon) het wel allemaal mooi uit. Bleek dat ik eind vorig jaar ook een bedrag had terug gekregen (begreep al niet waar dat voor was).

Als je dan als verzekeraar ook nog niet communiceert, ook niet over de overdracht van polissen van de ene verzekeraar naar de andere, krijg je dit.

Nu kan de oude verzekering niet meer hersteld worden, maar bieden ze me wel een verzekering tegen dezelfde premie en met dezelfde voorwaarden.

Ongewild 8 maanden onverzekerd geweest. What if?...Ik heb de emails maar bewaard waarin de fout wordt toegegeven. Je weet maar ooit.
Gedupeerd ben ik wel, want geen korting meer op de pakketverzekering. Krijg ik daar die fles wijn voor? als goedmakertje?

15 september

Het Duitse chemieconcern Bayer heeft een bod van \$ 66 miljard uitgebracht op de Amerikaanse zaadveredelaar Monsanto. Op de markt van landbouwchemicaliën (\$ 57,5 miljard in 2014) hebben ze samen 26% en op de zadenmarkt (\$ 40,5 miljard in 2015) samen 30% in handen. Als er geen autoriteit meer tegen in opstand komt.
De fusiepartners bieden boeren een strategisch pakket (zowel zaden als gewasbescherming) die de efficiëntie van de voedselproductie enorm bevordert. Zegt de Bayer topman.
Kritici zeggen dat het fusieconcern gewassen kan gaan produceren die alleen met bestrijdingsmiddelen van dezelfde leverancier bespoten kunnen worden. En daarmee een monopolist op de wereldwijde voedsel markt worden en dat kan de prijs ervan doen oplopen. De reputatie van Monsanto is op een aantal gebieden (o.a. bij de katoen in India) niet al te best.

Debatje naar aanleiding van werkelijk een onmogelijke redenering van Jan Bouwens, hoogleraar Accounting UvA, op 13 september in de VK over de rechtvaardiging van topinkomens van managers. ‘Waarde ontstaat als een manager voor het bedrijf beslissingen neemt etc’. Harrie Verbon, hoogleraar openbare financiën Tilburg, reageert vandaag adequaat. Eerst vat hij samen wat Bouwens beweert en dan weerlegt hij de argumentatie. Op zijn zachtst gezegd is het discutabel dat topmanagers de juiste beslissingen voor het bedrijf nemen (Cees van der Hoeven bij Ahold, Rijkman Groenink bij ABN Amro). En het onderzoek waar naar wordt verwezen door Bouwens betreft de specifieke Amerikaanse situatie – waarin een samenhang was met het toptarief in de IB.
Topinkomens remmen kan daar ook mee, zo formuleert Verbon fijntjes.

Het schaven en slijpen aan het *Slotakkoord* – terwijl de hitte hier dagelijks boven de 30 graden uitkomt en iedereen het kabinet er aan herinnert dat de CO2 uitstoot naar beneden moet en dat dat meer vergt dan het sluiten van kolencentrales, verzekeringen de kassen al vast proberen te spekken omdat er veel meer klimaatschade (hagel, hevige overvloedige regen, extreme droogte, hitte) gaat optreden etc. – gaat gepaard met twijfels. Hoe preciezer ik de erfenis van Camus en Adorno probeer op te schrijven, hoe meer ik me gedwongen zie om in eerdere hoofdstukken naar daaraan verwante en daarmee strijdige opvattingen op zoek te gaan. Tijdrovend.

16 september

Bijval van een Deense psychologie hoogleraar (Svend Brinkmann, Aalborg) wiens in 2014 uitgekomen boek *Stå Fast* nu in het nederlands is vertaald als *Standvastig*.
Hou op met u zelf is de titel van de column van Margiet Oostveen in de VK vandaag.
‘De boodschap luidt: houd eens op met u zelf. Ontsla de lifecoach. Spijbel bij de zoveelste bedrijfskursus. Verlies u niet langer in oeverloze vrijheden en kansen. Doe alle zelfhulpboeken de deur uit. En het belangrijkste: houd onmiddellijk op met positief denken.’
We zijn echt doorgeschoten in het wijzen naar het individu – die kan niet langer verantwoordelijk zijn voor zaken die het helemaal niet kan controleren.
Psychologen hebben grote sociale en maatschappelijke vraagstukken echt verwaarloosd.
“Aan je zelf werken” is helemaal niet zo slim.
Niet de vraag: ben ik wel gelukkig?

Maar de vraag: zijn we om de juiste redenen gelukkig?

Wat er niet in deze column staat is dat van Brinkmann in april 2016 bij Routledge het boek *Diagnostic Cultures: A Cultural Approach to the Pathologization of Modern Life* is verschenen.

(hoe individuele existentiële, culturele etc problemen getransformeerd worden in psychiatrische categorieën, waarmee we het zicht verliezen op de bredere historische en sociale krachten die ons leven beïnvloeden). Interessant.

Dan aansluitend bij de fusie Bayern-Monsanto:

De grootste bedrijven worden wereldwijd steeds groter (vorig jaar werd \$ 3.800 miljard uitgegeven aan fusies en overnames). In twee op de drie economische sectoren is sinds de jaren '90 sprake van concentratie.

De gevierde 'start-ups', de nieuwe helden van de beschavende tendens van het kapitalisme, hebben het daarentegen moeilijk, het aandeel ervan in de economie daalt.

Opnieuw is een mythe ontmaskerd.

72% van de omzet in de VS werd in 2015 gerealiseerd door de 500 grootste bedrijven.

Ze hebben veel invloed en kunnen wetgevingen naar hun hand zetten.

Maar overall kunnen incidenteel de kleinere de grotere nog steeds verslaan....

Niet onbelangrijk nieuws voor de Derde dinsdag in september volgende week:

NL groeit ook volgend jaar harder dan voorspeld (1,7%), er is dus geld om te investeren in veiligheid, politie, defensie, zorg, de werkloosheid daalt verder naar 550.000, zzp'ers zijn de afgelopen jaren 25% achteruit gegaan in inkomen (gemiddeld zelfs naar 22.000).

For the record op deze vrijdagmiddag na een hete week (in september):

Het laatste hoofdstuk beschouw ik als af. Al valt er nog heel veel over te zeggen.

Maar al met al past het goed in het beoefende essayisme (zie *Essayismus* van Musil: discursieve stijl en levenshouding, zie eerder in dit deel, pagina 6) in dit project, waarom zou het anders *Schrijvend leven* heten?

23 september

De algemene beschouwingen op dinsdag en woensdag een beetje gevolgd. Toch wel.

Om te zien hoe de patronen tussen de partijen onderling en tussen regering en parlement weer herbevestigd worden. Wie er de meeste touwtjes in handen heeft.

Op het eerste gezicht is dat de regering die de begroting opstelt en daarin de keuzen maakt.

Maar daaronder zitten al binnen departementen en partijen, met belanghebbenden en beïnvloeders doorgesproken scenario's die uiteindelijk in deze begroting terecht gekomen zijn.

Een kantelpunt lijkt me echt dit keer de stelselwijziging in de zorg (Nationaal Zorgfonds). Als Roemer (SP) die de beschouwingen opent, ermee komt, vliegt iedereen meteen naar voren.

Want niemand kan meer om dat idee heen, maar het 'is' nog van de SP. En van de vele

Nederlanders die van het eigen risico af willen, dat de laatste jaren fors gestegen is. En die

vele Nederlanders gaan 15 maart 2017 kiezen; andere partijen staan wat betreft de simpelheid van het idee al op een grote achterstand.

Wie vertegenwoordigt de zorgverzekeraars, want daar lopen toch ook een groot aantal onzichtbare draden mee vanuit de verschillende partijen. Tien jaar geleden hebben ze de markt voor niks gekregen van de ziekenfondsen. Nu zijn ze uiteraard al bezig met het scenario dat het zorgfonds er komt en zij niks meer waard zijn, want al hun klanten kwijt. Gaan ze bedenken dat ze uitgekocht moeten worden – terwijl ze nooit voor hun business hebben

hoeven betalen en nu gezamenlijk € 11,5 miljard op de plank hebben liggen? Hoe gaan de farmaceuten reageren op zo'n superconsument die om korting op medicijnen kan vragen? Het debat over het Zorgfonds zette de toon. Als het gaat gebeuren, is er veel werk te verzetten. Hopelijk niet door dezelfde organisatie adviseurs als die de Nationale Politie zo lang de verkeerde kant op stuurden. Maar ik sluit het niet uit dat uit de problemen (doorgesloten marktwerking, geld verslindende bureaucratie, zorgmijders, tekorten op zorgverlening aan bepaalde doelgroepen, te dure medicijnen, te grote reserves, te dure managers en adviseurs etc.) veel grotere nieuwe problemen voort gaan komen. Het is een enorme opgave om alle zorgorganisaties in te gaan richten volgens het verdiepte unitmodel, operationeel gedecentraliseerd, zoals Buurtzorg dat al is. Maar het zal moeten om de zorgkosten (€75 miljard in de begroting en daar komt dan nog bij wat wij aan eigen risico betalen en er zal nog wel wat meer bij komen) niet nog verder te laten stijgen en met dat geld alle nodige zorg te kunnen blijven verlenen en innovatief te blijven. Misschien heeft een grote zorgverzekeraar als alternatieve strategie om zichzelf via een service contract om te structureren tot dat Zorgfonds. Kan ook zo maar gebeuren, gezien de aantallen verzekerden die sommige concerns al hebben.

Met op de achtergrond Turkije problematiek in NL, of breder: de immigrantenstroom naar Europa en de onderlinge verdeeldheid in Europa over dat onderwerp, de reële terreurdreiging van IS en de opgeklopte angst van burgers om kwijt te raken wat ze hebben, gaat het debat dit keer ook vooral over de identiteit. Waar trekken we de grens?

Aan de democratische vrijheid van geloof, van meningsuiting, van privacy etc., van aanvaardbare welvaartsverdeling en ongelijkheid, zit een hele sleep ermee samenhangende thema's vast die dan ook allemaal voorbij komen.

De dimensies: rechtvaardig _____ onrechtvaardig
tolerantie _____ repressie

Alle oordelen die we over dat hele complex hebben, onze identiteit bepalend, komen opnieuw op de weegschaal te liggen.

Politici zorgen er dan altijd voor dat de retoriek het wint van de inhoud. Zelfs als ze daarvoor moeten zeggen dat ze het zo graag eens over de inhoud zouden hebben, maar dat dat nooit kan in dit huis omdat de anderen vast zitten aan hun eigen politieke standpunten... Vreselijk, die media politiek. Maar een realistische politicus loopt niet weg voor die schizofrenie. En zo zie je ook wie het echte acteertalent en retorisch vermogen heeft. Klaver heeft het, en de anderen weten dat, houden terdege rekening met hem, dat is snel gegaan (en gaat vermoedelijk ook weer snel voorbij... op zoek naar nieuwere uitdagingen). Van der Staaij heeft het. Gaat nooit verder dan zijn agenda (gezin, veiligheid, krijgsmacht, politie, godsdienstvrijheid), maar pakt het hele spektakel wel in (uivergrote foto's uit de Statenpassage) en is in die zin de bovenliggende partij.

Zo begon Buma met de Tocqueville's *Démocratie en Amérique* (1835) en Thieme (de enige vrouwelijke fractieleider!) met wel een eel passend citaat uit Wollstonecraft (waarom volgens de toenmalige heren vrouwen en dieren! uiteraard geen kiesrecht toekomt). Er is een lange weg afgelegd en een nog veel langere te gaan, met overal mensen die houvast ontlenen aan het stelsel van ideeën dat ze als het juiste zien en waarvan ze hun identiteit laten afhangen. Schijnwerelden als noodzakelijk complement van de strijd om het bestaan. En zo sterk en diep ontwikkeld dat niemand ze als schijn kan zien, laat staan dat ze door een tegenstander onderuit te halen zijn. Schijnwerelden zijn zichzelf reproducerende systemen, daar kan ik wel met Luhmann's concepten uit de voeten.

En in het acteren in media zijn de meeste jonge mensen al heel ervaren. Dat levert niet alleen expressieve types (vloggers) op die heel veel verschillende gezichten hebben overgenomen en

uitgeprobeerd (met bijbehorende bewegingen), maar ook een maximum aan ontwikkelde vermogens om je te handhaven in schijnwerelden. En een diep vertrouwen in de kunst om te blijven experimenteren met jezelf in welke situatie dan ook.

Actor, acteurs, acteren: je komt niet van dat thema af wanneer je naar de systemen in termen van Luhmann gaat kijken.

En is het dan toch een kwestie van subject (filosofisch gezien) om gesloten systemen te doorbreken en in een ander type zelfreproductie te brengen? Subjecten die principes (beslissingspremissen) wijzigen waarmee andere structuren mogelijk worden (verdiepte unit structuren?).

Je zou een analyse van de wereld van nu kunnen maken aan de hand van de serie *unReal* die ik gisteren voor het eerst zag. Laag op laag op laag, camera achter camera achter camera, schermwereld. Knap gedaan en hilarisch, dit lijkt nog de enige vorm van Richard Pryor achtige humor te zijn waaruit je in een mediawereld nog een kritisch perspectief kunt halen. Zo je daar al in bent geïnteresseerd en niet slechts uit nieuwsgierigheid kijkt om informatie te krijgen over de ‘wereld achter de schermen’ voor het geval je zelf nog eens gaat meedoen aan een van de vele big brother ‘reality’ verkiezingen, series, avontuurlijke reizen en weet ik niet wat allemaal meer voor amusementsformats. De zichzelf manipulerende actor/acteur in de schermwereld.

En dan te bedenken dat de conflicten in de wereld die de condities bepalen voor dit soort debatten in elk parlement, waar dan ook, worden veroorzaakt door schaarste vraagstukken (die gemanipuleerd worden door machthebbers, politici, legers en wereldconcerns samen) van water, grondstoffen en alles wat maar voor een economie belangrijk is. China stelt zich daarin op als de superkapitalist die alles koopt wat het nodig heeft voor de industrialisatie 4.0. En er zijn maar wát veel landen en bedrijven die daar van willen profiteren. Dus verkopen als ze daar de onmogelijke prijs voor krijgen. China weet wat aandeelhouders willen en gebruikt dat voor de wereldwijde ‘revolutie’. Met veel minder vrijheid, maar wel veel meer om te consumeren. Op elk gebied, ook in de zorg.

28 september

Schok in de zorgverzekeringswereld: DSW verhoogt premie met maar liefst 10%, en gezien hun rebelse signatuur wil dat wat zeggen over wat we van de andere verzekeraars kunnen verwachten.

De minister verwachtte 3,5% stijging....

Eerste armzalige debat Clinton-Trump eindigt in ‘overwinning’ voor de eerste, maar in de commentaren blijkt ook dat de nek-aan-nek race geen gedoodverfde winnaar heeft.

Vluchtelingenprobleem van alleen al 10 miljoen Syriërs, in de regio klem op opgevangen in Jordanië, Turkije, onderweg naar Europa. Een weg die nu ook door de Tsjetsjenen gezocht lijkt te worden. En door wie niet.

Deutsche Bank verliest meer en meer terrein. Ze hebben nooit overheidssteun nodig gehad, maar gezien de risico's van het omvallen van zo'n bank voor de hele financiële wereld, is een ingreep steeds waarschijnlijker aan het worden. Tenzij...

Bij de lancering van de overheids campagne over depressie (ruim één miljoen NL-rs zit aan de anti depressiva) schrijft klinisch psycholoog Lex Vendrig vandaag in de VK een boeiend opiniestuk. In lijn met wat Brinkmann (zie 16 september) in *Diagnostic Cultures* doet: mensen met lichte stemmingsklachten kunnen met die stoornis ook een sociale onvrede

(relatieproblemen, werk etc.) communiceren. Als je die gaat medicaliseren door het een ziekte te noemen krijg je hetzelfde als eerder gebeurde met ADHD, autisme etc. Zonder op zich het lijden aan zo'n stoornis te hoeven ontkennen, kun je vast stellen in hoeverre sociale en culturele processen grip krijgen op de stoornis.

Door de stoornis te labelen als ziekte snap je waarom tussen 2000 en 2010 de ggz-uitgaven meer dan verdubbeld zijn, maar dat dit niet heeft geleid tot afname van psychische stoornissen. En dat dit de komende jaren zo zal blijven.

Menselijk lijden en sociale problemen worden uitgedrukt in de 'taal' van een depressie. Het enige wat aan het stuk ontbreekt is de rol van door de overheid, zorgverzekeraars en anderen opgestelde bekostigingssystematieken. Pas mét een label kan een instelling een activiteit declareren. Dat helpt ook om een gewone stoornis snel te medicaliseren.

Bij het opruimen ontdekte ik een al op 2 april jl. uit *Le Monde* gehaald artikel over Zaha Hadid, die op 31/3/16 is overleden. Een groot architect, leerling van Koolhaas. Voor haar bureau koos ze als partner de Duitse hoogleraar/architect Patrik Schumacher, die een theoretisch heel nieuwe richting in slaat (na modernisme, postmodernisme en deconstructivisme) en daarbij zich o.a. baseert op Luhmann (heb ik via zijn website patrikschumacher.com en zijn daarop te vinden boeken inmiddels uitgedokterd).

The autopoiesis of architecture vols. 1&2 (architectuur als subsysteem à la Luhmann).

Het ontwerpen van informatierijke omgevingen (2012).

De *parametrisering* van de architectuur creëert velden waarop complexiteit kan worden uitgedrukt met een polycentrisch urbanisme en een architectuur 'dont les couches soient à la fois denses et continuellement différenciées'.

De JIT (joint investigation taskforce) die de ramp met de MH-17 (2014) onderzocht, komt officieel naar buiten met het bericht

- dat het een Russische BUK raket was
- afgevuurd in een door Russische rebellen bezet gebied in Oekraïne.

En levert de bewijzen die daarbij horen.

Uiteraard blijft Moskou ontkennen. Zowel aan de vooravond van de persconferentie vandaag van de JIT, als vandaag.

Dat is ook zo kenmerkend voor deze wereld: binnen het informatiebereik van beide 'zenders' is de eigen boodschap waar, en de andere dus onwaar. Die bereiken zijn immens groot (geografisch en qua aantallen mensen en media daarbinnen die bereikt worden). Over beide zenderbereiken heen gezien moet er een onwaar zijn. Maar wie heeft de middelen om in deze beide gevallen aan voldoende fact checking te doen?

SNS Securities is door NIBC overgenomen, SNS zelf gaat vanaf 1 januari de Volksbank heten. Een opmerkelijke naam.

29 september

Gisteravond bij het eten in de Plak het antwoord van Theo Hoek gekregen op mijn vraag – na het zien van zijn productie in oktober vorig jaar (zie p. 175) – 'hoe staat Theo vanochtend op'? Door toeval had ik die zin gistermiddag bij het werk aan deze Kroniek onder ogen gekregen en had ik het antwoord nog steeds niet.

En zie, een paar uur later zit Theo met vrouw (tevens regisseur, Joos van Dooremalen Euforisch, zei hij. En dat hij net een soort gelijke ervaring als met zijn productie had bij het lezen van het boek *Jongens waren wij* van Chris van Esterik, over de totalitaire verleiding van de jaren '70. Net verschenen bij Balans.

Natuurlijk moest ik vertellen waarom ik hem, bijna een jaar later, die vraag stelde.

Dus zei ik dat mijn ervaring bij het zien en horen van *Wonderland* in deze Kroniek staat. Wil ik wel lezen, zei hij. Komt wel een keer, zei ik. Volgend jaar een website.

Maar nu realiseer ik me dat ik mezelf destijds ook beloofde nog terug te komen op die ervaring. Op wat *Wonderland* cultureel gezien betekent: neem alleen al maar de eerste zin van de brochure 'Ieder levent verdient een podium'. Nog voordat alle huidige media er waren waarin dat vanzelfsprekend is, zoekt een generatie naar vormen om zichzelf te laten zien en authentiek te blijven. En vindt die, zoals in het geval van Theo. Daarmee is zijn zelf-ontwerp af en kan hij er vrede mee hebben dat het af is.

Naar aanleiding van de Amerika reportages van Eelco Bosch van Rosenthal (zeer informatief overigens, zeker die over Youngstown) deze tip van hem over een studie naar het verdwijnen van de middenklasse: George Packer, *The Unwinding* (2013).

Als ik het zou begrijpen zou ik opschrijven wat die biochemicus Jennifer Doudna (52) die misschien wel de Nobelprijs gaat winnen, per toeval ontdekt heeft. Een taal CRISPR-Cas9 om het DNA te veranderen waardoor – in potentie – alle doorgedraaide genen waar mensen ziek van worden, zichzelf kunnen repareren (Volkskrant vandaag). Ik snap er niks van. 'Een moleculair schaarje (knip-enzym Cas9) dat ronddobbert in de cel en dna precies doormidden knipt op de plek die je vooraf met wat simpele laboratorium handelingen hebt 'ingesteld''. Maar zowel de wetenschappers die er mee willen experimenteren als de patiënten die aan die experimenten willen meedoen zullen exponentieel gaan toenemen.

Op 7 augustus schreef ik dat ik begon in het tweede deel van de Thibaults. Nu bijna twee maanden later nader ik het einde. Elke avond voor het slapen gaan een paar hoofdstukken. Zo'n knap geschreven boek lees je maar zelden. Elk woord telt. Geen enkel woord kan worden overgeslagen, je zou er jezelf als lezer mee te kort doen. Terwijl je toch (net als in deel 1) meer dan duizend bladzijden in handen hebt.

Dit tweede deel is vlak na de grote oorlog geschreven en gepubliceerd (1936); is het een groot wonder dat een schrijver daartoe in staat is? Niks wonder, gewoon vakmanschap en geduld. Hoe kreeg hij het voor elkaar om zo goed geïnformeerd te zijn over de oorlogvoerende partijen, over de diplomatieke relaties etc. Alleen uit kranten (Zwitserse en Franse?) van die bewuste dagen? Briljante fictieve sociologie: feit en fictie zorgen samen voor een houdbare voorstelling van de historische gebeurtenissen die in hun omvang en in hun afschuwelijkheid niet te vatten waren. Zulke literatuur dringt diep door in wat mensen beweegt die de oorlog in willen én er weer uit willen. Helaas pas wanneer ze alle vernietiging hebben uitgevoerd respectievelijk hebben ondergaan.

En dan uitgedrukt in een paar dagen (28 juni tot en met 10 augustus 1914, de periode voor het begin en tijdens de eerste dagen van de oorlog, eindigend met de dood van Jacques) op bijna 800 blz. en de periode ergens in 1918, eindigend op 18 november met de dood van de (zichzelf diagnosticerende arts) Antoine (Epiloog en Dagboek).

Lees alleen maar pagina 953: (oorzaak en gevolg) veertig jaar systematische bewapening loopt onvermijdelijk uit op oorlog. Alles kan veranderen op het moment van vrede wanneer er een duurzame ontwapening wordt gerealiseerd.

Of pagina 973: karakter en masker worden – in het zicht van de naderende dood – aan een glasheldere analyse onderworpen. Waarom mensen zus of zo handelen blijkt niet uit hun normale gedrag maar uit de afwijkingen daarvan, wanneer ze hun eigen leefregels en ethiek schenden. Ofwel: de oorlog als aanzet tot reflectie op de 'innerlijke natuur'.

Zoveel zinnen die van toepassing zijn op ervaringen van mensen in de huidige oorlogsgebieden. Helaas. Ondanks de Volkenbond die er inmiddels is. Het lijkt alsof mensen eerst de hele aarde een keer door oorlogshandelingen vernietigd moeten hebben voordat in

zo'n gebied vrede een grotere waarde wordt dan oorlog. Vrede voor de mensen die er nog overblijven.

In de tussenliggende eeuw is de bewapeningswedloop gewoon doorgedaan, is de kracht van vernietigingswapens vele malen groter geworden en zijn ze voor iedereen te koop.

Wat valt daaraan anders toe te voegen dan dat de mensen nog steeds verdeeld zijn in oorlog en vrede.

Der Nachsommer (Stifter); *De Thibaults* (Martin du Gard); *Wonderland* (Hoek).

Kunstwerken waarin een tijd ter sprake komt *in* en tijdens de wording van een afzonderlijke mens. In Heinrich (Nachsommer), in Jacques en Antoine (Thibaults) in Theo (Wonderland) spelen de krachten van de wereld buiten hen in het leven, op wie zij zelf proberen te worden.

Zo leren we de persoon én die externe krachten tegelijk kennen. En de roman of het muziektheater biedt de vorm om dat uit te beelden in taal of in muziek met tekst. Het kunstwerk wordt een medium voor het delen van de ervaring van het leven in die tijd. Met tijdgenoten. Maar ook met mensen in andere tijden.

De mogelijkheden van de kunstenaar (talent en techniek, energie en voorwaarden) bepalen welke 'zuivere' waarde het kunstwerk krijgt. En dat bepaalt weer hoe communicatief het is, actueel naar tijdgenoten en als geheugen voor later, voor mensen die later leven en zich afvragen: hoe was het om toen te leven?

30 september

Rosetta, het moederschip dat Philae naar komeet P 67 bracht, valt vandaag op 700 miljoen kilometer van de aarde (ergens tussen Jupiter en Mars) te pletter op die komeet.

Het nieuws dat Tusk (Tesla) over een aantal jaren mensen naar Mars wil brengen, heb ik bewust niet opgenomen. Want er is zoveel van dat nieuws over (reizen in) de ruimte.

Maar het verder lezen in deel 2 van de *Thibaults* gisteravond, is nu wel aanleiding om te beginnen met deze twee berichten.

In het dagboek van Antoine, waarmee het tweede deel van *de Thibaults* afsluit, maken we de laatste maanden van zijn leven in 1918 mee. Hij weet nu dat hij door het gifgas ten dode is opgeschreven en houdt dagelijks zijn medisch logboek bij: hij blijft de arts op zoek naar een behandeling. Dit noteren is het laatste dat hij kan doen, misschien dat anderen er mee verder kunnen in het vinden van remedies voor patiënten zoals hij.

Toch hindert het noteren hem ook bij het aanvaarden van het onvermijdelijke einde van zijn leven.

In dit dagboek naast dat medische logboek schrijft hij over wat hij wijzer is geworden uit het leven dat hij heeft geleid en over het loslaten ervan, waar het arts-zijn hem niet bij kan helpen.

Dit dagboek bevat, hoopt hij, tevens lessen voor zijn neefje Jean-Pierre, zoon van zijn broer Jacques die bij zijn vredesactie aan het begin van de oorlog al is omgekomen. Voor degene die de familienaam Thibault zal voortzetten.

Nog in leven zijn betekent zichzelf de maat nemen (*middelmatig*, p.1015, verbeelding dat je eigen hersens en energie de oorzaak van succes zijn) en hoop voor het leven na hem in 1930 (p. 1003, hoop op een Europese unie met een republikeins, pacifistisch Duitsland) of 1940 (p. 1006, wanneer Jean-Paul vijftig is en zijn oordeel over de oorlog gevormd zal hebben, hopelijk in een weer opgebouwd Europa). Martin du Gard hoopte daar in 1936 kennelijk zelf nog op.

Antoine verwacht dat de toekomst kneedbaarder is dan ze ooit geweest is en dat het individu meer gewicht zal hebben (p. 1007).

In zijn reis naar de dood kan hij met zijn identiteit als wetenschappelijk ingesteld mens hij niet terug naar de godsdienst, zeker niet na al het afschuwelijks dat hij in de oorlog heeft gezien. In werkelijk prachtige passages (vanaf p. 990) komt hij via wetenschap (als uiteindelijk te vinden harmonie met het universum als we de wetten ervan kennen) uit bij een *geloof in een universele ontwikkeling naar een steeds hoger niveau*. En via zijn inzicht in de onmetelijke uitgebreidheid van de ruimte en in het toeval van leven en van mensen (andere superieure vormen van leven zijn mogelijk) geeft het besef slechts een deeltje levende materie te zijn dat zich bewust is van zijn nietigheid hem de rust om zijn eigen dood te aanvaarden (994-996, waarbij ook Rostand ter sprake komt).

Ik hoop aan deze prachtige pagina's terug te denken wanneer mijn eigen dood op de stoep staat. En ze ter herlezen, als troost bij het afscheid.

Maar het zijn ook allemaal bladzijden die een tijdgenoot aan het woord laten over een bijzondere, Europa funderende, periode aan het begin van de 20^e eeuw. Die stimuleren om me nog veel meer te verdiepen in die tijd waarin president Woodrow Wilson kennelijk als vrede-stichter een heel belangrijk aandeel leverde, waar ik me niet veel van herinner. Maar laat ook zien hoe een schijnbare, democratie omarmende maatschappij tot oorlogsgebied kan vervallen. En dat geschiedenissen zich herhalen zegt het spreekwoord al.

Toeval is ook dat in dit gedeelte van Martin du Gard's boek de naam Le Dantec (p. 989) valt en ik vanmorgen in een stukje over Houellebecq de naam Maurice Dantec (en Murray) tegen kwam. Schrijvers die ik niet ken, maar de eerste (overleden in juni van dit jaar) heeft wel intrigerende titels nagelaten, heb ik inmiddels opgezocht (Le théâtre des opérations, een soort kroniek ook). Volgens Houellebecq zijn dat schrijvers die ons vrijheid brengen.

(Félix) Le Dantec schijnt (staat in de roman) te hebben gezegd dat we de grenzen van het kenbare moeten aanvaarden. Hij is een in 1917 aan tyfus overleden bioloog en wetenschapsfilosoof die zich, zo blijkt uit zijn vele publicaties, inderdaad bezighield met vragen als chaos en harmonie, leven en dood, evolutie en universeel geweten etc. Dat heeft Martin du Gard kennelijk allemaal goed zitten lezen, voordat hij het Antoine meegeeft in zijn eindstrijd.

Een andere dokter (dan Antoine) die veel in de publiciteit is, Bas Bloem (neuroloog) zoekt in deze tijd naar bij Parkinson patiënten passende behandelwijzen (precision medicin). Want wat verklaart de verschillen tussen die patiënten in progressie van de ziekte? Hoe kunnen artsen daar beter op inspelen?

Daarvoor heeft hij met Verily, een dochterbedrijf van Google, een Big Data project opgezet waarvoor patiënten zelf de gegevens gaan leveren. Met behulp van een door een digitale veiligheidsexpert (Bart Jacobs) ontwikkeld device (polshorloge), dat de privacy van de patiënten garandeert en dat allerlei gegevens over hen opslaat, worden in NL gedurende 2 jaar 650 patiënten gevolgd. Die gegevens zijn ook voor neurologen elders in de wereld in te zien. En uiteraard met soortgelijke projecten in andere landen uit te breiden. Want Big Data. Alleen de behandelend arts en de patiënt kunnen hebben de sleutel om de gegevens weer te de-anonimiseren. Als je dat al zo zegt.

Volgens het World Economic Forum staat NL in heel veel opzichten vooraan in de ranglijst van welvaartsindicatoren (infrastructuur, onderwijs, zorg etc.). Misschien wel omdat we met zijn allen overal zo kritisch op zijn?

Wat ik ook nog wil lezen/aanschaffen: *1848* (Berlijn en Parijs) door Geerten Waling (2016).

De Opec landen hebben de strijdbijl begraven, de overproductie van olie wordt getemperd en dus schiet de prijs van een vat olie omhoog van \$ 40 naar \$ 50. Hoe lang duurt het voordat die weer terug is op het oude niveau (boven de \$ 115)?

Tegenover de verbrandingsmotor staat de elektrische motor (Tesla). VW concern (10 miljoen auto's per jaar) zal in 2020 nog 1/3 diesel, 1/3 benzine en 1/3 elektrische auto's maken. De Modulärer Querbau Kasten (MQB) waarop alle conventionele auto's worden gemaakt (kosten, omsteltijd), wordt aangevuld met een MEB. Voor alle elektrische auto's (die niet op de MQB passen omdat ze geen verbrandingsmotor hebben). Het eerste prototype heet ID en is zojuist gelanceerd.

Constellaties.

Hoeveel regels nu toegevoegd aan deze Kroniek?

Een ochtend verbruikte tijd om mijn informatiefilter zijn werk te laten doen en niet te verdwijnen in de overstelpende hoeveelheid informatie die aangeboden wordt.

11 oktober

Een aantekening als dit zul je in deze Kroniek niet veel vinden, als die er al in staat.

Vandaag, een dinsdag, weet ik niet wát te doen met de dag. Kom er niet toe om stevig door te gaan met één van de taken die ik heb liggen.

Een soort niemandsland slokt me op.

Eigenlijk moet ik niet aan dit project 2016 denken, maar bezig zijn met de voorbereiding van colleges Analyse & Ontwerp. Maar nu de spullen daarvoor de deur uit zijn, denk ik: kan ook nog wel even blijven liggen tot volgende week.

Zal ik dan, om in dat spoor te blijven, eens verder proberen uit te zoeken wat het cybernetisch perspectief dat we in die colleges hanteren, aan mogelijkheden in zich heeft om nieuwere benaderingen (Laloux, Big Data, Exponentieel organiseren) te behandelen? Eigenlijk ook nog niet zo'n zin in.

Doorgaan met Shirine Moerkerken's boek *Zo verander ik* en met het onderzoek van andere bronnen van het sociaal constructionisme? Ben ik momenteel toch ook niet helemaal voor in de juiste stemming. Terwijl daar alertheid zeker bij geboden is.

Zelfs het verder uitwerken van interessante informatie die ik vond in Management Scope (oktober) over veranderd sturen bij ING Nederland (via tribes en squads, is dat een voorbeeld van wat Strikwerda de MDO noemt?) inspireert me te weinig om mee aan het werk te gaan.

De ING die wereldwijd nog eens tegen de 10.000 banen schraapt en zich bewust is van de concurrentie door andere platforms via welke bankprodukten geleverd worden. En daarmee van de disruptieve innovatie in de financiële sector. Waar ze mee in de pas zullen moeten gaan lopen, of anders zullen gaan verdwijnen.

Onvoorstelbaar perspectief toch, als je bedenkt hoe groot en machtig deze banken (nog steeds) zijn.

Uiteraard besef ik dat deze Kroniek op zijn einde loopt, het noteren ooit ophoudt, terwijl de stroom waarnemingen onverminderd doorgaat, net als de gebeurtenissen. Ik zit nog te schrijven terwijl de nieuwe generatie alleen nog maar vloggers kent die elkaars vlog op hun smartphones (tientallen, honderden keren per dag?) volgen.

Zowel het ophouden van deze geschreven Kroniek als het bewustzijn over het verschil met deze nieuwe manier van de stroom van het leven volgen, maakt je stil en maakt gevoelens van betekenisloosheid en machteloosheid los die kennelijk even de tijd moet worden gegeven.

Dus nam ik de tijd en daar kwam toch wel weer iets goeds uit voort. Bijvoorbeeld bladerde ik op aanraden van Jan A. eens rustig door Nietzsches *Unzeitgemässe Betrachtungen* I-IV (uit 1872/73). En pakte er ook Safranski's *Nietzsche* nog weer eens bij, die zegt dat N zich met dit vroege werk o.a. tegen de materialistische geest van zijn tijd keert. Cultuur (en muziek) zijn nodig in een betekenisloze wereld.

En inderdaad, ik ben het met Jan A eens (ik zou niet anders kunnen) dat er een heleboel in deze beschouwingen over zijn eigen tijd zit dat het lezen meer dan waard is.

Zo ontdekte ik in UB II (Vom Nutzen und Nachtheil der Historie für das Leben; Sämtliche Werke St.a. bd 1, p. 252, r. 32) iets wat wel heel erg aan Jaspers' omringende doet denken: 'Das Unhistorische ist einer umhüllenden Atmosphäre ähnlich, in der sich Leben allein erzeugt, um mit der Vernichtung dieser Sphäre wieder zu verschwinden'. Lees vooral verder! Een mooie redenering over hoe zowel een tekort aan geschiedenis als een overmaat ervan schadelijk kunnen zijn voor leven.

De volgende die ik interessant vind is de vraag in dezelfde Betrachtung (o.c., 271, r. 26): '() hat sich wirklich die Constellation von Leben und Historie verändert ()'?

Zie constellatie > hiervoor. De schatplichtigheid van Adorno en Camus aan Nietzsche.

De eerste UB (o.c., 158) is meteen scherp over de erge en gevaarlijke gevolgen van de net daarvoor gewonnen oorlog van Frankrijk (1870) waar niemand het over lijkt te willen hebben en waardoor "onze zege in een nederlaag kan omslaan" (idem). Ofwel: ook in dat opzicht zet N zich kritisch uiteen met de geest van zijn tijd, 'unzeitgemäss – das heisst gegen die Zeit und dadurch auf die Zeit und hoffentlich zu Gunsten einer kommenden Zeit' (o.c., 247).

Zo, toch geen geheel verloren dag, maar in mijn beleving, vergeleken bij veel andere gewone werkdagen hier te midden van de boeken waar ik zelden moeite mee heb om me er met plezier in te storten, wel een beetje een rare dag.

14 oktober

Dankzij Poetin die nu ook mee gaat in de beperking van olieproductie stijgt de prijs per vat weer gestaag.

Staatssecretaris Wiebes (Financiën) erkent in het zoveelste debat in de TK dat de Belastingdienst hem niet op tijd heeft geïnformeerd over een € 700 miljoen kostende vertrekregeling (ze moeten op termijn 5.000 lager geschoold personeel naar ander werk begeleiden, maar juist veel hoger opgeleiden maken van de regeling gebruik – met als topgotspe dat mensen van 65 die al met de aow zijn en er nog werken € 75.000 kunnen meekrijgen). Bovendien blijken alle procedures voor zo'n project met die omvang te zijn genegeerd en daardoor zijn verplichtingen ver boven het budget aangegaan.

Nu stelt Wiebes de Bd onder curatele, gaat het bestuur weer veranderen en de processen en de cultuur weer op orde brengen. Om over de systemen nog maar de zwijgen.

Bureaucratie is goed te gebruiken om regels te ontduiken.

En dat bij een organisatie die van belastingbetalers compliance verwacht en die talloze procedures heeft om dat desnoods af te dwingen.

Laat staan wat met die budgetoverschrijding gedaan zou kunnen worden in een ander veld. Bijvoorbeeld de ouderenzorg. Waarover de SP een mooie rel losmaakte door de link te leggen tussen het wetsvoorstel tot vrijwillige levensbeëindiging waar het kabinet wil komen en de deplorabele toestand in de ouderenzorg (de implicatie is: dan wil je er vanzelf wel uitstappen, als je daaraan bent overgeleverd).

Is de implicatie van dit voorbeeld van budgetoverschrijding niet dat zorginstellingen (voor ouderen, jeugd en wat niet meer) die geld tekort komen, niet gewoon maar hetzelfde moeten gaan doen?

Een andere staatssecretaris (Martin van Rijn) heeft de uitvoering van de PGB weggehaald bij de SVB. Onvermijdelijk.

En de man (Sander Spijker) van minister Schippers (Zorg etc.) is eindelijk vertrokken bij P5COM, een adviesbureau voor efficiencyverbetering in de zorg, bij woningcorporaties etc. Flink cluppie, zo blijkt uit de website. De al langer levende vraag in de openbare ruimte was: hoe gaat het er aan de keukentafel aan toe in huize Schippers? Heeft Spijkers als zorgconsultant (ook beticht van 'upcoden', of te wel het precies uitmeten van de beste declaratie-behandeltijd) teveel inside informatie?

Het zetje werd gegeven door Lubach in zijn zondagavond programma. Was ook inderdaad messcherp, mét de declaratieplateaus: bij behandelduur x kun je y declareren, bij behandelduur x+1 kom je ineens in een veel hoger tarief etc.

Op verzoek van rtv gelderland onderzochten van Bon en Suijs (Tilburg) de jaarverslagen van particuliere zorgbedrijven in Gelderland. Een opmerkelijk aantal blijkt enorme winstpercentages te hebben. Die weer als dividend aan de aandeelhouders wordt uitgekeerd En een opmerkelijk aantal dient geen jaarverslagen in.

Geld dat vaak door gemeenten wordt betaald, wiens zorgpotjes al gauw leeg zijn.

Wat nou marktwerking.

Allemaal bevorderlijk voor een groeiende steun voor SP's nationale zorgplan.

Andere partijen hebben er flink last van dat de SP hiermee naam maakt bij gewone mensen die hun eigen risico alleen maar zien oplopen.

Daarom roept de pvda ondermeer al dat dat eigen risico (€ 4,5 miljard) weg moet en voortaan via de belasting moet worden geïnd. Dan betalen de meesten het toch nog gewoon zelf, of worden ze daar weer voor gecompenseerd? Toeslagbureaucratie die tot nieuwe intermediairs leidt?

19 oktober

Stijlicoon Dylan heeft de Nobelprijs voor literatuur gewonnen.

Prorail waar jaarlijks tweeënhalf miljard euro in gaat komt weer onder directe controle van het ministerie van infrastructuur (als zbo). De tien jaar geleden voltrokken verzelfstandiging als bv wordt teruggedraaid. Want de prestaties blijven onder de maat en de begrotingen van grote projecten worden teveel overschreden.

De Belastingdienst staat ook al onder curatele (zie boven).

Eerder zagen we al dat van Rijn de PGB bij de SVB heeft weggehaald wegens wanpresteren. Het UWV heeft zulke oude systemen dat er informatie verloren gaat (die weer bij de klanten moet worden opgehaald), dat medewerkers terwijl ze aan het werk zijn worden uitgelogd en pas een kwartier later weer verder kunnen en meer van dat soort verstoringen die voor een instabiele situatie zorgen.

Voorbeelden waaruit blijkt dat de besturing heeft gefaald terwijl ondertussen de betreffende uitvoerende organisaties in steeds complexere contexten moesten opereren.

En de infrastructuur beslist tekort schiet om dat kwalitatief hoogwaardig te doen binnen de processen, protocollen en systemen die vanuit functionele concentratie ideeën ooit zijn bedacht.

Nu brengt (vermoed ik) de schaal van de financiële gevolgen (voor de rijksbegroting, maar ook voor klanten, zoals bij SVB en UWV) de besturingscrisis echt aan het licht.

Dit zijn zaken die binnen de sfeer van de overheid en de politiek spelen en momenteel beantwoord worden met het uniforme recept van ‘cultuurverandering’.

Maar wordt het niet ook eens hoog tijd om het ontwerp van de besturingsstructuur zó eenvoudig te maken dat beslissingen genomen kunnen worden waar de verstoringen optreden? En daar de infrastructuur (HR, structuur, technologie op in te richten)?

Een herontwerp vanuit de *informatiepositie* van de organisatie – zo’n structuurverandering zou nog eens een echte cultuurverandering zijn.

Een mega operatie in talloze sectoren, lijkt me. Niet alleen in die van de overheid.

Ook in de financiële sector, in de zorg, in de industrie.

Ik wil het maar even opgeschreven hebben en ga nu weer verder met het voorbereiden van de colleges Analyse & Ontwerpen van organisatiestructuren waarmee ik volgende week begin in Utrecht en de week erna in Nijmegen. Dubbel draaien betekent drukke tijd.

21 oktober

Een beetje tot mijn verrassing zie ik dat ik nog niet heb vermeld dat ik een dag na de ‘niemandsladdag’ 11 oktober, begonnen ben met aantekeningen voor een hoofdstuk *Hoe het volgens mij zit*. Dat kan best aan het eerste deel van *Schrijvend leven* worden toegevoegd. Waarschijnlijk zat de behoefte om te schrijven mij die dag ook dwars en blokkeerde dat mijn activiteiten.

Ik kom er nu op om dat te vermelden omdat ik sindsdien, tussen het voorbereiden van de colleges A&O door, die schets van dat hoofdstuk steeds verder aanvul met uit te werken aantekeningen.

De auteurs die ik behandel in de colleges A&O brengen me op ideeën, maar tevens kom ik via hen op anderen wiens werk ik eerder in handen heb gehad en die ik weer nalees. Dan stel ik vast dat ik iets opnieuw expliciteer wat jaren geleden al ingedaald is en nu opnieuw in zijn waarde voor mijn eigen (filosofie als) zelfopvoeding bevestigd wordt. Mooi proces.

Een voorbeeld. Het artikel van Vriens e.a. over *Virtuous Structures* (2016) vormt in het 4^e college A&O de aanzet tot een essayvraag voor het tentamen. Het artikel verbindt de deugdedethiek met het ontwerp van structuren die in organisaties bijdragen aan de ontwikkeling van ‘moral character’. En daarmee aan het in staat zijn tot het goede leven. Systematisch uitgewerkt, met sterke voorbeelden toegelicht, een voortzetting van de lijn van redeneren in het boek *Organizations* (2010).

Bij het gedeelte over de deugdedethiek in het artikel grijp ik terug naar *Vrije ruimte* (2002) van Kessels e.a. Dat boek heb ik veel gebruikt tijdens de colleges Management & filosofie. Hun behandeling van dialectiek, retorica, grammatica en ethica komt door herlezing zin voor zin in mij weer tot leven. Ik besef wat ik voor mijn eigen ontwikkeling aan dat boek, aan het les geven erover (en aan gesprekken met Jos) heb gehad. In hoeverre ik een daarmee overeenkomend filosofisch standpunt (filosofie als zelfopvoeding) deel dat ik de afgelopen jaren in *Schrijvend leven* probeer te verwoorden.

Het boek van Kessels e.a. bevat veel praktisch filosofische casuïstiek over het leren een deugdzaam mens te zijn in organisaties. Bewust worden daar ook geen abstracte filosofische exercities op los gelaten, noch een therapeutische benadering van gemaakt. Het accent ligt op oefening in het omgaan met de kardinale deugden van bezonnenheid, rechtvaardigheid, matigheid en moed. Dat helpt mensen verder (zie de casus over woede, p. 139).

Het bijzondere van het artikel van Vriens e.a. is dat het iets doet wat in *Vrije ruimte* niet gebeurt: het oefenen in moral character vraagt in organisaties om condities die bewust

ontworpen moeten worden door ontwerpers die iets weten van wat het betekent om ook in het werk te streven naar het juiste midden tussen een teveel en te weinig. Ofwel: het artikel zet mensen vanuit een ontwerpperspectief in de bedrijfskunde aan tot reflectie op hun eigen mogelijkheden om deugdzaam te zijn (antwoord te geven op de vraag: *hoe te leven?*) en voegt de kunde toe (conceptueel en praktisch) om voor anderen in organisaties structurele condities te scheppen voor deugdzaam gedrag.

Virtuous structures geeft daarmee (maar liefst veertien jaar later in een inmiddels diep veranderd maatschappelijk klimaat) een heel nieuwe, actuele waarde aan de inhoud van *Vrije ruimte*. Dat bewijst nogmaals dat het een goed boek is. De inhoud van het boek doorstaat de tijd en blijft van waarde voor actuele vraagstukken in organisaties. Maar bijzonder is ook dat het voor mensen die leren structuren te ontwerpen praktische kennis en oefenstof toevoegt. Want als ze *Virtuous structures* echt tot zich hebben laten doordringen, zijn ze ook toe aan de uitleg en de praktische oefeningen in *Vrije ruimte*.

Er hebben nogal wat filosofen en adviseurs geleerd om met het boek *Vrije ruimte* te werken. Zij verrijken zichzelf wanneer ze zich het perspectief eigen maken dat in *Virtuous structures* zo precies is uitgewerkt. En ze zouden er goed aan doen ook het boek *Organizations* tot zich te nemen.

Daarmee voorkomen ze dat ze met alle goede bedoelingen in de fuik lopen van organisaties die nu hun structuurproblemen (onbeheersbaar geworden complexiteit als gevolg van te hoge mate van functionele concentratie etc.) willen ‘oplossen’ met cultuurveranderingstrajecten. Dan leren ze mensen uit die organisatie om deugdzaam te zijn, terwijl daarvoor de structurele condities blijven ontberen. Dus dat helpt die organisaties niet verder.

Wordt het tijd voor een nieuwe leergang, op basis van *Vrije ruimte*, *Organizations* en *Virtuous structures*?

Als ik om me heen kijk naar de worsteling met overleven in veel organisaties, kan ik niet anders bedenken dan dat er behoefte is aan zo’n leergang. Al sluit ik niet uit dat je eerst die organisaties zult moeten weten te ‘raken’ en de goede richting op zult moeten sturen. Voorbeeld: Wiebes moet weten dat de cultuurverandering bij de Belastingdienst (idem bij SVB, UWV, Prorail, zorgorganisaties en zorgverzekeraars, banken en verzekeringsbedrijven etc.) zonder dat perspectief op *virtuous structures* niet het beoogde effect zal hebben. Vanzelfsprekend moet je de juiste mensen opleiden, mensen op sleutelposities die zelf al beseft hebben van wat het betekent om te streven naar het juiste midden in leven en werk. En die het vermogen en de middelen hebben structuren te analyseren en te herontwerpen en om veranderingsplannen te realiseren.

Ik lees het bovenstaande een paar uur later nog eens door. Ondertussen heb ik op Jos Kessels’ Eidoskoop website gekeken en naar de opzet van zijn driejarige opleiding *Socrates op de markt*. Met als eerste jaar Scholing van de geest (Jos’ laatste boek) en als tweede jaar Visie ontwikkeling in organisaties. Het derde praktijkjaar moet nog worden vorm gegeven. Ik zie wel in welke behoefte die Eidoskoop opleiding voorziet: want zijn we niet allemaal bezig met (leren) zelfrealisering? En degene die die opleiding volgt kan daardoor in organisaties aan de kwaliteit van de communicatie en interactie bijdragen, ineffectieve gedragspatronen helpen doorbreken en een idee toevoegen over zinvolle doelen van het organiseren. Vermoedelijk zullen nogal wat organisaties die in complexiteit dreigen te verzanden, met hardnekkige conflicten worstelen tussen mensen die niet met elkaar kunnen of willen samenwerken of niet meer gemotiveerd zijn, met perverse gedragspatronen (verwaarlozing, integriteit), kort en goed: met wat cultuurproblemen wordt genoemd, geneigd zijn om de vraag van mensen om naar zo’n opleiding te mogen, te honoreren.

Dus valt te betwijfelen of Jos nog puf heeft om naast die tijd en energie vragende opleiding zijn expertise in dialectica, retorica, grammatica en ethica te laten samenvloeien met een deugd-ethisch afgestemde ontwerpbenadering van structuren die gunstig zijn voor het ontwikkelen van moral character – van een opleiding die werkt aan meesterschap in de dubbele zin van structuurbouw en praktische wijsheid.

[Na overleg met Jan A. besloten een en ander (nog) niet aan Jos K. te sturen.]

25 oktober

Manifest *Scherp op ouderenzorg* van Hugo Borst – die al eerder veel succes had met zijn boek over zijn dementerende moeder.

Namens al die kinderen die zien hoe hun ouders terechtkomen in niet altijd even hoogwaardige ouderencentra.

Een 10 punten programma dat het zoveelste veertje kan zijn dat aandacht trekt maar zacht landt op de zorg of – met meer middelen – de zorg echt ontwricht en het laatste zetje in de goede richting geeft.

Ik hoop onder de voorwaarde dat elk bestuurdersinkomen boven de € 180.000 (en dat zijn er nogal wat) onmiddellijk wordt ingeleverd. En niet stiekem weer geherfinancierd wordt uit de extra middelen. Want die moeten naar opleiding voor hogere kwaliteit en naar meer verzorgenden die hun vak uitoefenen in passende organisatorische condities.

De timing van het manifest en de media toegankelijkheid van Borst lijken in elk geval in orde.

Verder heb ik mij vanochtend bezig gehouden met QRM (ten behoeve van A&O) en vanmiddag met Karen Stephenson (aangeraden door Willem) en haar sociaal netwerk analyse. Een lezing uit 2013 van haar gevolgd via vimeo, te vinden op de site van netformresources.com, haar bedrijf.

Zet haar netwerkanalyse niet ook de constructionisten/constructivisten in een juist perspectief? De wetenschappelijke analyse van complexiteit in netwerken laat zien dat de manier waarop iemand over zichzelf denkt in dat netwerk, volkomen in strijd kan zijn met de realiteit.

Dubbele helix van hiërarchie en netwerk van relaties.

Posities: hub, pulsetaker, gatekeeper. Quantum Theory of Trust laat zien waar de cultuur en waar de echte veranderaars van die cultuur zitten. Dan wordt cultuurverandering een heel ander verhaal. Zou de Belastingdienst hier al zicht op hebben? Of die andere organisaties die in de problemen zijn.

Mooie voorbeelden (Artsen zonder grenzen, Shell).

Op inrichtingsregelen infrastructuur HR een heel interessante sociaal kapitaal benadering, mét tools en een hele batterij aan algoritmen in een database.

31 oktober

Twee ervaringen met de beheersing van de zorg.

Ik ga naar een mondhygiënist om het gebit te laten reinigen. Ik geef netjes aan dat ik bloedverdunners slik. Daarop krijg ik een uitgebreide lijst met 25 medische vragen: Europese Medisch Risico Registrerende Anamnese (EMRRH).

Ik zie niet in waar dat voor nodig is, die informatie heb ik zelfs nooit aan mijn tandarts gegeven. Dus zeg ik de afspraak weer af. Maar dan blijkt gebitsreiniging ook zonder ingevulde vragenlijst te kunnen.

Al zegt de hygiëniste als ik eenmaal in haar stoel zit wel dat ik haar risico ben wanneer zij mij behandelt. Begrijp ik, verzekeringstechnisch, protocollair en professioneel (standaarden) zullen er best redenen zijn om (in 2000?) met zo'n Europese lijst te beginnen. Dat gaat dan interfereren met het alsmaar verder willen uitbreiden van de tandzorg (tot en met de huidige

‘noodzaak’ van pocketreiniging), zeg maar met het business model: het is een manier om steeds meer informatie te hebben over ‘patiënten’? Ondernemen in de zorg heet dat. Ik ben tevreden over de behandeling (zonder eindeloos gemurmel over gebreken, waarvoor de oplossing altijd door de mondhygiënist zelf leverbaar is, tot elektrische tandenborstels toe...; daarin lijken ze op organisatie adviseurs). Omdat ik particulier betaal krijg ik na de behandeling een rekening en als ik die thuis nog eens goed bekijk, zie ik daarop mijn geboortedatum en bsn staan. Die hebben ze niet van mij, dus hoe komen ze eraan en kan dat zonder mijn toestemming, en wat weten ze dan nog meer? Op die vraag luidt enkele dagen later het antwoord dat daarvoor een gezamenlijk systeem bestaat (Vecozo, Tilburg); alle zorgverleners die daar toegelaten zijn, kunnen het zonder vooraf toestemming te vragen, raadplegen. Op mijn verzoek verwijderd mijn mondhygiënist mijn gegevens uit haar eigen systeem. Maar kan ik ze ook uit Vecozo halen?

Tweede ervaring.

Ik bestel het herhaalrecept voor medicijnen (bloedverdunner en vaatverwijder). Gebruik al negen jaar dezelfde pillen en haal ze op bij dezelfde apotheek. Bij afhalen blijkt de bloedverdunner ineens een poederzakje te zijn, in plaats van een in water oplosbare pil. Even los van het ongemak van een poederzakje: mij is niet naar mijn voorkeur gevraagd al betaal ik de medicijnen zelf (eigen risico). Op mijn vraag is het antwoord dat dat preferentievoorschrift van de zorgverzekeraar is. Maar gaat die dan ook over waar ik mijn eigen risico aan besteed? Dacht het niet. Apotheker is dat met mij eens, dus ik ruil de poeders weer om voor de pillen. Klantgericht werken bestaat vaak uit het overdoen van iets wat de eerste keer meteen goed moet gaan. Helaas.

Complexiteit ontstaat ontegenzeggelijk mede door risico- en kostenbeheersing te koppelen aan big data. Maar dat is een onderwerp in een ander verband (A&O).

In het nieuws is dat de gemeenten samen in 2015 € 1,2 miljard aan zorggeld op de plank hebben laten liggen. Om op de te verwachten zorgontwikkeling in de toekomst voorbereid te zijn, zegt de VNG snel. Je zal maar oudere of jongere zijn en in 2015 niet in jouw gemeente de zorg gekregen hebben waar je recht op hebt... omdat deze strategie (onzichtbaar, maar ongetwijfeld georganiseerd en gecoördineerd, en gestuurd vanuit potjesmanagement) ondertussen prevaleerde en misschien ook omdat de gemeenten het gewoon niet georganiseerd kregen om een goede dienst te verlenen aan de burgers.

2 november

Natuurlijk is er geen verband met 150 verpleeghuizen die onder toezicht staan (wel in verschillende zwaartecategorieën). Maar Van Rijn gaat experimenteren met de budgetten voor zorginstellingen (landelijk 280.000 mensen hebben die zorg nodig). Geld gaat bewoner/patiënt volgen en niet de instelling om zo meer invloed uit te kunnen oefenen op de dienstverlening van de instelling.

Macabere actualiteit. Schandaal is nu dat een zorginstelling met een bewoner een plascontract afsluit (3x daags naar de wc met hulp). Want zo zijn er meer handen vrij aan het bed.

Verontwaardiging. Kamervragen. Kan niet, zegt de staatssecretaris

De beurzen dalen internationaal, AEX nu op 445, prijs per vat olie \$ 47 (Shell verdient haast niks meer aan de olie winning) en nog zo wat economische indicatoren in de min.

Trump loopt achterstand op Clinton enigszins in. FBI doet nog wat onderzoek naar emails van Clinton. Oorzaak en gevolg.

Schitterende show door Michael Moore in Trumpland gezien. Wist niet dat hij dat ook al kon, naast kritische documentaires maken. Laat zien dat hij snapt wat Amerikanen die alles kwijt zijn geraakt wat ze hadden, op 8 november willen doen met hun laatste 'equal right', hun stem. Maar gaat daar vervolgens doorheen om te schetsen hoe dat mogelijk ook hun laatste keer kan zijn en daarmee diep liggende Amerikaanse waarden naar boven halend. Zoals gezondheidszorg waar niet jaarlijks 50.000 mensen sterven omdat ze geen zorg kunnen betalen. Waarvoor Hilary 20 jaar geleden als First lady al een voorstel heeft gemaakt dat toen met hoon werd afgeschoten. En waarvoor nu jaarlijks mensen moeten bloeden. Waar is de marmeren muur, net als voor de 3.000 slachtoffers van de aanslag op 9/11, met hun namen? Iedereen kent wel iemand die daar op zou moeten staan. Is dat wat we met onze fellow Americans willen? Dus toch maar Hilary (die omgekeerd ook een fan van Michael Moore zelf blijkt te zijn). Ook geschetst als de definitieve omkering van de macht, wat witte mannen en hun wapenbezit helemaal gek maakt. Geef alleen vrouwen het recht op wapenbezit en de moord- en doodslag cijfers kelderen, het is afgelopen met de gedoogde harrassment en de verkrachtingen. Zelfs mother nature zorgt ervoor dat er minder jongens dan meisjes geboren worden. Etc. Hij kon met dit vergezicht – in komische vorm gepresenteerd, want het is een one man show – wel eens gelijk krijgen.

9 november

Om 8.33 uur (onze tijd), half drie 's nachts in New York, wordt het onwaarschijnlijke bewaarheid: Donald Trump is de nieuwe, 45^e president van de VS. Daar had hij de steun van de Republikeinse partij niet eens voor nodig. Dus wat betekent dat? Niet alleen voor die partij. Hillary Clinton breekt niet door het glazen plafond, ondanks haar meer dan een miljard kostende campagne en al haar bestuurlijke ervaring en 'credentials'.

Poetin, Trump, Erdohan, Le Pen, Wilders en zo kun je nog wel even doorgaan.

Het lijkt me duidelijk dat ze in een door de politieke en economische besluitvorming van de afgelopen decennia zelf gecreëerd, immens kaal gevreten landschap stappen, een kloof overlopend van de problemen en vraagstukken omdat de instituties en structuren het steeds meer zijn gaan laten afweten.

Wat vastgoedmagnaat Trump eufemistisch vertaalt naar *potentieel* dat verborgen is en weer geactiveerd moet worden. Potentieel dat tot business kan leiden voor de velen die nu alles verloren hebben en weer aan het werk willen.

Gerust stellend is dat hij niet van de conventie afweek om eerst zijn tegenstander te feliciteren en via een lofzang op wat zij voor het land heeft gedaan, en zijn eigen agenda, tenslotte uit te komen bij de belofte om de VS weer te verenigen, ook president te zijn voor degenen die hem niet hebben gekozen.

De eerste reacties van de beurzen over de hele wereld zijn fors neergaand. (Al herstelt zich dat direct nadat Trump zijn verzoenende overwinningsspeech houdt). Trump zal ingrijpen in heel wat deals (Ttip) die de politici inmiddels hebben gesloten.

Net als de staten van de VS overwegend republikeinse senatoren hebben, dus een meerderheid in de senaat, gaan in de Europese staten steeds meer nationalistten het politieke debat domineren en zelfs de leiding nemen in de parlementen. En zal verder ontregeld raken (Brexit), waarbij je maar moet afwachten wat ervoor in de plaats komt. In elk geval meer surveillance technologie en op databases gebaseerde besturing van heel wat maatschappelijke processen.

Om de wereldwijd zelfde reden: een aantal vitale instituties en daarmee rechtssystemen is niet meer opgewassen tegen de complexe taak van het regelen van de vraagstukken.

Mensen voelen daar de gevolgen van en gebruiken overal hun sterkste troef: de stem waarmee ze degenen kunnen straffen die naar de media/publieke opinie verantwoordelijk zijn voor hun ellende.

We zitten al vrij lang in onzekere tijden en vermoedelijk wordt dat de komende jaren nog conflictueuzer dan het al is. Het wordt een enorme test voor de redelijke cultuur. En misschien is het wel de volgende stap in de (lang durende) transitie naar een heel andere (wereld)cultuur.

Misschien ooit in 1968 ingeleid door twee gezworen vijanden die diepgaande invloed hebben gehad op de veranderingen in de media-politiek: William F. Buckley en Gore Vidal. Ik zag gisteravond de documentaire Best of Enemies over hun controversiële debatten bij de presidentsverkiezingen in 1968. Vietnam. Rassensegregatie. Indrukwekkende commentaren op elkaars rechtse en linkse standpunten. Retorisch en vilein, nog niet eerder vertoond op tv en daarmee een onvoorstelbare grote invloed uitoefenend op de kijk van kiezers op de politiek. Beide hebben ook geprobeerd om senator te worden, om wat ze als aanhang meenden te hebben (hoge kijkcijfers) om te zetten in politieke macht. Maar daarin faalden ze. In de media hadden ze succes, maar niet in de politiek. Ze waren zogezegd culturele sterkhouders binnen de symbolische orde van twee tegenover elkaar staande en botsende subculturen, beide leden op hun manier aan de ondergraving van in hun ogen typisch Amerikaanse waarden.

Uiteraard werd deze manier van media bedrijven in de VS zelf en daarbuiten hét format dat anderen overnamen. De tegenstellingen in de media spiegelde de reële tegenstellingen in de maatschappij.

Al zijn de media sindsdien door technologie en professionalisering niet meer te vergelijken met de media van toen, de tegenstellingen die versterking zoeken via media, zijn (tenminste) vele malen groter en ingewikkelder (of hetzelfde en nog vele malen sterker...? ras, economische ongelijkheid, sexe ongelijkheid, milieu...).

Overigens wist ik niet dat Vidal met zijn boek (en film) Myra Breckinridge al in 1968 een soort transgender had gecreëerd, waarmee hij het puriteinse Amerika er flink van langs gaf. Boek wat ik wel een keer wil lezen.

Om niet te vergeten nog een toevoeging over de accountants. Enige tijd terug, een week of twee ofzo, heeft de AFM (?) vastgesteld in een rapport dat de accountancy firma's verrekte weinig vooruitgang boeken in de noodzakelijke verbetering van hun professionele techniek en dienstverlening. Ik moet dat rapport nog ergens vandaan zien te halen en eens doorlezen. Want de accountants roepen (na de schandalen) toch nu al jaren zelf dat ze daar helemaal achter staan en die verbetering zelf ter hand nemen. Is dat roepen misschien de beste manier om je macht te gebruiken om er niet echt mee aan de slag te hoeven gaan? Het lijkt er wel op. Wie heeft die media techniek dan bedacht? Wordt daar systematisch onderzoek naar gedaan?

11 november

De dag na de verkiezing van Trump tot president van de VS heeft de Dow Jones Index een nieuw all time high van 18.807,88 punten gehaald, en wereldwijd zijn de beurzen omhoog gegaan. Op de straten in verschillende steden maken mensen luidruchtig kenbaar dat Trump niet hun president is – vanwege zijn seksistische, racistische en kapitalistische uitlatingen. Er zijn roerige tijden aangebroken – met andere middelen dan in de jaren '70 maar met vergelijkbaar of misschien wel groter explosiegevaar, niet beperkt tot een lokaal gebied. Tegenover de populistische sociale beweging die Trump binnen de republikeinse partij op gang heeft gebracht verenigen zich de tegenstanders.

Leonard Cohen ('Democracy is coming to the USA') wacht de ontwikkelingen niet meer af. Hij overleed gisteren op 82 jarige leeftijd, enkele dagen na de presentatie van zijn laatste cd (You Want It Darker). Need we say more? Weer een individu die met zijn poëzie en muziek de constellatie van de symbolische orde waarmee wij ons in dit tijdgewricht tussen 1950 en 2050 oriënteren in het ons 'omringende', heeft verrijkt – en daarmee ons eigen

uitdrukkingsvermogen ten aanzien van de vele lagen (de tissues die het eeuwig vloeiende absorberen) in de werkelijkheid. Om de simpele reden dat zoveel mensen wereldwijd de muziek en de woorden horen die hij gemaakt heeft (ook als er niets van Cohen wordt afgespeeld) – en zich dan bijvoorbeeld realiseren in welke stemming ze zijn. Woorden en klanken die geluk of troost, melancholie of verlichting brengen omdat mensen dat niet alle mensen dat zelf kunnen. Van Halleluja tot Suzanne, van I'm your Man tot Anthem. Of 'A Thousand Kisses Deep'.

Cohen is één van de stemmen die bijdragen aan wat bij Camus de 'ik kom in opstand, en daarom bestaan wij' – regel is. Wat we doen is in het grote niets absurd maar we kunnen niet anders. En dan kunnen we nog iets moois en deugdzaams voortbrengen ook. Iets wat mensen onderling verbindt, betekenis heeft, zonder ander belang dan het leven zelf dat van begin tot eind geleefd wordt.

15 november

Deel van de gemeenten stopt overgehouden zorggeld in de algemene pot.
Dat kan kennelijk zo maar. Bestuurscultuur.

16 november

Het aantal door ziekenhuizen gemelde calamiteiten in de eerste helft van 2016 is met ruim de helft toegenomen ten opzichte van vorig jaar (cijfers Inspectie GZ): 752. Over het hele jaar verwacht men er 1500 (vorig jaar: 958). Sinds 2009 is het aantal meldingen verdrievoudigd. Druk uitoefenende media (Wet Openbaar Bestuur) zorgen mede voor dit effect.

Ziekenhuizen zijn niet onveiliger geworden (logisch: de calamiteiten waren er altijd al maar werden niet gemeld), 'ze tonen met het melden een toenemende bereidheid om van gemaakte fouten te leren' (ik gok dat daar een strategisch adviseur bij betrokken is geweest om die formulering te vinden...). Maar weten we nu hoe veilig ze zijn?

Als oorzaken worden genoemd de vergrijzing, de technologie en de complexere zorg.

Tegelijk komt het resultaat van een onderzoek uit (Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden CBS en TNO) onder werknemers in de zorg (1,2 miljoen, waarvan 500.000 in ziekenhuizen, 680.000 in verzorging en welzijn, 8 van de 10 vrouw).

Ze ervaren meer dan in andere sectoren een hoge werkdruk, voelen weinig vrijheid om hun werk naar eigen inzicht in te richten. Ze hebben heel veel werk, zegt ruim de helft, 43% zegt dat het 'erg snel' moet en 35% moet 'extra hard werken'.

Ze hebben beperkte autonomie (geen eigen besluiten, kunnen niet zelf het werktempo bepalen). 25% vindt het werk emotioneel veeleisend (dat is twee keer zo hoog als elders).

18 november

Gisteravond in het college A&O voor het eerst het model (nog zonder naam) gepresenteerd voor het 'ontwerpperspectief van 2020'. Daarbij kan verrassend veel Thompson in een nieuw jasje worden gestoken en veel parameters uit Mintzberg, De Sitter, Lean en QRM blijven gewoon bruikbaar – maar op andere 'plekken'. Dit ga ik de komende maanden verder uitwerken en uitproberen bij J en J en bij collega docenten A en H.

Het artikel van Vriens et al (*Virtuous Structures*, 2016) zou eigenlijk in het vak M&F uitgebreid in deze opleiding behandeld moeten worden. Uniek artikel.

Vandaag wordt bekend dat het Meavita proces (zie pagina 89 en 183) over moet omdat op het moment van vonnis een van de betrokken rechters al met pensioen was gegaan (vonnis moet met drie rechters worden ondertekend).

De zorgpremie stijgt volgend jaar niet met 3,5% zoals de minister verwachtte, maar met 8-11%. Laatst offensieve verbetering van de zorgverzekeraars die met de rug tegen de muur staan van het Nationale Zorgplan?

22 november

Er komt nog een paradox bij in de zorg (maar: zie p. 92).

De Consumentenbond heeft uitgezocht dat zorgverzekeraars met zorgverleners contracten sluiten die niet overeenkomen met de met verzekerden afgesloten polissen.

Als daar bijvoorbeeld in staat dat je recht hebt op 20 behandelingen bij de fysiotherapeut kan het goed zijn dat de betreffende zorgverlener er jou maar 10 mag geven omdat de zorgverzekeraar dat in het contract met die zorgverlener heeft vastgelegd. Verweer: zorgkosten in de hand houden.

Maar: dan verkopen verzekeraars aan verzekerden 'gebakken lucht' (als ze toevallig bij de verkeerde zorgverlener met een (gereduceerd) contract terechtkomen) en je betaalt premie voor iets wat je niet krijgt. Hetzelfde schijnt met medicijnen te gebeuren.

Misleiding dus.

Ben benieuwd wie er wat aan gaat doen.

23 november

De asfalt lobby heeft laten uitrekenen dat de economische schade door files jaarlijks rond € 1 miljard bedraagt. Dat het nu de media haalt wil zeggen dat het draagvlak offensief nu ook begonnen en dat er een uitgekende strategie is gemaakt, waarvan al voorbereidende stappen zijn uitgevoerd, om op afzienbare termijn in begrotingen middelen vrij te maken voor wegebouw.

Het is eerder ook gelukt, de betrokkenen weten hoe ze dit spel tot een succes moeten maken, misschien mede omdat een paar grote projecten (zoals A2 bij Maastricht) nu bijna klaar zijn. Vreemd daaraan is dat niet verwacht kan worden dat een soortgelijke zorglobby de economische schade door filevorming in de zorg (wachlijsten) adresseert en tot een soortgelijk vrijmaken van extra middelen weet te komen.

De Dow Jones is voor het eerst in de beursgeschiedenis door de 19.000 puntengrens heen gegaan. Ook de Engelse beurs groeit na de Brexit. Europese beurzen blijven gelijk.

De wet die het zakelijk verkeer met ZZP'ers moet regelen is in de wacht gezet. Zowel ZZP'ers als werkgevers vonden er teveel complexe kanten aan zitten. En pleiten voor vereenvoudiging van de regels. Bureaucratie verminderen door meer onuitvoerbare regels?

24 november

De strijd om de retailwereldhegemonie gaat een volgende fase in.

Met het oog op de (snelst groeiende) Chinese markt gaat Wall Mart een strategische alliantie aan met JD.com (marktaandeel e-commerce van 35%) en datzelfde doet Amazon met Alibaba (marktaandeel 58%).

Via deze technologische platforms met achterliggende financiële, logistieke en productieketens kunnen chinese consumenten nu ook artikelen in de VS en Engeland bestellen. En kunnen op termijn (Alibaba is recent ook in Europa actief geworden) ook mensen uit de VS en Europa bij die platforms goederen bestellen.

Dat zijn immense concurrenten voor retailers als AholdDelhaize, want ze zijn een paar maatjes groter dan wat wij hier gewend zijn.

Waarom interesseert deze ontwikkeling mij?

Het is materiaal dat ik nodig heb bij het uitschrijven van het model van structuuranalyse en –ontwerp nà het tussenschuiven van technologische platforms waarmee klanten aan leveranciers, of zorgverzekerden aan zorgverleners, of verzekerden aan verzekeraars, of belastingplichtigen aan de belastingdienst gekoppeld kunnen worden. Wat er aan organisatie nog vóór zo'n platform en na zo'n platform zit (logistiek, administratief, service of goed, transport, productie, retourzendingen en wat niet al meer) is nog object van structuuranalyse en –ontwerp. Het technologisch platform vervangt ineens, maar dat is een aanname, een reeds langer inefficiënte (dus functie- of bewerkingsgerichte) productie- en besturingsstructuur die men maar niet klantgericht en lean weet te krijgen, ondanks talloze experimenten en procesverbeteringen.

Dat gebeurt pas wanneer de winstmarges echt superdun aan het worden zijn en de vraag van overleven geen abstracte vraag meer is, maar een hier en nu kwestie.

In de tijd van verscherpte politieke en religieuze tegenstellingen verdwijnt het terrein voor dialoog en min of meer niet gewelddadige uiteenzetting dat tussen de extreme fundamentele posities ligt. Dat betekent dat fundamentalisten steeds directer en onverbloemder spreken en tegenover elkaar positie kiezen. Omdat hun eigen basis in het geding is. Althans zo voelen ze dat. De tegenstander is niet meer aanspreekbaar of er wordt teruggekeerd van de gedachte dat je met de tegenpartij in gesprek moet zijn en blijven.

Ik zag een volkomen onzinnige conservatief Amerikaanse productie *Why are we in Decline – Cultural Marxism*. Met o.a. een hoofdrol voor Pat Buchanan. Alle traditionele Amerikaanse waarden (de identiteit, de middenklasse, het gezin, het individu, de hetero sexualiteit, de blanke, het kapitalisme, het geloof en de vrijheid) zijn volgens deze documentaire op slinkse wijze geërodeerd door het cultureel marxisme (is een collectivisme waarin de staat de hoofdrol opeist).

De lijn loopt van Marx via Gramsci naar de Frankfurt School (die zelfs naar New York kwam) en die heeft op alle fronten mensen cultureel misleid over wat werkelijke waarden zijn. Lust kwam in plaats van liefde, zelfrealisatie in plaats van geloof, ondergraving van de autoriteit en ga zo maar door. Soms met voice overs bij foto's van mensen als Horkheimer, soms met opnames van bijvoorbeeld wat Lukacs zegt etc. En allemaal versterkt door Hollywood die volgens formats waarin die waarden (die God en de constitutie zo bedoeld hebben) stuk voor stuk ondermijnd zijn.

Met een schijnbare kennis van zaken worden de al misleide mensen nogmaals misleid. Maar met de goede bedoeling dat ze weer gaan inzien wat echt onderscheidend is aan de VS. 'Hier rijden we rechts en in Europa links', heet het zelfs op het eind van de documentaire, zò verschillend zijn Amerikanen. Geen idee uit welk jaar dit komt, maar dat het bestaat en gemaakt kan worden is toch wel tenenkrommend.

'Trump is Buchanan with better timing' zag ik al ergens langskomen. Uiteraard is B voor Trump. Hij is zelf rond 2000 twee keer in de race geweest voor de republikeinse nominatie.

Ziekenhuizen raken dagelijks vertrouwelijke patiëntgegevens kwijt. Door allerlei oorzaken: van klunzigheid (bijvoorbeeld iemand neemt ze tegen de regels in mee naar huis op een usb stick) tot veiligheidslekken in de systemen (waardoor hackers erbij kunnen). Wat doen anderen met die gegevens? Bijvoorbeeld hackers? Die krijgen € 0,03 tot € 2,42 per dossier. Creditcardnummers zijn € 4 à 5 waard. Maar die kunnen geblokkeerd worden. Medische dossiers blijven langer waarde houden.

25 november

Ziekenhuizen (Zuyderland – voorheen Atrium Orbis; AMC) stellen operaties uit omdat de bedden vol zijn met patiënten die eigenlijk naar ('n verpleeg)huis kunnen, maar daar niet

terecht kunnen omdat daar plaatsen of mantelzorg ontbreekt. Wanneer werd dit voor het eerst gesignaleerd in deze Kroniek?

Er is een doorstroomprobleem waardoor aan de voorkant de wachtlijsten langer (zullen) worden.

Vandaag ontvangt minister Schippers (Volksgezondheid) een lijst van 1366 'niet-doen-verrichtingen' die door artsen zelf (koepel van acht academische ziekenhuizen, NFU) is opgesteld. Van deze verrichtingen is niet wetenschappelijk is bewezen dat ze effect hebben, daarom kunnen ze overgeslagen worden. Een derde van de verrichtingen gaat om diagnostiek, veertig procent om medicatie.

Voorbeelden zijn een kijkonderzoek bij knieklachten en te zware medicijnen bij patiënten met longziekte COPD.

Veel zinloze behandelingen worden gedaan omdat artsen ze nu eenmaal ooit hebben geleerd, omdat collega's het ook doen of omdat patiënten erop aandringen.

In de databank voor medisch specialisten is sinds deze week de waarschuwing opgenomen dat in de gevallen die op de lijst staan terughoudendheid vaak de beste optie is. Doel:

terugdringen van zorgkosten. *Drie jaar* geleden had Schippers aan de zorg zelf om ideeën gevraagd over hoe dat zou kunnen. De zorgkosten bedroegen vorig jaar ruim 95 miljard. Dat is veertig procent meer dan tien jaar geleden. Bron NOS/VK.

Hoe zouden we te weten kunnen komen wat het totale aantal in de databank voor medisch specialisten opgenomen verrichtingen is. Dan zegt dat cijfer van 1366 iets meer. Kan goed zijn dat dit slechts 1% van het totaal is.

Al eerder deze week kwam naar buiten dat het in de bouw extreem goed gaat (groei van 10%), elders in Europa is dat een stuk lager (zelfs maar 1%). Alleen in de weg- en waterbouw is er nog steeds krimp. Zou daar het asfalt initiatief eerder deze week mee te maken hebben? En wellicht ook het bericht dat door het inklinken van de bodem tot 2050 heel wat infrastructuur in de problemen komt, waarvoor miljarden nodig zijn?

Of wisten al die lobbyisten al langer dat het kabinet vandaag een meevaller van € 4,3 miljard naar buiten zou brengen en hebben een boel belanghebbenden hun casus al voorgelegd ter financiering uit die extra pot? Het kabinet geeft tot nog toe alleen aan dat een deel ervan naar verhoging van ambtenarensalarissen gaat. Een deel gaat naar Defensie. Dan heb je energie, landbouw (de slechte prijzen voor varkensboeren en de financiële nood in die sector), de zorg en het onderwijs en heel veel kleine (voorlichtings)projecten die je aanjaag premies kunt geven. Wordt vervolgd.

Want volgende week neem ik aan dat de TK ook openbaar zal debatteren over die meevaller en waar die aan te besteden. Uiteraard ook allang intern voorgekookt, en belangen van verschillende partijen representerend die nu de coalitie vormen of dat na 15 maart zouden kunnen gaan vormen. Stuk voor stuk willen die partijen voor de verkiezingen kunnen laten zien dat het op de portemonnee passen door hen namens ons vruchtbaar is geweest.

Martin Jay heeft begin dit jaar een nieuw boek laten verschijnen: *Reason After the Eclips*. Van Marx tot Habermas herzien...misschien maar eens inkijken ergens. Benieuwd of de combinatie empathische ervaring en rede, mimesis en opstand uit mijn laatste hoofdstuk daarin nog op enigerlei wijze – na Habermas' communicatieve paradigma – aan bod komt. Bij toeval ontdekt dat Karl Jaspers – samen met Schuman – in 1959 de tweede winnaar (prijs ingesteld in 1958) van de Erasmusprijs was (die dit jaar overigens naar A.S. Byatt gaat).

Vandaag serieus kunnen werken aan Strikwerda's *Organization Design in the 21st Century: from structure follows strategy to process follows proposition* (2012). Ik lees het nu wel heel anders dan in 2012 toen ik dit typoscript voor het eerst in handen kreeg. En waar ik toen niks over vermeld heb in deze kroniek 2012-2017.

3 december

Dat Fidel Castro inmiddels overleden is, zij vermeld, maar is geschiedenis.

Huisartsenvereniging protesteert tegen protocollitis bij Inspectie en andere toezichthoudende organen in de medische zorg. Zij bespeuren onder hun leden de reflex om door die druk het protocol en niet hun eigen kennis en ervaring te gebruiken bij diagnose en therapie. Ter vermijding van...

Gemeenten zeggen geld tekort te komen voor de alsmaar groeiende vraag naar Jeugdzorg. Ik kan me daar iets bij voorstellen, afgaande op een ervaring in de trein afgelopen donderdagavond, na het college in Utrecht. Twee jonge twintigers stappen in Driebergen in en zetten op luide toon een goed gesprek voort vanuit de antroposofische avond die ze die avond hebben bijgewoond. Hij is druk en praat hard, zij is intelligent in hem spiegelen en dan iets toevoegen waardoor hij weer iets meer moet vertellen, maar ook iets verder moet kijken. Omzittenden zijn verbaasd over de openheid – werkelijk niets was privé in de openbare ruimte – en over het volledig stil krijgen (lees domineren) van alle andere gesprekken. Je kreeg niet eens de kans om er niet naar te luisteren. Maar geen van beide had in de gaten dat hun gesprek wel eens anderen zou kunnen storen.

Beide zochten naar balans in hun innerlijk en uiterlijk. Naast de antroposofie kwamen rozenkruisers, theosofie (geestziel) en veritas bijeenkomsten langs, een aaneenschakeling van bijeenkomsten waaraan ze allebei deelnamen, kennelijk, met namen en rugnummers van anderen die daar aan mee deden, hun postuur en hun uitspraken. De jonge man die driftig en niet on-intelligent praatte, had kennelijk tijdens die bijeenkomsten regelmatig driftbuien over anderen heen gestort. Maar nu snapte hij waarom: Janneke. Die had zich in zijn leven gedrongen en nam de ruimte weg om alleen te zijn en zich af te schermen voor prikkels. We kregen het allemaal mee.

De mevrouw tegenover mij was met haar mobiel bezig en die maakte af en toe geluiden. Wat het mannetje de kribbige opmerking ontlokte of ze er niet mee kon stoppen, omdat het hem in zijn gesprek stoorde. Volkomen terecht repliceerde zij: als jij stopt met zo hard praten. Hij probeerde nog: bent u dan niet geïnteresseerd in een wijs gesprek? Maar dat liet zij terecht langs zich heengaan.

Lichamelijk en geestelijk waren deze jonge mensen volledig opgesloten in zichzelf, in het uitdijende zelf; wat je hoorde was enkel ego, mét een antenne voor wat degene wiens aandacht je wilde hebben van de woordkeuze vond ('open', 'direct', lichaam en geest, gevoel en emotie). Kennelijk was al die nadruk nodig om aan dat gevang te ontsnappen.

Nog even dacht je dat het improvisatietheater in de trein zou blijken te zijn. Maar helaas. Het was allemaal echt. Tot en met wederzijdse confidenties, luid uitgesproken, die vervolgens wel een 'niet met andere delen' status kregen. Onbegrijpelijk. Existentialisme revisited, maar dan in de neuro-ritalinfase van de maatschappelijke ontwikkeling. Opnieuw een genadeloze inkeer naar de chaos van binnen, met zoveel meer therapieën en mogelijke diagnoses dan in 1900.

Tot aan neurofeedback toe. Hebben ze geprobeerd, respectievelijk gaan ze allemaal proberen. Inclusief alle soelaas biedende godsdiensten. Want ik geloof dat zij (intelligenter, zwijgender) dat aan een seminarie in Duitsland ging studeren.

Premie Renzi's beleid wordt morgen aan een referendum onderworpen in Italië. De vooruitzichten zijn slecht voor hem. Daarom waren de beurzen gisteren alweer flink onrustig.

Geen Renzi beleid betekent dat de kans toeneemt dat enkele banken in Italië nu echt gaan omvallen (daaronder de oudste Monti dei Paschi, nog steeds).

In 2012 liet ik Harry Jansens *Triptiek van de tijd* (zie boven, p. 18) nog liggen. Ik had al zoveel werk voor ogen. Nu heb ik het boek aangeschaft. Want *Schrijvend leven* moet alleen nog naar een website gebracht worden en worden voorzien van beeldmateriaal. Een klus op zich waar ik mee verder ga als ik klaar ben met de colleges A&O.

Bladerend in Jansen zie ik dat de geschiedfilosofie weer blijkt te leven. Zoals Frank Ankersmit in het voorwoord van dat boek schrijft. Centrale categorie: ervaring. Verbaast me niks. Waarom zou ik er anders weer bij zijn uitgekomen?

Jansen zelf doet aan geschiedtheorie en legt uit wat daar anno 2010 onder verstaan wordt. Ik ben er blij mee.

Ten eerste dat ik het boek toen niet heb gekocht, omdat ik me dan niet zo onthand had gevoeld over het einde van de geschiedfilosofie (althans volgens Luhmann). Dat dwong mij om dieper te gaan zoeken naar de positie die ik inneem.

Ten tweede omdat de categorieën die Jansen biedt mijn eigen verzamelwoede al binnen kaders (politiek-institutioneel interpreterend/hermeneutiek; maatschappij explorerend/positivisme; cultureel representerend/narrativisme) zou hebben gebracht.

Ten derde omdat ik nu achteraf alsnog kan gaan proberen of de lijnen die Jansen uitzet ook van toepassing zijn op wat ik heb uitgezocht. Mooi vooruitzicht voor komend jaar.

5 december

Renzi heeft in Italië het referendum verloren en treedt af. Het regionalisme wint.

In Oostenrijk wint de linkse presidentskandidaat. Dat is een meevaller.

Drie jaar na de lancering van de smartwatch (zie p. 113) lijkt de markt alweer in te zakken. Apple verkoopt er nog maar 1 miljoen in het 3^e kwartaal, tegenover 4 miljoen in hetzelfde kwartaal vorig jaar. Garmin groeit nog wel van 100 naar 500.000. Ze bieden te weinig gadget voor teveel geld, zeggen deskundigen. Wachten we met zijn allen op de HoLolens van Microsoft of Google Glass met talloze functies voor de fysieke en de virtuele wereld samen? Prompt kreeg ik via de email een aanbieding: smartwatch van € 249,95 voor € 39,95.

Jan Terlouw (85) heeft vorige week woensdag bij DWDD in 8 minuten Nederland toegesproken op een manier die zelden voorkomt. Vanuit de metafoor van 'het touwtje uit de brievenbus' aan begin en eind, legde hij in alle simpelheid twee met elkaar verweven ingewikkelde kwesties uit: het behoud van de planeet en het werk aan vertrouwen tussen burgers onderling en tussen burgers en politici. Ten behoeve van de toekomst van de jeugd, van allen die nog na ons komen.

Niemand kan meer om deze boodschap heen.

Dus hebben velen in columns en praatprogramma's al laten weten wat ze van zijn boodschap vinden. Dat versterkt toch alleen maar de historische betekenis van wat hij te vertellen had.

De 21^e eeuw. Voor en na de toespraak van JT.

6 december

Toeval of geen toeval: ik neem Fromm's *Revolutie van de hoop* (1968) ter hand en blader deze bijdrage aan het culturele marxisme (zie boven) weer eens door. Merkwaardige ervaring toch wel. Fromm schreef het boek toentertijd als een bijdrage aan de presidentscampagne van Eugene McCarthy, die verloor van Nixon. Een boek vol van: 'op een beslissend keerpunt in de geschiedenis', van oorlog en vrede (Vietnam), van geest die vecht voor vrijheid, te midden van een dan nog onbegrepen, want pas beginnende, digitaal-technologische revolutie

(Brzezinsky's 'technotronic society' in een artikel uit '68 in *Encounter*; naast Ellul en Mumford), van de zelfontwikkeling (en de rol van psychologie) als voorwaarde voor maatschappelijke ontwikkeling, tot aan gissingen over de samenleving van 2000 en de op handen zijnde spirituele fase toe.
Gissingen en Vergissingen.

Waar zitten zulke teksten in de symbolische orde? Wat bepaalt hun gebruik, hun doorwerking en eventueel hergebruik? En voor hoe lang spreken zulke woorden nog tot de (dialectische) verbeelding?

Heeft anno 2016, als de linkse politiek haar dragend subject, de witte (midden) klasse van mensen met vaste banen en gegarandeerde zorg, onderwijs en pensioen, kwijt is en rechtse politici van het vacuum in de symbolische orde en de verwarring gebruik maken dat mensen in hun steeds eenvoudiger oplossingen gaan geloven? Er Europa breed sprake is van een neo-conservatieve revolutie, zoals je je die 50 jaar geleden niet kon voorstellen? Maar los van de inhoud, uit dezelfde fenomenen bestaat: protesterende mensen die iets te winnen hebben? Zou het zo kunnen zijn dat juist de digitale technologie die we nu in lichamen aan het inbouwen (Stiegler: l'exosomatisation) zijn, in steeds meer apparaten aanwezig is (the internet of things) en in alle andere communicatie media die gebruikt worden (waarmee alles ter plekke kan worden vastgelegd en gecommuniceerd met wie dan ook en waar dan ook) deze neo-conservatieve revolutie deels helpt en deels ook weer begrenst?

Gelukkig hoef ik deze week geen college A&O te geven en kan ik rustig in allerlei bronnen grasduinen. Ondertussen probeer ik ook een beeld te krijgen van de vorm en de werking van de Schrijvend leven-website. Moet je bijvoorbeeld op basis van de index en de infographics door de pagina's kunnen bladeren? Welke beelden, statisch en dynamisch, vergezellen elk hoofdstuk of voeg ik nog toe aan passages in de hoofdstukken?

7 december

Vandaag verschijnt het alweer vierde boek van Leike van Oss en Jaap van 't Hek, dit keer heet het *ONomkeerbaar* (na *ONveranderbaar*; *ONDertussen*; *ONderweg*). Die twee zijn goed bezig, ik ben benieuwd wat het dit keer is geworden.

Maar, gisteravond kreeg ik nog een flinke les van Stefan Zweig, *De wereld van gisteren* (oorspr. 1942), p. 310, 311.

Hij reflecteert daar op het onverwacht grote succes van zijn schrijven – totdat Hitler de boeken verbiedt. Daarin zie je tegelijk het gekke aan zijn karakter. Want Hitler mag dan in het Duitstalige gebied effectief het lezen van Zweig verbieden, hij is internationaal al de meest vertaalde auteur, dus wordt hij overal dar buiten nog steeds veel gelezen. Bovendien worden zijn theaterstukken opgevoerd en zijn biografieën, novellen en romans verfilmd. Maar kennelijk compenseert dat onvoldoende.

Wat is de les uit Zweig:

'() zodra de eerste versie van een boek in het net geschreven is, begint voor mij het eigenlijke werk, dat van condenseren en componeren, een werk waarvan ik van versie tot versie niet genoeg kan krijgen. Het bestaat uit het voortdurend overboord gooien van ballast, een voortdurend verhelderen en concentreren van de innerlijke opbouw; terwijl de meeste anderen er niet toe kunnen besluiten iets wat ze weten te verzwijgen, en met een zekere verliefdheid zichzelf meer en diepgaander dan ze eigenlijk zijn willen laten zien in elke gelukke regel, stel ik er een eer in altijd meer te weten dan naar buiten blijkt'.

Want hij is zelf een ongeduldige lezer, vindt negentiende van de boeken die hij in handen krijgt te breedspakig en zou het liefst redacteur zijn van alle klassiekers in de wereldliteratuur (van Homerus tot Balzac en van Dostojevski tot *de Toverberg*) en die ontdoen van overbodige

beschrijvingen, babbelachtige dialogen en onnodige bijfiguren. Dat project heeft hij zelfs meermalen aan uitgevers aangeboden.

Met grondige inkortingen 'zouden al die werken die het tijdgebundene duidelijk overstijgen weer een levende uitwerking in onze tijd kunnen hebben' (idem, p. 310).

De lezer Zweig wil een meeslepend tempo in boeken, meestal vindt hij die niet. De schrijver Zweig is daarom waakzaam tegenover alles wat teveel is. 'Weglaten is eigenlijk het deel van mijn werk waar ik het meest van houdt' (idem, p. 311).

Maar wat zouden de auteurs van de klassiekers waarin Zweig zo graag wil wieden, in teksten van Zweig zelf gaan wieden? Want hij kan er wat van, aan wijldlopigheid vanuit zijn manier van in de wereld staan geen gebrek.

Zucht.

Voor mij mogen de zinnen best op een intelligente manier in de buurt komen van dat wat zich niet laat zeggen. Een door mij gewaardeerde auteur probeert dat op een goede manier en geeft zo de lezers iets mee aan voorstellingsvermogen. Dat is iets anders dan een rekensom.

Als schrijver faal ik, gezien vanuit Zweigs normen, hopeloos. Uiteraard.

Maar ik zal zijn omarming van de schrijfkunst als kunst van het weglaten, waarin hij zelf zijn grootste geluk vindt, zeker ter harte nemen bij het schrappen in mijn eigen hoofdstukken voordat ze op de schrijvend leven website terecht komen.

Omdat ik geen schrijver ben, maar wel schrijf, gelden de strenge normen van Zweig niet. Die lijkt ook in voortdurende vriendschappelijke competitie met al die andere levende en dode auteurs. Wat moet hij dan niet gevonden hebben van Martin du Gard's *Thibaults*? Dat is juist mooi door zijn onovertroffen wijldlopigheid, net als Zola.

Martin du Gard is zijn vriend, zoals al die andere beroemdheden die zijn vriend willen zijn).

Strijdt hij eigenlijk om de topositie in het bovenationale, Europees-zijn?

Ik geloof niet dat hij en ik vrienden zouden kunnen zijn.

9 december

De ECB gaat na maart 2017 in een lager tempo door met het opkopen van schuldpapier (staatsobligaties, bedrijfsobligaties, gedekte leningen en hypotheke). Banken en beleggers ruilen hun schuldpapieren in en de ECB hoopt dat dat geld dan via leningen, kredieten en hypotheke terugvloeit in de economie. Maar dat valt nog tegen: de inflatie zou richting 2% omhoog moeten gaan om de economie aan te zwengelen, maar dat medicijn werkt niet helemaal en heeft bijwerkingen. Daarom zijn de noordelijke landen tegen voortzetting en de zuidelijke landen (waar banken nog in de financiële problemen zitten, dus veel baat hebben bij het opkoopprogramma) ervoor.

Het compromis: vanaf april wordt maandelijks nog maar voor € 60 miljard opgekocht, tot dan is dat € 80 miljard per maand. De rente blijft voorlopig gehandhaafd op nul procent.

Sinds de start van de regeling in maart 2015 zal tot en met eind 2017 in totaal € 2.350 miljard in de economie gepompt zijn.

Wat zijn de bijwerkingen?

'De miljarden creëren zeepbellen en bubbels op de beurs en de huizenmarkt, verpesten de rentemarkt en de echte prijs van geld en brengt pensioenfondsen in de problemen. Driekwart van het geld klotst eigenlijk ongebruikt rond in de eurozone. Er is te weinig vraag naar krediet en bedrijven investeren niet. De meeste miljarden vloeiden naar de aandelen- en obligatiemarkten.'

Een week geleden besloot het kabinet dat NL in 2050 geheel vrij van CO2 uitstoot zal zijn. Uit de energiewet wordt de verplichting geschrapt om huizen aan te sluiten op het aardgasnetwerk. Daarmee komt een eind aan het tijdperk sinds 1959 dat NL warmte, comfort en rijkdom (tot nu toe ruim € 265 miljard) bracht.

De Energie agenda voorziet in de geleidelijke vervanging van fossiele door andere energiebronnen: restwarmte, geothermie, windmolens, zonne-energie. Een nieuwe revolutie, want ook nog eens al die aardgasleidingen moeten vervangen worden. Een investering van minstens € 10 miljard per jaar, schat McKinsey.

Disruptieve innovatie in de foodretail: Amazon Go. In vier jaar tijd ontwikkeld.

Niet Walmart of AholdDelhaize maar Amazon ontwricht van buiten af de supermarkt. En het betalingsverkeer erachter. En het assortimentsbeheer, de merchandising en de personalisering – dankzij winkels vol met sensoren en artificiële intelligentie (computer vision deep learning algorithms and sensor fusion): Just Walk Out Technology.

Dat is vergelijkbare technologie als waarmee Tesla en Google in de automotive voor een disruptie zorgen. Traditionele supermarkten kunnen wel ophouden met quickscan- en zelfscantoepassingen, met QR-code voor mobiel betalen.

Van de webwinkel gaat Amazon naar de fysieke gemakswinkel dichtbij klanten. Je loopt er via dezelfde poortjes als op de stations binnen, toont de Amazon Go app op je mobiel, haalt wat je wilt hebben (of zet het terug als je je bedenkt) en gaat er weer via de poortjes uit. Je Amazon account wordt automatisch bijgewerkt en je krijgt je rekening direct op je app te zien. Geen wachten meer bij de kassa's (ook geen kassapersoneel meer - het wordt een jobkiller want de winkels blijven uiteraard niet tot food beperkt). Een filmpje op youtube laat het allemaal zien. No lines. No checkout. De eerste winkel opent begin 2017 in Seattle, Washington.

Het is wachten op de overname van een grote winkelketen door Amazon.

Voor het college A&O over disruptieve innovatie in de zorg (Christensen) een aanvulling.

Kun je ook zorginstellingen 'Go' maken? Vast wel.

In het winkelen is er veel meer aan de gang.

Starbucks (opgericht in 1987; 13.000 vestigingen in de VS en 10.000 in 70 landen erbuiten) heeft ook al een systeem om het wachten bij de kassa te verminderen: een kwart van de klanten maakt gebruik van een app waarmee betalingen automatisch verlopen. En zo zijn er uiteraard al talloze andere vernieuwingen aan de gang van fysiek winkelen naar e-shoppen en van e-shoppen weer naar fysiek winkelen (in slimme winkelstraten die door middel van beacons – sensoren – klanten volgen en ze op aanbiedingen etc. of op de koffie die bij Starbucks klaar staat, attenderen).

Komt er een overkoepelend Denkinstituut? (besmette naam gezien de gelijknamige politieke partij)

Van Jos Kessels kreeg ik een uitnodiging om op 20 januari mee te praten over de oprichting van een onafhankelijke Denkhuis waar iedereen terecht kan voor gepaste reflectie- en dialoogvoering in allerlei sectoren, van gemakkelijke tot de meest moeilijke en taaie vraagstukken. Een platform waarin de begeleiders van denkprocessen – ongeacht de hoek van waaruit ze werken: nadruk op affectieve of persoonlijke element, wel of geen gebruik maken van kunstzinnigheid en verbeelding, werkend vanuit een systemisch model etc.

Het is een initiatief van hem en Kees Kraaijeveld van de Argumentenfabriek.

Ik weet nog niet zo goed wat ze nou precies willen, denkadviseurs die denkprocessen kunnen organiseren bijeenbrengen en samen zichtbaar laten zijn als 'merk' én bevordering van de 'sunaisthesis', de gezamenlijke beschouwing van het goede. Waarbij de uitnodiging zich

beperkt tot niet goed functionerende democratische processen (sympathiek), maar er zijn volgens mij nog wel meer gebieden dan die (denk aan participatie in het ontwerp van nieuwe structuren in organisaties, gegeven de technologische ontwikkelingen).

Peter van Straaten is overleden. De man die de zelfspot over al ons gedoe met elkaar tot een briljante tekeninghoogte wist te brengen. De Carmiggelt van het potlood. Hmm, had hij niet ook ooit, net als Carmiggelt, een relatie met Renate Rubinstein? Of gooi ik nu teveel op één hoop?

Eerder deze week ging ook de acteur die Manuel speelde in *Fawlty Towers* dood.

De week wordt afgesloten met de hoogste beurskoers van dit jaar (469). Ook in Wall Street (Dow Jones 19.756). De olieprijs staat op 54,30.

Stom toeval (ik zat op de Philosophie heute videos van de Zwitserse tv te kijken) brengt mij bij het werk van de Duitse socioloog en sociaal filosoof Hartmut Rosa. Bekend van een wat ouder boek uit 2010 *Alienation and Acceleration* (later in het Duits en ook in NL dit jaar verschenen) en zijn nieuwste *Resonanz* over hoe wij ons tegenover de wereld verhouden.

Allerlei commentaren over dat werk gelezen en videos van optredens bekeken en beluisterd. Enkele vreugdevolle parallellen ontdekt.

Empathische ervaring is een vorm van resonantie. Dat is een fysisch verschijnsel: de klank van de ene stemvork kan die van een andere stemvork activeren. Rosa gebruikt het begrip niet als iets wat een identieke reactie moet oproepen, maar meer sociologisch en filosofisch als wat er in verbindingen kan gebeuren. De logica van dynamische stabilisering (in politiek, economie, wetenschap, in kunst en literatuur), een einde groei maatschappij – kortom verwantschap met wat ik zelf zoek respectievelijk gedaan heb. Zelfs komt het woord mimesis voorbij (ongeveer op 22'.30") in zijn lezing voor de universiteit Oldenburg in november 2015. En op 40' constateert hij dat onze culturele zelfwaardering veranderd is. Hoe ver staat dat af van (her)structurering van culturele ervaring? vraag ik me af. Dus kopen en lezen.

13 december

Op de honderdste geboortedag van mijn moeder komt het CPB in zijn Decemberraming met het bericht naar buiten dat Nederland de economische crisis helemaal te boven is.

De economische groei zet door, de werkloosheid daalt en de koopkracht stijgt.

2016 wordt een bijzonder hersteljaar genoemd. De productie per hoofd van de bevolking is terug op het niveau van 2008.

Huishoudens besteden meer geld, de lonen stijgen, meer mensen hebben een baan en minder mensen zijn werkloos (gemiddeld 475.000, bijzonder sterk gedaald).

Sterke groei op de huizenmarkt (en bijgevolg in de woninginrichting etc.), oplopende inflatie, stijgende olieprijs (nu al 55, was 111 in 2012!; AEX op 473).

De begroting is volgend jaar voor het eerst in negen jaar van tekorten in evenwicht (dit jaar loopt het tekort al terug naar 0,5%. De staatsschuld zakt in 2017 voor het eerst sinds 2010 onder de Maastrichtnorm van 60% van het bbp.

Risico's: beleidonzekerheid in NL en moeizaam herstel van Eurogebied.

(Bron NOS + pdf CPB Policy Brief 2016/15).

Goed dat aan Bas Heijne de PC Hooftprijs is toegekend. Kwaliteitsbeschouwer in de beste traditie waarin ook Hofland en Menno ter Braak stonden.

18 december

Het tumult van de tijd van Julian Barnes (2016).

Literatuur gemaakt van het leven van Dmitri Dmitriëvitsj Sjostakovitsj. Of hoe je dat ook schrijft, ik kijk het nog na. Zo'n verrekt mooi geschreven roman. Opnieuw (eerder van *Alsof het voorbij is*)

Muziek componeren onder het Sovjet regime, de terreur ondergaan van de Macht van Jossip Stalin, toevallig scheppend subject zijn onder totalitaire verhoudingen.

Noch de Geschiedenis, als een stroom objectieve feiten, noch de Existentie, de individuele keuzen en beslissingen van de protagonist met al zijn bijzondere karaktertrekken, geven een voldoende logische verklaring.

Daar tussen in geeft Barnes de woorden aan het woordeloze en het onverklaarbare.

Over moedig én laf zijn tegelijk, teruggetrokken én op de voorgrond, meeloper en opstandige. Prachtig.

Op dezelfde wijze als Sjostakovitsj het zelf met zijn muziek zegt? Speelt met de ironie, zoals Sjostakovitsj snerpende ironie in zijn stukken liet horen. En voor de rest probeert te zwijgen. Maar gewillig voorleest wat anderen namens hem te zeggen hebben bij officiële gelegenheden en als 'auteur' van gezaghebbende stukken over muziek, die hij vaak niet eens las maar alleen zijn naam onder zette.

Allemaal regels om duidelijk te laten blijven dat kunst van het volk is. En kunstenaars de ingenieurs van de ziel waren. Daar geloofde hij helemaal niet in.

Laat de Macht de woorden, want woorden kunnen de muziek niet bezoedelen. De muziek overstijgt de woorden: dat is haar doel, en haar grootsheid (74).

'De wolf kan niet spreken over de angst van de schapen' zoals het heet (82).

Hij dacht wel eens dat er van alles een andere versie bestond (166).

Ach, kon ik maar iets van zo'n schrijver zijn. Zonder verstoken te zijn van de ervaring van het lezen zelf.

Maar nu naar iets anders: afgelopen woensdag uitgebreid met Henriëtte gepraat over het boek van haar man, Hans Keijzer: *Walking the Perspectivity Path*. Geschreven in het laatste jaar van zijn dood. En een in mijn ogen uniek boek dat ik graag help mede onder de aandacht te brengen van mensen in soortgelijke specialistische functies die nog moeten ontdekken wat ze aan zelftransformatie nog te voltrekken hebben voordat ze de oplossingsruimte voor problemen in complexe systemen kunnen oprekken.

Ik ben nog aan het proberen om er een afzonderlijke bespreking van te maken. Ik heb er nu twee versies van liggen en wil nog een derde proberen.

Daarna gaan we met een aantal mensen om de tafel (ook van de Perspectivity Foundation) om een virale of andere strategie te bedenken voor het boek.

Het besef dat ik over minder dan veertien dagen ophoud met het schrijven van deze kroniek, is enigszins onwerkelijk. Bij alles wat langskomt maak ik eigenlijk meteen een imaginaire aantekening voor deze kroniek, soms maak ik een krabbel op een of ander blaadje. Hoe ga ik dat afleren? Niet, denk ik.

Een stopstrategie is een paar dagen weg met slechts een rugzak en een ov kaart. Dinsdag tot donderdag in een houten huisje langs het Twentekanaal in de buurt van Almen. Lopen vanaf station Zutphen (als ik daar tijd genoeg voor heb) of vanaf Lochem (de helft korter). Met het boek *Resonanz* van Rosa in de rugzak en verder niks. Lopend lijf en hoofd leeg maken, ruimte creëren voor de overschakeling van de drukke collegeperiode naar de volgende *Schrijvend leven* periode.

Wat moet daarin worden gedaan? Het ontwerpen van de website, van de infographics, van het bijbehorende beeldmateriaal en van wat allemaal niet meer. Totdat in mei weer de volgende reeks colleges A&O begint, maar dat is er dan maar één per week.

In de tussentijd wil ik ook nog proberen een verkenning uit te schrijven over wat ik maar even het gecombineerde structuur/technologie vraagstuk noem en de daarbij passende cybernetische benadering in termen van variabelen en parameters. Met een centrale rol voor het concept informatiepositie van organisaties.

Nieuwe variabele Kwaliteit van de informatiepositie?

En tijd vinden om eindelijk Isaac Deutschers biografie van Stalin eens te gaan lezen. Staat al sinds 1975 in mijn kast en houd ik met enige regelmaat doorbladerend in handen. Maar na Barnes' boek moet ik dit toch echt eens lezen.

19 december

Uit een onderzoek van het Europees Parlement blijkt dat politici en ambtenaren al sinds 2005 op de hoogte waren van de sjoemelsoftware. Het EU Industrie departement en het Milieu departement respectievelijk de EU politici kwamen in het geheim overeen dat ze tot 2017 niets zouden doen met die kennis. Ter bescherming van de Europese auto industrie. Ten koste van hoeveel (onberekenbare) milieu en gezondheidsrisico's respectievelijk -schade? Voor welke termijn?

20 december, 'de Burcht' tussen Groot Dochteren en Klein Dochteren (gld).

De gedachten laten lopen zodat ze de tijd hebben om hun eigen plaats te zoeken.

Dacht ik, terwijl ik rechtdoor langs het kanaal liep, in de kou bij laag hangende mist.

En: van systeem naar existentie, van de wet van vereiste variëteit naar 'Resonanz' – ben ik ook steeds maar bezig met me te oriënteren omdat ik zoveel angst voor het onbekende heb?

En tegelijk zo gefascineerd ben door dat onbekende?

Ik denk dat ik daar bevestigend op moet antwoorden.

Die permanente behoefte om door middel van literatuur, sociologie, filosofie, veranderingkunde, geschiedenis (en toekomst) me uiteen te zetten met dat onbekende is een inwendige en uitwendige strijd om de best passende (meest de angst reducerende) oriëntering te vinden.

Voor mezelf en voor mezelf met de anderen samen.

Kijk naar de verschijnselen en leg de daaraan inherente eigen interne tegenspraken bloot waarmee elk verschijnsel toont wat het als fenomeen ook zijn kan en verander het samen in die richting. Als verschijnsel onder de verschijnselen.

Dát is de objectiviteit waar ik aan duw en trek – in de wetenschap dat het tot een gelukkiger verblijf voor meer mensen kan leiden.

Maar Aleppo brandt, in steden dreigen aanslagen of zijn ze gepleegd en hier, in dit houten huisje bij een houtkacheltje schrijf ik daarover.

Omdat de gedachten gelopen hebben.

Op de muur van de slaapkamer hangt een tekening van kale bomen in een bos. Daaronder staat: *een boom is geen boom maar de droom van de wortel* (Sigurdur Gudmundsson)¹.

(een uur later)

Op de heenweg hier naartoe eerst bij Roelants voorheen de Oude Mol het boek *Resonanz* van Hartmut Rosa opgehaald. Verschenen in maart van dit jaar en nu al de vierde druk.

Het enige boek dat ik bij me heb tijdens dit verblijf hier langs het kanaal.

Ik ben alleen met dit boek, dat (is mijn vermoeden) langs zoveel dezelfde lijnen loopt als die ik volg in *Schrijvend leven*.

Zojuist heb ik het boek voor de eerste keer doorgebladerd. Van de inhoudsopgave naar het register 800 bladzijden verder. *Soziologie der Weltbeziehung*.

¹ 24 december nagekeken: de quote zelf kan ik niet vinden. Wel op i8.is *Triangle*: piramide van boeken met een man ervoor, wiens hoofd erboven uitsteekt. Ga ik 'na-maken' met mijn eigen boeken. Zie over Gudmundsson ook Jos de Mul, *Het romantisch verlangen*, 3e herziene druk, 1995 p. 37 ev

Daarbij worden mijn vermoedens sterker. Oriëntering, empathie, Adorno en Camus, geschiedenis en kritiek, Jaspers (1x), Wittgenstein (1x), het ‘omringende’ en het transcendente. En Charles Taylor, waar Rosa ook in het verleden al veel over publiceerde² en wellicht (één van) de bron(nen) voor zijn resonantie begrip.

Vanavond ga ik eerst al die passages over bovenstaande onderwerpen en auteurs erop nalezen. Met een paar meer waarschijnlijk (systeem, Luhmann, Gehlen, Parsons, spiegelneuronen). Stof om morgen onder het wandelen richting Gorsselse hei/Elzerdijk/Joppe weer zijn plaats te laten zoeken. Wat wellicht, zeker, weer tot Kroniek aantekeningen leidt. Stof die later nog om een vergelijking vraagt tussen deze Rosa tekst en die van mij.

Zo, dit is wat je noemt een begin van een pas op de plaats, tussen spoorlijn en kanaal, met aan de overkant weer de Staringkoepel waar de dichter...

Ik ga een soepje maken en de krant lezen.

‘Nieuwe nagel aan doods-kist donkere materie’ (Govert Schilling, VK 20 dec. p. 23)

Het heelal moet ermee vol zitten maar natuurkundigen hebben nog nooit één donkere-materie deeltje gevonden. DM oefent zwaartekracht uit.

Astronomen leiden het bestaan van D-M deeltjes af uit ondermeer de hoge draaisnelheid van sterrenstelsels. Zonder extra zwaartekracht zouden die uit elkaar vliegen.

D-M zou andere eigenschappen moeten hebben dan gewone materie, maar nu blijkt in grote én in kleine sterrenstelsels (die veel sneller draaien dus nog méér D-M moeten bevatten) dat D-M dezelfde verdeling vertoont als gewone materie.

Ofwel: twijfels of zwaartekracht wel zo werkt als wordt gedacht.

Verlinde (Amsterdam) publiceerde een theorie zonder D-M waarin zwaartekracht geen echte kracht is maar het gevolg van een herrangschikking van informatie in een uitdijend heelal.

Ook in andere theorieën (MOND- modified Newtonian Dynamics) gedraagt zwaartekracht zich anders dan gedacht.

(Toevoeging op 26 december) vanaag komt het overlijdensbericht van de ontdekker van D-M, Vera Rubin. Ze ontdekte D-M in de jaren zeventig en is 88 jaar geworden.

(vier uur later)

Toch ook mimesis – via de figuur Dorian (p. 34, eerste keer) en via Stein (>Adorno; zie literatuur). Als ik het me goed herinner heb ik zelf Stein ook gebruikt.

Verder ook Adalbert Stifter, Stefan Zweig. Geen Williams: noch die van *Stoner*, noch van *Truth* (Bernard Williams). Wel Fromm. Ook veel Fuchs.

Wat ik hier bij binnenkomst opschreef over gedachten die tijdens het lopen hun eigen plaats kunnen zoeken – over oriënteren/angst/fascinatie – brengt Rosa ter sprake in deel 3, vanaf p. 515 (alleen de titel daarvan al: *Die Angst vor dem Verstummen der Welt*).

515-522 vat zijn programmatische benadering samen – zie zijn typering van de structuur en van de cultuur van de moderniteit (518) – dat weer wordt samengevat in het Duitser dan Duitse woord *Weltreichweitenvergrößerung* (521) – met daarbij het negatieve teken van individuele angst voor het verstommen van de wereld.

Rosa gaat in de filosofische, literaire en andere esthetische bronnen voor zelfreflexie op zoek naar de parallel aan de WRWV uitgedrukte angst voor en verwijfeling over de toenemende vervreemding.

Bij de daarop volgende uiteenzetting gebruikt hij een door Mathijs Peters als Fellow aan zijn instituut in 2015 gemaakt manuscript ‘Between Alienation and Resonance’ – van Schopenhauer tot Camus, van Hegel tot Honneth en van Thoreau tot Houellebecq (522, 523)³.

² ‘Persoonlijke resonantie’, zie *Schrijvend leven* deel 2, p. 43 en 46

³ 24 december uitgezocht wie Mathijs Peters is. Kan een medewerker zijn van Leiden.

De volgende (woensdag)ochtend.

Vannacht werd ik een paar keer wakker met het begin van een recensie van (of artikel over) Resonanz van Rosa. Eén versie begon met een (verander)kok die voor de kerst naast de bestaande kookboeken nu een heel nieuw boek open kan slaan. Hij dacht dat hij alle recepten en soorten kerstmenu's al kende, net als alle plaatsen om te koken – van kookeiland tot buitenkeuken – alle must have keukengerei en apparaten al bezat, precies wist hoe je op een verfijnde manier de meest subtiele smaken kon creëren. En dan komt er dit.

Een kookboek dat de kok zelf transformeert. Niet vanuit een 'zo doe ik dat nu eenmaal zelfreflectie' (Shirine Moerkerken, *Hoe ik verander*, 2015), vanuit micro-puzzelen in complexe handelingssituaties (artikelen Gerhard Smid), vanuit *requisite organizing* (Jaques) of vanuit het onomkeerbaar veranderen (Leike van Oss, Jaap van 't Hek, *Onomkeerbaar*). Natuurlijk waren er plenty signalen dat zo'n kookboek eraan kwam. Titels spreken boekdelen (verwaarloosde organisaties, ja-maar...omdenken, verdraaide organisaties, krachtig kantelen, cultuur als zijnswaarde).

Je moet die metafoor niet te lang doordrijven uiteraard, want de professionele Veranderkundige is geen kok. Die doet er alles aan om zich verder te bekwamen om te kunnen bijdragen aan de veranderingen waar organisaties en de mensen daarin voor kiezen. Tot aan certificering en licentiëring in de vele dynamische systeembenaderingen en behandelmethoden, in game- en simulatiebouw en interventietechnieken toe. Mensen met een Veranderkundige reputatie vormen de bakens voor de volgers en via hun publicaties leiden zij hen naar nieuwe semantieken op de veranderingswegen.

Wat als er nu, net op eenzede deel van de 21^e eeuw, een studie verschijnt die na Habermas' dikke blauwe in 1981 ('het communicatieve paradigma') zo'n beetje veertig jaar lang niet bedacht of geschreven kon worden?

Omdat de complexiteit van de systemen en interactiepatronen genoeg te sleutelen gaven en het zelfrealisatie streven van individuen nóg meer op de voorgrond trad en om behoeftebevrediging vroeg dan in de vrij-makende jaren '60?

Het grote verhaal versplinterde in een explosie van kleine verhalen.

Is zo'n boek nu mogelijk omdat we uit de crisis zijn – woorden die niet zonder ironie te gebruiken zijn omdat de ecologische, de politiek-democratische en de psychologische crises nu het permanente decor van ons handelen vormen?

Met *Resonanz* (2016) schreef Hartmut Rosa, die eerder internationaal bekend werd door *Alienation and Acceleration* (2011)⁴, een indrukwekkend meesterwerk over de late moderniteit. Resonantie is het centrale begrip van een nieuw maatschappij kritisch sociologisch paradigma dat in vele disciplines, ook de veranderkunde, verbijzonderd en toegepast zal gaan worden. Het meesterwerk is geen atonale symfonie maar zit wel barstensvol contrapunten en is dankzij die contrapunten conceptueel harmonisch. Met grote begrippen worden nóg grotere verschijnselen beschreven en geduid en daarbinnen geanalyseerd op versplinterende tegenstellingen die wijzen op de veranderpotentie van wat iets niet is maar naar zijn aard zou kunnen zijn.

Zo, lees dat nog maar eens.

Na het communicatieve tijdperk komen we weer terug in een fase van maatschappijkritiek als zelfreflectie van de huidige onderlinge betrekkingen in de wereld. Maar wat een verschil tussen dit geluid en de geluiden in de kritische jaren '60.

Maar weinigen zijn zoals Rosa in staat een analyse van onze huidige situatie te maken die altijd al voorafgaat aan het moment dat wij met ontwerp- en procesbenaderingen, met al onze certificaten en licenties op zak, aan veranderopdrachten beginnen.

⁴ *Leven in tijden van versnelling*, (Boom), 2016 met een inleiding door (de huidige Denker des vaderlands) Marli Huijer. Goed werk van haar.

Resonanz. Eine Soziologie der Weltbeziehung is het antwoord op de eerdere analyse van Rosa van de samenhang tussen het verschijnsel vervreemding en de alsmaar toegenomen versnellingen op elk terrein van de moderne maatschappij.

Het boek is omvangrijk (800 blz.) en bestaat uit vier delen:

1. Grondelementen van relaties tussen mens en wereld
2. Resonantiesferen en resonantie assen
3. Angst voor het verstommen van de wereld: een resonantie theoretische reconstructie van de wereld
4. Een kritische theorie van de relaties met de wereld

Dat het boek begint met een deel uit een gedicht van Heine en met een citaat uit de *Negative Dialektik* van Adorno wakkert mijn begeerte om het boek meteen te gaan lezen alleen maar meer aan.

Zoals eerder gezegd transformeert de veranderaar die deze maatschappij analyse door Rosa erbij neemt zichzelf.

Wat eerder ondoordringbaar, als de mist buiten, was, op geen enkele manier binnen de scope valt van de veranderkunde die oordeelsloos wil zijn en ideologische beschouwingen en kritiek schuwt, wordt door Rosa's grote verhaal weer ontsloten.

Met een veranderkundig veelbelovend begrip ook nog, al moet daar het oude begrip van vervreemding bij gedacht worden om de disbalans in de verhouding tot de wereld bespreekbaar te kunnen maken. Met de term resonantie zullen constructivisten wel raad weten. Het is niet moeilijk te voorspellen dat in de sociogrammen, reflectiecircels, mindmaps, zijnscultuur diagrammen, krachtenveld- en andere systeempatroonanalyses een extra tekstballonnetje zal worden toegevoegd met de term resonantie.

Maar dan gaat er een probleem ontstaan dat ons veranderkundig vooruit kan helpen.

Met Rosa's resonantiebegrip over onze betrekkingen met de wereld wordt bespreekbaar in hoeverre onze analyses en probleemoplossingen, onze methoden en technieken al ingekleurd zijn door, reproducties zijn van, culturele en structurele kenmerken van de moderniteit. Te zien zijn als tot onschuldige spelvormen gereduceerd leren hanteren van steeds grotere spanningen tussen vervreemding en resonantie. Een poging om ruimte en tijd te maken waar er steeds minder ruimte en tijd is, een stem te geven waar geen antwoorden meer te verwachten zijn, te leren verdragen wat niet te verdragen is.

Rosa's resonantiebenadering dwingt om al die benaderingen, methoden en technieken opnieuw uit te proberen met inbegrip van een tikkeltje meer beredeneerde complexiteit in onze relaties met de wereld om ons heen. En kritischer.

Hoe?

Alle mensen maken in de loop van hun leven resonantie ervaringen mee (de levensdraad vibreert intensief, 'tragfähige, resonante Weltbeziehung') en zo beleven ze ook vervreemding, ervaren kilte en kou in hun relaties met de wereld.

Rosa voert zes denkbeeldige personen (Anna en Hannah, Vincent en Gustaaf, Dorian en Adriaan) op die strategisch verschillende profielen hebben in het zoeken naar resonantie en het vermijden van vervreemding. Lees: verschillende manieren van oriëntering op en toeëigening van de wereld hebben, Door het boek heen keren ze terug om de kritische maatschappijtheorie tegelijk als een sociologie van het goede leven te concretiseren.

Relaties met de wereld ('Weltbeziehungen') zijn te beschouwen als historische en cultureel variabele totaalconfiguraties die zowel de verhoudingen tussen subject en object definiëren als ook subject en object 'produceren'.

Kortom, Rosa's programma (2016, 35, 36):

1. disposities van het subject (lichamelijk, biografisch, emotioneel, psychologisch, sociaal);
2. de sociale formatie: institutionele, culturele en contextuele plus fysieke wereld'uitsnedes' ('constellatie');
3. de aard van de wisselwerking tussen subject en sociale formatie.

Zet de veranderkunde in de periode 1980 (vanaf de Rotterdamse School) tot 2017 eens naast de door sociografen (als Hofstee, Groenman), (landschaps)architecten en de Rijksdienst (selecteurs) samen ontworpen grootschalige landbouwbedrijven, dorpen en steden, (water)wegen en andere infrastructuur en de sociale samenstelling naar beroeps- en bevolkingsgroepen in de IJsselmeerpolders voor en na WO II (Vriend, 2013).

Beide integrale benaderingen 'passen' in de 'Logik der Weltreichweitenvergrößerung', in dit geval zelfs inclusief het nog realiseren van de droge grond onder de voeten, vóórdát alle lagen daar bovenop gerealiseerd konden worden. Ook daar al een inventieve combinatie van spel (resoneren van het gevoel zelfstandig boer willen zijn met de mogelijkheden zien van moderne landbouw) en engineering. Versnelling en intensivering

Vriend (101): 'Geen romantisch gedraal, maar "hop, hop" vooruit' – over het rationele aspect van boer-zijn. Economies of scale, de economische belofte van schaalvergroting.

Gericht op meer opbrengst van landbouwproductie met minder mensen/dieren, meer machines en op meer hectaren land (24-48 ha ipv de toen gebruikelijke 8-12 ha of zelfs minder en meer verspreid liggend qua percelen) en meer financiering⁵.

Ook in Goethes *Faust* wordt steeds meer land onttrokken aan de zee (*Resonanz*, p. 524). Rosa noemt dat 'empathieunfähige Radikalfremdeten' (525).

Wat betreft de selectie toen van toekomstige bewoners voor de polders uit Friezen, Groningers, Brabanders, Zeeuwen, Amsterdammers en Twentenaren vergelijking mogelijk met de hutspot van Nederlanders, Fransen, Duitsers etc. met Turken, Syriërs, Armeniërs, Marrokanen, Eritreërs, Afghanen, etc. nu, in de 21^e eeuw in heel Europa

Toevoeging achteraf: Interessante rol voor de theorie van de Duitser Walter Christaller (de Centrale Plaatsen Theorie) bij de drooglegging van de NOP.

Hij leverde de nederzettingsgeografie een eerste wiskundig model. Hij presenteerde zijn deductieve methode in 1938 in Amsterdam op het Internationaal Geografisch Congres. En kreeg veel kritiek. Zie Gerrit van Hezel, De inrichting van de IJsselmeerpolders en de rol van de theorie van Walter Christaller op www.canonnoordoostpolder.nl

(drie uur later, na een lange wandeling in de snerpande kou)

Rare ervaring dat je zo'n boek als *Resonanz* bijna niet hoeft te lezen, omdat het vanaf de eerste citaten al vertrouwd is.

Alsof ik met mijn eigen *Schrijvend leven* project van de afgelopen vijf jaar wordt ingehaald. Wat natuurlijk niet zo is. *Schrijvend leven* is een voorbeeld om tenminste subjectieve resonantievaardigheid als denkmogelijkheid te behouden.

⁵ In een aflevering van *Onzichtbaar Nederland* (VPRO) op 29 december wordt o.m. het begin van de ruilverkaveling op Ameland in de jaren dertig geportretteerd. Dat was het andere megaproject dat tot in de jaren zeventig door bleef gaan door heel Nederland. En NL de tweede voedselexporteur ter wereld maakte (inclusief de slimheid van de logistieke sector). In 2016 weten we dat de komende jaren nog eens 15.000 boeren zullen verdwijnen. Wat gebeurt er met die akkers en landbouwgrond?

Rosa's boek is te vergelijken met Boumans⁶ boeken in de sociologie vóór de wending naar de moderne, empirisch-analytische wetenschapsbeoefening. Maar nu is het 2016.

En met dit verschil dat de wetenschap enorme ontwikkelingen heeft doorgemaakt op vele terreinen, we een intensieve fase van liberaal marktdenken achter ons hebben en de ideologische systemen ingestort zijn, net als de dragers van die systemen (de arbeidersklasse, de middenklasse). Met een lege politiek als gevolg. En een volle agenda met systeemproblemen.

Een kwart van de beroepsbevolking werkt op flexcontracten, als mensen mazzel hebben zijn ze zonder schuld (huis onder water) uit de crisis geraakt, maar de kloof tussen arm en rijk is vele malen groter geworden en veel middenklasse is afgezakt op de welvaarts ladder.

Eerst verdween de op verzuiling en industrialisatie gebaseerde orde.

De krachten die daarna loskwamen, versterkt door de digitalisering, zorgden voor groei van welvaart die een grens vond in speculatie, hebzucht en slechte financiële producten.

Opkomende economieën (BRIC) namen de leiding over van de van oudsher dominante naties, het ecologische probleem werd omvangrijker dan ooit. De onmacht groeide ook.

De machtsverschuivingen, de onzekerheid en onveiligheid werpen hele bevolkingsgroepen terug op fundamentalistische geloofsdenkbeelden en/of op fundamentalistische soevereiniteits denkbeelden. Met clashes die hun weerga niet hebben in de geschiedenis. Al hoewel. Maar wel op een veel hoger technologisch niveau uitgevoerd. En met een veelvoud van kampen waarin mensen lijden en van stromen vluchtelingen die al beter af zouden zijn als ze in zo'n kamp terecht zouden komen. Humanitaire rampen.

Om over na te denken

Van een economies of scale naar een economies of flow benadering vraagt om een verdiepte unit structuur en meer decentralisatie (compl org/simpele taken naar simpele organisatie met complexe taken) zie Christis ea. 2018.

1] is weliswaar gunstig bijvoorbeeld wat betreft tegengaan van vele vormen van verspilling

2] maar ook economies of flow zijn nog steeds een middel om de intensivering van het gebruik van tijd voort te zetten (Beschleunigung=Mengenwachstum pro Zeiteinheit): geen wachttijden meer etc. zie Amazon GO, QRM

Valt nog binnen de 'unafhebbare Eskalationstendenz' en dynamische stabilisering van de moderniteit

3] de nog te maken redenering is of door die inrichting in verdiepte unit structuur ook de resonantievaardigheden in het netwerk van activiteiten en relaties toenemen (minder vervreemding, meer wederzijdse afstemming, meer Weltbeziehung omdat er meer inzicht is in het geheel waaraan een bijdrage geleverd wordt) – economies of zerogrowth?

Negentropocean (Stiegler)

NB Resonanz is een sociologie van het goede leven (14)

Eudaimonia>Virtuous Structures (Vriens et al. 2016)

4] en daarmee komen we pas aan de vraag toe of dergelijke organisatiestructuren ook bijdragen aan het leiden van een goed leven

Of we, terwijl we bijvoorbeeld aan het werk zijn, daar een niet geprivatiseerd (= op middelenvermeerdering gericht) beeld bij kunnen maken en dat ook tijdens en naast

⁶ In mei 2015 maakt het Biografisch Instituut van de RUG bekend dat Co Strootman is aangesteld als biograaf van P.J. Bouman, die daar hoogleraar sociologie en rector was ('de wetenschap () was voor hem de perfecte plek om niet op zijn plaats te zijn'). Toch eens op zoek gaan naar het woord resonantie in zijn populaire boeken...wie weet.

ons werk kunnen invullen (en niet pas erna, wanneer we met pensioen gaan en we ons bestolen voelen als de AOW leeftijd omhoog gaat).

Bij die vier stappen – die Rosa niet zet in zijn boek, vermoed ik - kunnen we bij de 1^e en de 4^e stap zeker substantiële en empirische uitspraken van Rosa benutten om net als hij, buiten het bereik van het speculatieve, esoterische etc. te blijven. Wel Arbeit en Arbeitsteilung, geen Organisation in zijn register.

Donderdagavond

Als je na vijf jaar studeren en schrijven een boek in handen krijgt dat bevestigt waar jij mee bezig bent geweest, voel je je rijk.

Voor mij is het boek *Resonanz* (2016) van Hartmut Rosa (zelfde initialen) zo'n cadeau. Ik voeg eraan toe dat mijn eigen manuscript niet kan tippen aan de 800 bladzijden van Rosa. Different league. Maar geen probleem om daar de mindere van te zijn.

Ik zal uitleggen waarom de blijdschap over *Resonanz* zo groot is.

Ik schrijf dit drie dagen nadat ik het boek voor het eerst in handen kreeg. En onmiddellijk ervaarde dat lezen eigenlijk overbodig was. Voorafgaand had ik Rosa al gezien en gehoord via de Zwitserse tv (uitstekend filosofieprogramma) en via Youtube.

En al vastgesteld dat er sprake was van parallellen met wat ik heb zitten doen.

Ik ontdekte Rosa's werk pas nadat ik klaar was met mijn eigen project. God verhoedde dat ik al in 2011 aan zijn *Alienation and Acceleration* begonnen was. Uiteraard had me dat behoed voor de nodige misstappen. Maar het had ook de vrijheid van een eigen weg zoeken en volgen ernstig beperkt. Nu heb ik mijn eigen stem verder ontwikkeld. En de herkenning tussen zijn en mijn werk wordt nu verdiept aan de hand van dit boek, waarover ik alleen maar mijn ogen hoeft te laten razen om inhoudelijke overeenkomsten en verschillen te kunnen vaststellen.

Weer thuis, vrijdag 23 december

Persoonlijke resonantie is de uitweg die Charles Taylor in *Sources of the Self* al in 1989 wees. Zie de verwijzingen naar Taylor in *Resonanz*. En eerder werk van Rosa over Taylor. In mijn eigen hoofdstuk *Zes wegen naar rede en rationalisering* is Taylor één van de besproken auteurs. Ik heb dat hoofdstuk er nog maar eens bij gepakt.

En dan snap ik ook nog beter de gelijksporigheid van Rosa en mij op het punt van de oriëntering op de wereld/resonantie/vervreemding. Rosa maakt alleen resonantie tot een dragende categorie in zijn sociologie van de ervaring (van de cultuur en structuur) van de late moderniteit.

Overigens geen verwijzing bij Rosa naar Dreyfus en Dorrance Kelly (2011) *All Things Shining* (zie hierboven, p. 28 ev)

Recensies in Duitsland van *Resonanz*, verschenen in maart 2016, in december al 4e druk.

Enkele ('gezaghebbende') zijn verzameld op www.perlentaucher.de

Een volstrekt heldere is die van Marie-Kristin Döbler (Erlangen-Nürnberg) op www.hsozkult.de (10/8/2016) En een uitvoerige mét reconstructie van de afzonderlijke vier delen van prof.dr Anton Schlittmaier (Sachsen) op www.socialnet.de

Nevenvangst: op www.soziopolis.de een goed artikel van Dirk Baecker (zie Luhmann), hoogleraar aan Witten/Herdecke, *Oszillation 4.0* over de cultuurvorm van de volgende maatschappij.

Resonantie verschijnsel in de week van Serious Request:

Tijn, ernstig ziek jongetje van 6 (hersenshamkanker) krijgt heel NL aan het nagellakken (een soort ice bucket challenge) voor het goede doel. De teller voor zijn actie loopt van € 100 naar 5,6 en 7 ton en eindigt op maar liefst € 2,5 miljoen.

Donderdag 29 december

De voorgaande dagen gebruikt om af en toe de in een schrift genoteerde bovenstaande passages over te nemen in deze Kroniek, die nog twee dagen te gaan heeft.

Beursnieuws: Wall Street komt dichterbij de 20.000 grens, in de UK gaat de beurs naar de hoogste stand ooit, bij ons staat de AEX boven de 480.

Belangrijke fusie in NL verzekeringsland: NN en Delta Lloyd (17.000 medewerkers)

Oorzaken:

- schadeproducten (veel concurrentie, kleine marge, veel schadegevallen)
- levensverzekeringen (woekerpolissen heeft aantal polissen gehalveerd)
- technologie (te traag in mee gegaan)
- reserve buffers die zij moeten aanhouden en de lage rentes op beleggingen

Door de fusie (en technologie intensivering) ontstaan kostensynergieën en schaalvoordelen, aldus de bestuursvoorzitter. Dus ook ontslagen te verwachten.

Fusies in de verzekeringswereld zullen verder gaan. In de waan van economies of scale.

In de media is ook dat in Nederland 180.000 ondernemers, boekhouders en externe accountants met hetzelfde systeem aan het werk zijn. Hoeveel zouden het er in totaal eigenlijk zijn, in alle sectoren samen?

30 december

Het mislukte hoofdstuk over zelfbeschrijving met behulp van Luhmann's 1^e en 2^e orde waarneming (culturele tussenruimte) kan met het begrip resonantie herschreven worden, de relaties ermee liggen voor het oprapen. Zoals ook de verdieping van het psychologisch mensbeeld en de crisis daarvan met behulp van Rosa verder uitgewerkt kan worden.

Oriëntering-desoriëntering respectievelijk vervreemding-resonantie als verbijzondering van de oriëntering respectievelijk de desoriëntering.

Blijkens Rosa is ook bij Cramer (1923-2003; een vooraanstaand Duits scheikundige, directeur van een Max Planck instituut voor experimentele geneeskunde) in publicaties uit 1998 het begrip resonantie te vinden.

En bij Plessner, die net als veel andere Duitse wijsgerige antropologie, door Rosa weer verwerkt is in zijn benadering.

31 december

Het jaar dat economisch heel slecht begon, eindigt met topprestaties:

AEX 483; olie 56,96; Dow Jones 19.762; Hang Seng 22.000; Nikkei 19.114

(6 juni waren dit de standen: AEX 430; olie 49,84. Dow Jones 17.750; Hang Seng 20.942; Nikkei 16.642)

Een aanvulling op de stelling van 22 januari – zie p. 194

Objectivering

De conditie van de cultuur wordt filosofisch steeds in met de tijd wisselende woorden uitgedrukt (Absolute geest, massacultuur, systeem).

Tegenover de conditie van de natuur blijft deze tweede natuur altijd in gebreke (interactie, organisatie, maatschappij).

Kan nu toegevoegd worden: *informatiepositie/resonantie* voor de laatmoderne cultuur?.
En de dialectiek van vervreemding en resonantie kan toegevoegd worden aan de stelling over dialectiek (ook p. 194).
(zie ook Stiegler, hierboven p. 204, *Noosfeer, Neganthropocean*).
Overigens geen verwijzing naar Stiegler in *Resonanz*. Ook geen Floridi (Philosophy of Information) of Verbeek.

In NL schreef Hans Andeweg (Ecointention.com) (al geruime tijd geleden?) overigens het boek *In resonantie met de natuur*.
Resonantiestructuren is (zie boven, Cramer) ook een begrip in de scheikunde nog een keer uitzoeken).

Uitnodiging van Kees Kraaijeveld (de Argumentenfabriek), Jos Kessels en Daan Rovers om 20 januari samen met anderen te komen nadenken over het op de kaart zetten van de Denkindustrie in NL.
Met Roland van der Vorst van het Freedomlab (interessante website) en andere bekenden op de lijst uitgenodigden. Er gebeurt een hoop bij dat Freedomlab.

Ik moet nu stoppen om met de buurt samen oliebollen te gaan eten.
Inmiddels heb ik sinds gisteren en vandaag al weer zoveel notities gemaakt, dat het onwaarschijnlijk is dat de Kroniek vandaag stopt.
Is ook nergens voor nodig, besefte ik zojuist zelf – ermee doorgaan is niet(s) méér dan het veranderen van een gemaakt voornemen.
Dus ga ik nog even door. Zoals mijn vrouw net zei: je moet iets te doen hebben.
Lekker motiverend, niet? Maar wel met veel ironie en daarom ook waar.